

ΠΑΡΘΕΝΩΝΑΣ

Η ΑΚΕΡΑΙΟΤΗΤΑ ΕΝΟΣ ΜΝΗΜΕΙΟΥ-ΣΥΜΒΟΛΟΥ.
Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ. ΜΙΑ ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ

PARTHENON

THE INTEGRITY OF A MONUMENT-SYMBOL.
THE ROLE OF CITIZENS. AN INTERNATIONAL CAMPAIGN

ΠΑΡΘΕΝΩΝΑΣ

Η ΑΚΕΡΑΙΟΤΗΤΑ ΕΝΟΣ ΜΝΗΜΕΙΟΥ-ΣΥΜΒΟΛΟΥ
Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ. ΜΙΑ ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΗΜΕΡΙΔΑΣ
ΑΜΦΙΘΕΑΤΡΟ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ
ΠΕΜΠΤΗ 26 ΙΟΥΝΙΟΥ 2014

PARTHENON

THE INTEGRITY OF A MONUMENT-SYMBOL
THE ROLE OF CITIZENS. AN INTERNATIONAL CAMPAIGN

CONFERENCE PROCEEDINGS
AUDITORIUM OF THE ACROPOLIS MUSEUM
THURSDAY 26 JUNE 2014

Διοργάνωση Organized by

ΙΔΡΥΜΑ ΜΑΡΙΑΝΝΑ Β. ΒΑΡΔΙΝΟΓΙΑΝΝΗ
MARIANNA V. VARDINOYANNIS FOUNDATION

Σε συνεργασία με το In cooperation with

ΙΔΡΥΜΑ
ΜΕΛΙΝΑ
ΜΕΡΚΟΥΡΗ

FOUNDATION
MELINA
MERCOURI

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΗ ΟΜΙΛΙΑ

- 5 Μαριάννα Β. Βαρδινογιάννη

ΜΗΝΥΜΑ

- 8 Irina Bokova

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΙ

- 9 Κωνσταντίνος Τασούλας
11 Όλγα Κεφαλογιάννη

Α΄ ΕΝΟΤΗΤΑ

Η ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΠΑΝΕΝΩΣΗΣ - ΤΟ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ

- 13 Mounir Bouchenaki
Πολιτιστική Κληρονομιά: Η «ψυχή» κάθε έθνους
- 17 Δημήτριος Παντερμαλής
Ακρόπολη και Παρθενώνας: Σύμβολα εθνικής και παγκόσμιας κληρονομιάς - Η προσωρινή αποκατάσταση των Γλυπτών του Παρθενώνα στο Μουσείο της Ακρόπολης
- 22 William St Clair
Η αξία της ολότητας στην ύπαρξη ενός Μνημείου
- 31 Mark Vlasic
Κλεμμένη Ιστορία και Πολιτισμός - Καταπολεμώντας την ατιμωρησία - Από τα εγκλήματα πολέμου, στη διαφθορά και τις κλεμμένες αρχαιότητες

Β΄ ΕΝΟΤΗΤΑ

Η ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΓΙΑ ΤΑ ΜΑΡΜΑΡΑ - Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ

- 40 Μανουέλλα Παυλίδου
Μελίνα Μερκούρη - Το Όραμα μιας Ελληνίδας
- 42 Χριστόφορος Αργυρόπουλος
Η Εκστρατεία για την Επιστροφή των Γλυπτών του Παρθενώνα: Ένα ζήτημα σε εξέλιξη
- 45 David Hill
Ο ρόλος της Διεθνούς Κοινότητας στο πλευρό της Ελλάδας
- 48 Marlen Taffarello Godwin
εξ ονόματος του Προέδρου της Βρετανικής Επιτροπής Eddie O’Hara
Η Στήριξη του Ηνωμένου Βασιλείου για την Επανένωση των Γλυπτών του Παρθενώνα. Η Δράση επί τρεις δεκαετίες
- 53 Dusan Sidjanski
Η Επανένωση των Γλυπτών του Παρθενώνα: Ένα Ευρωπαϊκό ζήτημα
- 55 Fabrizio Micalizzi
Επανένωση των Μαρμάρων του Παρθενώνα: Ένα ζήτημα ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος
- 61 Άγγελος Δεληβορριάς
Ο ρόλος της τέχνης στη διεθνή ευαισθητοποίηση
- 66 Ηλίας Νικολακόπουλος
Η δύναμη των πολιτών ως μοχλός πίεσης - Η πρώτη δημοσκοπήση
- 74 Παύλος Τσίμας
Ο ρόλος των Μ.Μ.Ε. - Νέες δυνατότητες - Συμπεράσματα
- 78 Φωτογραφικά Στιγμιότυπα

CONTENTS

OPENING SPEECH

- 5 Marianna V. Vardinoyannis

MESSAGE

- 8 Irina Bokova

ADDRESSES

- 9 Konstantinos Tasoulas
11 Olga Kefalogianni

SESSION 1

THE NECESSITY OF REUNIFICATION - THE THEORETICAL BACKGROUND

- 13 Mounir Bouchenaki
Cultural Heritage: The “soul” of every nation
- 17 Dimitrios Pantermalis
Acropolis and Parthenon: Symbols of national and global cultural heritage - The temporary restoration of the Parthenon Marbles to the Acropolis Museum
- 22 William St Clair
The value of wholeness to a Monument’s existence
- 31 Mark Vlasic
Stolen History and Stolen Culture - Fighting Impunity
From war crimes to corruption and to stolen antiquities

SESSION 2

THE MARBLES CAMPAIGN - THE ROLE OF CITIZENS

- 40 Manouella Pavlidou
Melina Mercouri – Her vision
- 42 Christoforos Argyropoulos
The Campaign fot the Reunification of the Parthenon Sculptures: An issue in progress
- 45 David Hill
The International Community as an ally to Greece
- 48 Marlen Taffarello Godwin for
Chairman of the British Committee Eddie O’Hara
The United Kingdom’s support for the Reunification.
Campaigning for three decades
- 53 Dusan Sidjanski
The Reunification of the Parthenon Marbles: A European concern
- 55 Fabrizio Micalizzi
The Reunification of the Parthenon Marbles: A European concern
- 61 Angelos Delivorrias
The role of Art in raising public awareness
- 66 Ilias Nicolacopoulos
The power of citizens as leverage – The first public opinion survey
- 74 Pavlos Tsimas
The role of Mass Media – New Potentials - Conclusions
- 78 Photographs

Ο λίθος VIII της δυτικής ζωφόρου. Αθήνα, Μουσείο Ακρόπολης.

Block VIII of the west frieze. Athens, Acropolis Museum.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΗ ΟΜΙΛΙΑ

OPENING SPEECH

Μαριάννα Β. Βαρδινογιάννη

Πρέσβυς Καλής Θελήσεως της UNESCO,
Πρόεδρος του Ιδρύματος Μαριάννα Β. Βαρδινογιάννη

Marianna V. Vardinoyannis

UNESCO Goodwill Ambassador,
President of the Marianna V. Vardinoyannis Foundation

Ο λίθος XLVII της βόρειας ζωφόρου. Λονδίνο, Βρετανικό Μουσείο.

Block XLVII of the north frieze. London, British Museum.

Με μεγάλη συγκίνηση σας υποδέχομαι σ' αυτή τη Διεθνή Συνάντηση που σκοπό έχει να φωτίσει απ' όλες του τις πλευρές ένα μεγάλο ζήτημα Πολιτισμού και Ηθικής: την ακεραιότητα ενός Μνημείου-συμβόλου, την ακεραιότητα του Παρθενώνα με την επανένωση των γλυπτών του, που, ενώ αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι ενός συνόλου, παραμένουν διαμελισμένα.

Ορισμένοι εκλεκτοί ομιλητές μας ήρθατε για τη συνάντησή από πολύ μακριά: από την Αυστραλία ο David Hill, από την Αμερική ο καθηγητής Mark Vlasic, από το Ηνωμένο Βασίλειο ο William StClair και η Marilena Taffarello και από το Μπαχρέιν ο πρώην Υποδιευθυντής της UNESCO για τον Πολιτισμό, Δρ. Mounir Bouchenaki. Σας ευχαριστώ που είστε σήμερα εδώ και μας τιμάτε με την παρουσία σας. Σας ευχαριστώ για τη στήριξη που προσφέρετε όλα αυτά τα χρόνια στην πατρίδα μας. Σας ευχαριστώ για τα κοινά μας οράματα και τους κοινούς μας αγώνες.

It is very moving to be welcoming you to this International Meeting that aims to shed light on all aspects of a major issue of culture and ethics: the integrity of a monument-symbol, the integrity of the Parthenon, the reunification of its sculptures, which remain dismembered although they constitute an integral part of a whole.

Some of our distinguished guests have come to this meeting from very far away: David Hill from Australia, Professor Mark Vlasic from the USA, William St Clair and Marilena Taffarello from the UK and former UNESCO Deputy Director for Culture, Dr Mounir Bouchenaki, from Bahrain. Thank you for being here today and for honouring us with your presence. Thank you for the support you have offered all these years to our country. Thank you for our common visions and our common causes.

I would also like to extend special thanks to UNESCO

Ιδιαίτερες ευχαριστίες θα ήθελα να απευθύνω στη Γενική Διευθύντρια της UNESCO κυρία Irina Bokova, για την πολύτιμη ενθάρρυνσή της και για το μήνυμα που μας έστειλε με αφορμή την έναρξη της εκστρατείας μας. Ευχαριστώ θερμά τον Υπουργό Πολιτισμού κύριο Κωνσταντίνο Τασούλα και την Υπουργό Τουρισμού κυρία Όλγα Κεφαλογιάννη για την παρουσία τους. Θεωρούμε τη συμμετοχή τους σήμερα ως δήλωση στήριξης της εκστρατείας μας και αυτό μας ενθαρρύνει ακόμα περισσότερο. Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον Πρόεδρο των «Ανεξάρτητων Ελλήνων», κύριο Πάνο Καμμένο, που είναι σήμερα κοντά μας και μας τιμά με την παρουσία του. Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω την βουλευτή κυρία Θεανώ Φωτίου, που μας τιμά με την παρουσία της και βρίσκεται σήμερ εδώ εκπροσωπώντας τον ΣΥΡΙΖΑ.

Είναι τιμή μας επίσης που έχουμε κοντά μας τον καθηγητή κύριο Δημήτρη Παντερμαλή, που είναι η ψυχή του Μουσείου της Ακρόπολης και όλων των αξιών που αυτό πρεσβεύει. Τον ευχαριστώ θερμά για την παρουσία του και τη συμπαράστασή του στην πρωτοβουλία μας. Θερμά ευχαριστώ επίσης τον Πρόεδρο, κύριο Χριστόφορο Αργυρόπουλο, και τη Γενική Γραμματέα, κυρία Μανουέλλα Παυλίδου, του Ιδρύματος Μελίνα Μερκούρη για την πολύτιμη συνεργασία μας σε αυτή την πρωτοβουλία.

Ευχαριστώ πολύ τον Διευθυντή του Μουσείου Μπενάκη, καθηγητή Άγγελο Δεληβορριά και τον καθηγητή Ηλία Νικολακόπουλο, για τη συμμετοχή τους στην Ημερίδα μας. Ευχαριστώ πολύ τον Παύλο Τσίμα για το συντονισμό και τη συμβολή του στην οργάνωση της ημερίδας μας, καθώς και για τη συμμετοχή του στην εκστρατεία μας.

Όλοι εσείς οι φίλοι που είστε σήμερα εδώ για να στηρίξετε με τις ομιλίες ή την παρουσία σας ένα μεγάλο σκοπό, αποτελείτε ανεκτίμητους συμμάχους στην εκστρατεία μας που ξεκινάει σήμερα, από αυτόν το χώρο, το Μουσείο της Ακρόπολης!

Μεγάλωσα κάτω από το φώς του αττικού ουρανού που εδώ και 2.500 χρόνια, λούζει τον Παρθενώνα. Αυτό το μνημείο που για τον κόσμο ολόκληρο αποτελεί την υπέρτατη έκφραση αξιών όπως ο πολιτισμός, το μέτρο και η αρμονία, η δημοκρατία και η ελευθερία του λόγου, η δυνατότητα του ανθρώπου για σπουδαία επιτεύγματα. Ένα αρχιτεκτονικό αριστούργημα που ο μεγαλύτερος διεθνής οργανισμός για τον πολιτισμό, η UNESCO, θεωρεί ως το πιο σημαντικό μνημείο πολιτιστικής κληρονομιάς.

Director General Mrs Irina Bokova, for her valuable encouragement and for the message she sent on the occasion of the beginning of our campaign. My sincere thanks to the Minister of Culture, Mr Konstantinos Tasoulas, and the Minister of Tourism Mrs Olga Kefalogianni, for their presence. We consider their participation today as an expression of support for our campaign and this encourages us even more. I thank the President of the "Independent Hellenes" party, Mr Panos Kammenos, who is here with us today and honours us with his presence. I would also thank the member of the Greek Parliament Mrs. Theano Fotiou who has honoured us with her presence and is here today representing SYRIZA party.

We are also honoured to have with us Professor Dimitris Pantermalis, who is the soul of the Acropolis Museum and of all the values it stands for. Our sincerest thanks for being here and for supporting our initiative.

I would also like to offer my sincere thanks to Mr Christoforos Argyropoulos and Mrs Manouella Pavlidou, the President and Special Secretary of the Melina Mercouri Foundation for our valuable collaboration in this initiative. Many thanks to the Director of the Benaki Museum, Professor Angelos Delivorrias, and to Professor Ilias Nikolakopoulos for participating in our meeting. Many thanks to Pavlos Tsimas for coordinating and contributing to the organization of our meeting and for his contribution to our campaign.

All of our friends, who are here today to support this major cause with your speeches or your presence, are our invaluable allies in this campaign that begins today, from this place, the Acropolis Museum!

I grew up under the same Attica sky, which enlightens the Parthenon for the past 2,500 years. This monument is considered the ultimate expression of such values as civilization, proportion and harmony, democracy and freedom of speech and man's ability to achieve greatness. An architectural masterpiece that the largest international organization for culture, UNESCO, considers the most valuable cultural heritage monument.

For every Greek man and woman, the integrity of the Parthenon sculptures is a national demand. But also for

Για κάθε Έλληνα και κάθε Ελληνίδα, η ακεραιότητα των γλυπτών του Παρθενώνα αποτελεί εθνικό αίτημα. Αλλά και για κάθε πνευματικό άνθρωπο, αποτελεί ζήτημα όχι μόνο πολιτιστικής κληρονομιάς, αλλά ζήτημα παγκόσμιας ηθικής αποκατάστασης και τάξης.

Ως Ελληνίδα και ως Πρέσβυς Καλής Θελήσεως της UNESCO δεν θα σταματήσω να αγωνίζομαι για την επανένωση των γλυπτών του Παρθενώνα, για την ακεραιότητά τους. Αλλά και για μία διαφορετική διακρατική αντιμετώπιση των μνημείων πολιτιστικής κληρονομιάς που έχουν χάσει το δρόμο τους αλλά όχι τη φωνή και την ταυτότητά τους.

Η εκστρατεία μας «RETURN» (Return the Sculptures), «RESTORE» (Restore Parthenon), «RESTART» (Restart History), είναι μια ακόμα έκφραση αυτού του μεγάλου αγώνα που ξεκίνησε η αείμνηστη Μελίνα Μερκούρη το 1982 και στοχεύει σε ακόμα ουσιαστικότερη ενημέρωση του ελληνικού λαού στο ζήτημα αυτό, σε ακόμα μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση της διεθνούς κοινής γνώμης και των διεθνών οργανισμών και στην εξασφάλιση ευρύτερων συμμαχιών σε αυτή τη διαπραγμάτευση για τη Μεγάλη Επιστροφή.

Στην εκστρατεία μας αυτή έχουμε μεγάλο σύμμαχο την UNESCO. Έχει βαθιά κατανοήσει και θερμά αγκαλιάσει το αίτημα της Ελλάδας και μέσα από τη νέα εκστρατεία μας ελπίζω ότι θα καταφέρουμε να το αναγάγει σε νούμερο ένα προτεραιότητα της δράσης της.

Η σημερινή μας συνάντηση που γίνεται στον απόηχο των γενεθλίων των 5 χρόνων αυτού του συγκλονιστικού μουσείου που ήδη σε όλο τον κόσμο θεωρείται ως η φυσική συνέχεια της Ακρόπολης και έχει κερδίσει το θαυμασμό περισσότερων από 6 εκατομμυρίων επισκεπτών, θέλω να πιστεύω πως θα προχωρήσει ένα βήμα μπροστά την «υπόθεση των Μαρμάρων». Έτσι ώστε, οι Κένταυροι και οι Λαπίθες, ο Διόνυσος, η Δήμητρα και η Περσεφόνη, η Αφροδίτη, ο Ερμής, η Ήρα και ο Δίας, ο Ποσειδώνας και η Αθηνά, τα Άλογα της Σελήνης και το Άρμα του Ήλιου, οι υπερήφανοι Ιππείς και τα υπέροχα άλογά τους, και όλοι όσοι πρωταγωνιστούσαν στα Παναθήναια, να κάνουν ένα βήμα πιο κοντά στο σπίτι τους, στο ταίρι τους που περιμένει στην Ελλάδα την επιστροφή τους.

Σας καλώ να πάρετε θέση στο πλευρό μας. Να στηρίξετε τη διεθνή εκστρατεία που ξεκινάει με πρωτοβουλία του Ιδρύματός μας σε συνεργασία με το Ίδρυμα Μελίνα Μερκούρη, όπως ο καθένας σας μπορεί.

Στέλνοντας ΟΛΟΙ ΜΑΖΙ το μήνυμα ότι τα γλυπτά του Παρθενώνα έχουν όνομα και ταυτότητα, έχουν ιστορία και πατρίδα, έχουν μνήμη και φωνή και ότι αυτή η φωνή γίνεται σε ολόκληρο τον κόσμο όλο και δυνατότερη. Για να ακουστεί! ■

every thinking person it is a matter not only of cultural heritage, but of global moral restitution and order. As a Greek woman and as a UNESCO Goodwill Ambassador I will not stop fighting for the reunification of the Parthenon sculptures, for their integrity and also for a different interstate approach to cultural heritage monuments that have lost their way but not their voice or identity.

Our campaign “RETURN” (Return the Sculptures), “RESTORE” (Restore Parthenon), “RESTART” (Restart History), is one more expression of the great struggle begun by the late Melina Mercouri in 1982 and aims at the even better information of the Greek people in this matter, the even greater awareness of international public opinion and international organizations, and the establishment of broader alliances in this negotiation for the Great Return. In this campaign UNESCO is our greatest ally. It has deeply understood and warmly embraced Greece’s request, and through our new campaign I hope that we will manage to raise it to the number one priority of its action.

Our meeting today is taking place in the 5th anniversary year of this amazing museum, which throughout the world is already considered the natural continuation of the Acropolis and has won the admiration of more than 6 million visitors. I would like to believe that it will take the “Marbles Issue” one step forward. So that, the Centaurs and Lapiths, Dionysus, Demeter and Persephone, Aphrodite and Hermes, Hera and Zeus, Poseidon and Athena, the Horses of Selene and the Chariot of Helios, the proud horsemen and their superb horses, and all the other protagonists of the Panathenaia, will come one step closer to home, to their companions in Greece that await their return.

I call upon you to take a stand at our side. To support, as each of you is able, the international campaign that begins with the initiative of our Foundation in collaboration with the Melina Mercouri Foundation, by sending ALL TOGETHER the message that the Parthenon marbles have a name and an identity, a history and a homeland, a memory and a voice, and that this voice is becoming louder and stronger around the world, in order to be heard! ■

ΜΗΝΥΜΑ

MESSAGE

Irina Bokova

Γενική Διευθύντρια της UNESCO
Director General of UNESCO

Η Ελλάδα ανέκαθεν εκπλήρωνε με υποδειγματικό τρόπο το ρόλο της στις προσπάθειες της διεθνούς κοινότητας για την προστασία της κινητής πολιτιστικής κληρονομιάς και την καταπολέμηση της παράνομης διακίνησης πολιτιστικών αγαθών. Με την ιδιότητά της ως μέλους της πρόσφατα συσταθείσας Ειδικής Επιτροπής για την παρακολούθηση της εφαρμογής της Σύμβασης του 1970 για τα Μέσα Πρόληψης και Αποτροπής της Παράνομης Εισαγωγής, Εξαγωγής και Μεταβίβασης Κυριότητας της Πολιτιστικής Ιδιοκτησίας, η χώρα δίνει το παράδειγμα για τους υπόλοιπους συμμετέχοντες στην εν λόγω Σύμβαση. Μέσα από τη συνεργασία της με την UNESCO για την επιστροφή των Γλυπτών του Παρθενώνα στο πλαίσιο της Διακυβερνητικής Επιτροπής για την Επιστροφή της Πολιτιστικής Ιδιοκτησίας στις Χώρες Προέλευσής της ή την Επανόρθωση σε περίπτωση Παράνομης Οικειοποίησης, η Ελλάδα εκφράζει με σάρκα και οστά το πνεύμα της διεθνούς συνεργασίας που είναι στην καρδιά της φιλοσοφίας του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών. Δεν έχω την παραμικρή αμφιβολία ότι η επικείμενη εκδήλωση, με τίτλο «Παρθενώνας – Η Ακεραιότητα ενός Μνημείου-Συμβόλου. Ο Ρόλος των Πολιτών. Μια Διεθνής Εκστρατεία», θα αποτελέσει μια ακόμη λαμπρή έκφραση της ξεχωριστής θέσης που κατέχει το ελληνικό έθνος στην προστασία της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς. ■

Greece has long played an exemplary role in international efforts to protect moveable cultural heritage and fight against the illicit traffic of cultural objects. As a member of the recently created Subsidiary Committee of the 1970 Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property, the country serves as a pilot for other Parties to the Convention. Through its cooperation with UNESCO in seeking the return of the Parthenon Sculptures in the framework of the Intergovernmental Committee for Promoting the Return of Cultural Property to its Countries of Origin or its Restitution in case of Illicit Appropriation, Greece embodies the spirit of international cooperation that is at the heart of the United Nations. I have no doubt that the upcoming event entitled “Parthenon – The integrity of a monument-symbol. The role of citizens. An international campaign” will be another bright illustration of the Greek nation’s unique place in the protection of the world’s cultural heritage. ■

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΙ

ADDRESSES

Κωνσταντίνος Τασούλας

Υπουργός Πολιτισμού

Konstantinos Tasoulas

Minister of Culture

Στις 26 Οκτωβρίου του 1930, από μια άθλια φυλακή των Ινδιών, ένας φυλακισμένος πατέρας έστειλε μια επιστολή στην κόρη του που την ημέρα εκείνη συμπλήρωνε τα δεκατέσσερά της χρόνια. Σε αυτή την επιστολή, στην αποικιοκρατούμενη Ινδία, αυτός ο πατέρας, ο φυλακισμένος, έλεγε στην κόρη του ότι της εύχεται κάποτε να γίνει στρατιώτης της ελευθερίας των Ινδιών, αλλά για να γίνει στρατιώτης της ελευθερίας των Ινδιών, θα πρέπει να αποκτήσει μια αξιόλογη μόρφωση, να καταλάβει τον κόσμο γύρω της. Και για να καταλάβει τον κόσμο γύρω της, πρότεινε μέσα από τη φυλακή να της τον μάθει. Και ξεκινώντας να της μαθαίνει τον κόσμο γύρω της σε αυτή την τριετή αποστολή «φυλακισμένων» επιστολών, τις πρώτες δέκα επιστολές που της έστειλε τις αφιέρωσε στην Αρχαία Ελλάδα. Η πέμπτη επιστολή περιγράφει το θαύμα του Παρθενώνα, το θαύμα του μνημείου για το οποίο σήμερα μιλάμε εμείς με τα λόγια του ότι πρόκειται για ένα ασύγκριτο ανθρώπινο δημιούργημα και κατέληγε: «αναρωτιέμαι τι πλούτο μυαλού και επιδεξιότητα χεριών θα είχε ο Φειδίας για να φτιάξει αυτό το θαύμα». Ο φυλακισμένος πατέρας που έστειλε αυτή την επιστολή ήταν ο πρώτος Πρωθυπουργός των

On 26 October 1930, from a squalid prison in India, an imprisoned father sent a letter to his daughter on the occasion of her fourteenth birthday. In this letter, written in colonial India, this father, this prisoner, tells his daughter that his wish for her is that she will one day become a fighter for Indian independence, but that in order to do so she will have to acquire an extensive education to enable her to understand the world around her. And in order to help her to understand the world around her he proposed teaching her from prison. And so for a period of three years he sent her letters from prison. The first ten of these letters were dedicated to Ancient Greece. The fifth letter describes the wonder of the Parthenon, the wonder of the monument which we are discussing and which we consider an unrivalled human creation, and a marvel at the richness of mind and the skill of the hands of its creator, Pheidias. The imprisoned father who sent this letter was the first Prime Minister of independent India, Pandit Nehru, and the fourteen-year-old daughter who received them in amazement was none other than Indira Gandhi, a colossal

Ινδιών, των ελευθέρων Ινδιών, ο Pandit Nehru και η δεκαετή-
τράχρονη κόρη που λάμβανε έκπληκτη αυτές τις επιστολές
ήταν η Indira Gandhi, μια τεράστια φυσιογνωμία. Γι’ αυτό το
μνημείο μιλάμε, γι’ αυτή την περίπτωση ξεκινήσατε αυτή την
εκστρατεία, για ένα μνημείο το οποίο είναι βέβαιο ότι στο
τέλος τα πράγματα θα οδηγήσουν σε δικαίωση. Στο «δαιμό-
νιον πτολίεθρον» στην Αθήνα, υψώθηκε αυτό το μνημείο την
περίοδο της ακμής της. Αυτό το μνημείο για το οποίο μιλάμε
και για το οποίο διεκδικούμε την επανένωση των στοιχείων
του, αποτελεί την πιο πιστή υλική μορφή της ομορφιάς της αν-
θρώπινης ψυχής. Όχι μόνο όμως της ομορφιάς της ανθρωπι-
νης ψυχής, αλλά και της υπερηφάνειας μιας Πολιτείας, μιας
δημοκρατίας, ενός λαού που έφθασε εκείνα τα περίφημα πε-
νήντα χρόνια στο απόγειό του. Γι’ αυτό το μνημείο μιλάμε,
γι’ αυτή την επανένωση μιλάμε. Και σήμερα, εδώ, το Ίδρυμα
Μαριάννα Βαρδινογιάννη και το Ίδρυμα Μελίνα Μερκούρη, το
ίδρυμα της Υπουργού Πολιτισμού που χάραξε αυτούς τους
δρόμους της επανένωσης αυτού του μνημείου, ξεκινούν μια
νέα προσπάθεια ώστε να δυναμώσει αυτή η ιδέα. Λένε ότι
δεν υπάρχει πιο ισχυρό όπλο από μια ιδέα της οποίας ήρθε η
ώρα. Και εσείς αυτή την ιδέα την προετοιμάζετε ώστε να
έρθει η ώρα της. Και όταν έρθει αυτή η ώρα, τα πράγματα θα
δείτε ότι θα γίνουν ομαλά, περίπου αυτονόητα. Εμείς εδώ
προετοιμάζουμε αυτή την ιδέα. Το νέο Μουσείο της Ακρόπο-
λης είναι μια ισχυρή προετοιμασία αυτής της ιδέας, ένα ανί-
κτο επιχείρημα. Οι προσπάθειες της UNESCO, η λογική της
UNESCO, η λογική των επιχειρημάτων μας είναι μια προεργα-
σία για την πραγμάτωση αυτής της ιδέας. Όλοι εσείς που
συμβάλλετε σε αυτό, θα είστε υπερήφανοι όταν αυτό το Μου-
σείο, το οποίο θα μπορούσαμε να το ονομάσουμε, εκτός από
αρχαιολογικό Μουσείο, εκτός από Μουσείο της Ακρόπολης
και ένα Μουσείο που περιμένει, όταν αυτό λοιπόν το Μουσείο
θα υποδεχθεί αυτά τα μαρμάρινα στοιχεία για να επανενωθεί
ο μαρμάρινος ύμνος ο οποίος γράφτηκε τότε και σήμερα βρί-
σκεται μοιρασμένος. Η μέρα σήμερα είναι ζεστή και ποιητική,
ο ουρανός ένα γαλάζιο ανοικτό. Το Μουσείο της Ακρόπολης
ένα θριαμβικό κατόρθωμα της τέχνης. Το Μουσείο της Ακρό-
πολης, κύριε Παντερμαλή, είναι ένα μουσείο που περιμένει.
Και εσείς κυρία Βαρδινογιάννη και εσείς του Ιδρύματος Με-
λίνα Μερκούρη και όλοι εμείς, με μπροστάρη την ελληνική
Πολιτεία, θα κάνουμε το παν ώστε αυτός ο χρόνος αναμονής
να μην είναι πολύ μεγάλος. ■

figure. This is the monument we are talking about, this is
the reason why you began this campaign: a monument
which will eventually be vindicated. This monument that
was erected in Athens’ “divine citadel” during the city’s
golden age. This monument, whose elements we are
fighting to reunite, is the truest material manifestation of
the beauty of the human soul. Not only of the beauty of
the human soul, but of the pride of a state, of a republic,
of a people who reached their zenith during those fifty
years. This is the monument we are talking about; this is
the reunification we are talking about. And today, here,
the Marianna Vardinoyannis Foundation and the Melina
Mercouri Foundation, founded by the Minister of Culture
who paved the way for the unification of this monument,
are launching a new effort to strengthen this idea. They
say that there is no weapon more powerful than an idea
whose time has come. And you are preparing this idea to
ensure that its time will come. And when that time does
come, you will see that things will become smooth,
almost of their own accord. All of us here are preparing
this idea. The efforts of UNESCO, the reasoning of
UNESCO, and the reasoning of our arguments are all
preparing the ground for the realization of this idea. This
museum is a powerful platform for this idea, an
enormous argument in its favour. This museum could
—apart from the Acropolis Museum, apart from an
archaeological museum— also be called a museum on
hold; and all of you who have helped in this effort can be
proud when these marbles are returned to it and are
reunited in the marble paeon which was written then and
today is scattered. Today is a balmy, a lyrical day, and the
sky a clear blue. The Acropolis Museum is a triumphal
artistic achievement. The Acropolis Museum, Mr
Pantermalis, is a museum on hold. And you, Mrs
Vardinoyannis, and you, the representatives of the Melina
Mercouri Foundation, and all of you, all of us, with the
support of the Greek State, will do everything to ensure
that this waiting period is not too long. ■

Θα ήθελα να καλωσορίσω τους εκλεκτούς προσκεκλημέ-
νους μας στην Αθήνα, σε αυτό το μοναδικό Μουσείο
της Ακρόπολης που μας συνδέει με ένα
μαγικό τρόπο με το μεγαλείο του Παρθενώνα. Θα
ξεκινήσω ανατρέχοντας στους στίχους του βραβευμένου
με Νόμπελ έλληνα ποιητή Γεωργίου Σεφέρη:

Τ’ αγάλματα είναι στο Μουσείο.
– Όχι, σε κυνηγούν, πώς δεν τα βλέπεις;
Θέλω να πω με τα σπασμένα μέλη τους,
με την αλλοτινή μορφή τους, που δεν την γνώρισες
κι όμως την ξέρεις.

Σεφέρης (*Κίχλη Β’*)

Οι στίχοι του Σεφέρη που είναι αντιπροσωπευτικοί της αλ-
λοτινής μορφής, της ολότητας ενός αγάλματος, ενός έργου
τέχνης, ενός μνημείου, είναι αυτοί που ταιριάζουν για την

Όλγα Κεφαλογιάννη
Υπουργός Τουρισμού

Olga Kefalogianni
Minister of Tourism

I would like to welcome our distinguished guests to
Athens, to the unique Acropolis Museum that connects us
magically to the splendour of the Parthenon. I will begin
by quoting Greek poet and Nobel Laureate George
Seferis:

The statues are in the museum.
– No, they pursue you, why can’t you see it?
I mean with their broken limbs,
with their shape from another time, a shape you don’t
recognize,
yet know.

Seferis (*Thrush II*, translated by
Edmund Keeley and Philip Sherrard)

Seferis’ lines, representative of a form long gone, the
wholeness of a statue, a work of art or a monument, are

συνολικότητα, την ακεραιότητα του μνημείου Παρθενώνα. Του μνημείου-συμβόλου όχι μόνο του κλασικού πολιτισμού, της Ελλάδας, αλλά και ολόκληρου του δυτικού κόσμου. Αυτό το σύμβολο ζητούμε, όπως είπε ο Υπουργός Πολιτισμού, να επανενωθεί, να λειτουργήσει ως μνημείο ενότητας του κατακερματισμένου μας κόσμου. Κι αυτό είναι δουλειά όλων μας, πρώτα των ειδικών, των αρχαιολόγων, των ανθρώπων των μουσείων, των ανθρώπων του πνεύματος και της τέχνης, της Πολιτείας συντεταγμένα, σεμνά αλλά και σταθερά, χωρίς ακρότητες. Και, φυσικά, όχι αποσπασματικά και ξεχωρισμένα. Καθένας μπορεί να έχει το δικαίωμα να προσπαθεί και να διατρανώνει τη σκέψη του, να βρίσκει τρόπους να προχωρεί πρακτικά τα θέματά του για να τελεσφορήσουν, μα έτσι ώστε η μία ενέργεια να μην αντιβαίνει την άλλη αλλά να λειτουργούν μαζί, όπως μας λέει ο Ηράκλειτος, ως παλίντονη αρμονία. Γι' αυτό, η πρωτοβουλία που αναπτύσσεται σήμερα εδώ είναι εξαιρετική και αξίζει να επαινεθεί ιδιαίτερα η κυρία Μαριάννα Βαρδινογιάννη και όλοι όσοι συνδράμουν προς αυτή την κατεύθυνση. ■

Ο λίθος XXXVI της βόρειας ζωφόρου. Αθήνα, Μουσείο Ακρόπολης.

Block XXXVI of the north frieze. Athens, Acropolis Museum.

best suited for the entirety, the integrity of the Parthenon — the monument that became a symbol not only of classical civilization and Greece, but of the entire western world.

As the Minister of Culture said, it is this symbol that we are seeking to reunite as a monument of unity in our fragmented world. And this is something that concerns us all, experts, archaeologists, museum curators, intellectuals and artists, and the State, and action must be taken in a modest, coordinated and constant manner, free from extremities.

And, of course, efforts should not be segmented or segregated.

Everyone is entitled to try to speak their mind and find ways to promote their concerns so as to yield results, but in such a way that one person's actions do not invalidate the others; we must work together, as Heraclitus said, in a harmony of opposing equal forces.

This is why this initiative is exceptional and special praise must be extended to Marianna Vardinoyannis and everyone who has contributed to this effort. ■

Ο λίθος XXXIV της βόρειας ζωφόρου. Λονδίνο, Βρετανικό Μουσείο.

Block XXXIV of the north frieze. London, British Museum.

A' ENOTHTA ■ SESSION 1

Η ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΠΑΝΕΝΩΣΗΣ - ΤΟ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ

THE NECESSITY OF REUNIFICATION - THE THEORETICAL BACKGROUND

Mounir Bouchenaki

Επίτιμος Ειδικός Σύμβουλος της Γενικής Διευθύντριας της UNESCO κυρίας Irina Bokova, Διευθυντής του Arab Regional Centre for World Heritage στο Bahrain

Honorary Special Advisor of the Director General of UNESCO Mrs Irina Bokova, Director of the Arab Regional Centre for World Heritage in Bahrain

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ: Η «ΨΥΧΗ» ΚΑΘΕ ΕΘΝΟΥΣ

Είναι μεγάλη τιμή για μένα να συμμετέχω στο συνέδριο με τίτλο της ομιλίας μου: «Πολιτιστική Κληρονομιά, η «ψυχή» κάθε έθνους». Επιτρέψτε μου κατ' αρχάς να εκφράσω τη βαθιά μου ευγνωμοσύνη για την ευγενή πρόσκληση που μου απύθυνε η αγαπητή φίλη, Πρέσβυς Καλής Θελήσεως της UNESCO, αξιότιμη κυρία Μαριάννα Βαρδινογιάννη. Κατά τη διάρκεια της μακράς σταδιοδρομίας μου στην UNESCO είχα τη μεγάλη χαρά να γνωρίσω την εξοχή της. Η κυρία Βαρδινογιάννη έχει στηρίξει σημαντικά τα προγράμματα και τις δράσεις της UNESCO, κυρίως σε ό,τι αφορά στη διαφύλαξη και προώθηση της Πολιτιστικής Κληρονομιάς. Στο πλαίσιο της σημαντικής αυτής συνάντησης, θα ήθελα να αναφερθώ εν συντομία στο θέμα του Συνεδρίου. Όπως γνωρίζετε, η UNESCO συστάθηκε έχοντας ως αποστολή να διαχειριστεί το γεγονός ότι «οι πόλεμοι αρχίζουν στο νου των ανθρώπων», καθώς και να διαφυλάξει και να

CULTURAL HERITAGE: THE “SOUL” OF EVERY NATION

It is a great honour for me to attend this Conference with a speech entitled “Cultural Heritage, the ‘Soul’ of every Nation”.

Let me first express my deep gratitude for the kind invitation extended to me by my dear friend UNESCO Goodwill Ambassador H.E. Excellency Marianna Vardinoyannis. I have had during my long career at UNESCO the great pleasure to meet H.E. Marianna who was so supportive to UNESCO programmes and activities, notably in the field of preserving and promoting Cultural Heritage. At this important gathering, I would like to address briefly the topic of this Conference.

As you all know, UNESCO was created to dedicate its mission to combating “war in the minds of men” and also to preserving and protecting the cultural heritage of mankind which its Constitution proclaims as “Universal”. It represents what we have a right to inherit from our

προστατεύσει την πολιτιστική κληρονομιά της ανθρωπότητας, την οποία στο Καταστατικό της διακηρύσσει ως «παγκόσμια». Ο όρος αυτός υποδηλώνει όλα όσα έχουμε το δικαίωμα να κληρονομήσουμε από τους προκατόχους μας αλλά και το καθήκον μας να τα κληροδοτήσουμε στις μελλοντικές γενιές.

Αυτό σημαίνει ότι όλες οι απτές μορφές πολιτισμού, τα μνημεία, τα βιβλία και τα έργα τέχνης είναι τόσο πολύτιμα που όλοι οι άνθρωποι φέρουμε την ευθύνη για τη διασφάλιση της προστασίας τους. Η σημασία τους από πλευράς ιστορίας της τέχνης και επιστήμης συνιστά επαρκές έρεισμα για την εδραίωση μιας διεθνούς υποχρέωσης για αλληλεγγύη.

Την εποχή που συστάθηκε η UNESCO, στον απόηχο του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, η πεποίθηση αυτή ενισχύθηκε από το αίσθημα ότι «η βαρβαρότητα σχεδόν θριάμβευσε και ο πολιτισμός παραλίγο να αφανιστεί».

Στη συνέχεια, δεδομένου ότι πρόσθετα έθνη απέκτησαν την ανεξαρτησία τους, μια καινούργια έννοια έκανε την εμφάνισή της, αυτή της πολιτιστικής κληρονομιάς, η οποία έγινε αρχικά αντιληπτή ως η αποτύπωση της παράδοσης σε ένα έργο τέχνης ή μνημείο, στην οποία αποκρυσταλλώνεται η συνέχεια και η ταυτότητα ενός συγκεκριμένου λαού. Εμπνεόμενη από αυτόν το στόχο, η UNESCO, ως η κορυφαία διεθνής πολιτιστική οργάνωση, ενήργησε βάσει νομικών προτύπων, διαμέσου επανειλημμένων προσπαθειών για την επίτευξη αλληλεγγύης και διαρκούς προβληματισμού.

Έχοντας τη στήριξη της Διεθνούς Κοινότητας, η UNESCO έχει υπογραμμίσει το γεγονός ότι η πολιτιστική κληρονομιά εκφράζει το σύνολο του πνεύματος των ανθρώπων σε επίπεδο αξιών, δράσεων, έργων, θεσμών, μνημείων, χώρων και έργων τέχνης.

Ως εκ τούτου, καθίσταται σαφές ότι στην έννοια της πολιτιστικής κληρονομιάς συνοψίζεται μια πληθώρα πραγματικότητων, από την αρχιτεκτονική διάρθρωση του υπαρκτού ιστορικού κέντρου μέχρι τα ερείπια ενός αρχαιολογικού χώρου, και τα δύο από τα οποία συνιστούν κοινή κληρονομιά χρήζουσα προστασίας.

Αρχαιολογικοί χώροι, όπως η Ακρόπολη των Αθηνών και ο γύρω αρχαιολογικός χώρος, συνιστούν απaráμιλλα τεκμήρια παρελθόντων πολιτισμών. Συχνά, οι αρχαιολογικοί αυτοί χώροι ταυτίζονται με ιδέες ή πεποιθήσεις που σημάδεψαν την ιστορία της Ανθρωπότητας από αμνημονεύτων χρόνων.

predecessors and a duty to pass it to future generations. This means that visible forms of Culture, monuments, books and works of art are so precious that all people have the responsibility to ensure their protection. Their importance in terms of the history of art and science provides ample grounds for an international obligation of solidarity.

At the time when UNESCO was created, in the aftermath of the Second World War, this conviction was reinforced by the feeling that “barbarity had almost triumphed and culture almost disappeared”. Subsequently, with the accession by new nations to independence, there emerged a new concept, that of cultural heritage, seen initially as the traditional manifestation of a masterpiece or a monument, reflecting the continuity and identity of a particular people. With that aim in mind, UNESCO, as the leading international cultural organization, acted through legal standards, practice endeavors for solidarity and ongoing reflection.

With the support of the International Community, UNESCO has underlined the concept that cultural heritage is the entire spirit of a people in terms of its values, actions, works, institutions, monuments, sites, and works of art. Thus, it is clear that the concept of cultural heritage comprises a whole variety of realities from the architectural complex of a living historic Centre to the remains of an archaeological site, being a joint heritage calling for protection.

Archaeological sites, such as the Athens Acropolis and its surroundings, are unique witness to bygone civilizations. They are frequently associated with ideas or beliefs that have marked the history of Humanity since immemorial times.

Their value is not limited to a single nation or people and is part of the joint heritage of all the men, women and children of the planet. Like the Egyptian Pyramids, Borobudur, Mohenjo-Daro, Angkor, Stonehenge and Machu Picchu, the site of Athens and its unique Parthenon is sharing their outstanding universal value.

With the Exhibition presented at UNESCO Head Quarters in April 2003 entitled “The Unity of a Unique Monument: The Parthenon”, and which was supported by HE Goodwill

Η εμβέλεια της αξίας τους δεν περιορίζεται σε ένα μόνο έθνος ή ομάδα ανθρώπων, αλλά αποτελεί μέρος της κοινής κληρονομιάς του συνόλου της ανθρωπότητας. Όπως οι Πυραμίδες της Αιγύπτου, το Μπορομπουντούρ, το Μοχέντζο-ντάρο, το Άνγκορ, το Στόουνχεντζ και το Μάτσου Πίτσου, έτσι και η πόλη των Αθηνών με τον Παρθενώνα, ένα μοναδικό μνημείο, είναι φορέας εξαιρετικά μεγάλης σπουδαιότητας σε παγκόσμιο επίπεδο.

Χάρη στην Έκθεση που πραγματοποιήθηκε στην έδρα της UNESCO τον Απρίλιο του 2003 με τίτλο «Η Ενότητα ενός Μοναδικού Μνημείου: του Παρθενώνα», η οποία έτυχε της στήριξης της Πρέσβευς Καλής Θελήσεως, κ. Μαριάννας Βαρδινογιάννη, επιτεύχθηκε η ευαισθητοποίηση της διεθνούς κοινότητας. Στο πλαίσιο της εκδήλωσης αυτής τέθηκε το μεγάλο ζήτημα των γλυπτών του Παρθενώνα και προβλήθηκε όχι μόνο το ζήτημα της «επανένωσης των Γλυπτών του Παρθενώνα» αλλά και η πολιτιστική αξία του Παρθενώνα στην ολότητά του. Στην ομιλία της η κ. Μαριάννα Βαρδινογιάννη ανέφερε ότι «η έκθεση για τα γλυπτά του Παρθενώνα συνιστά έκφραση του μέτρου και της απόλυτης αρμονίας. Της δημοκρατίας και της ελευθερίας». Εμπνεόμενη από τον ίδιο στόχο, η UNESCO προχώρησε το 1980 στη σύσταση μιας Διακυβερνητικής Επιτροπής για την προώθηση της επιστροφής πολιτιστικών αγαθών στις χώρες καταγωγής τους ή την αποκατάστασή τους σε περίπτωση παράνομης αφαίρεσης. Η εν λόγω οργάνωση διαδραματίζει συμβουλευτικό ρόλο και ενθαρρύνει τις διμερείς διαπραγματεύσεις με σκοπό να διασφαλιστεί η επιστροφή σημαντικών έργων τέχνης στη χώρα καταγωγής τους. Ενθαρρύνει τέλος την επανένωση αντιπροσωπευτικών έργων τέχνης.

Οι Ελληνικές Αρχές προχώρησαν στο φιλόδοξο πρόγραμμα ανέγερσης του Μουσείου της Ακρόπολης, όπου και βρισκόμαστε σήμερα, εμπνεόμενες από αυτόν ακριβώς το σκοπό. Ο Έλληνας Υπουργός Εξωτερικών, Ευάγγελος Βενιζέλος, μιλώντας τον Απρίλιο του 2014 για το ζήτημα των Γλυπτών του Παρθενώνα κατά τη διάρκεια της Ολομέλειας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στο Στρασβούργο δήλωσε ότι γνωρίζει πάρα πολύ καλά τι σημαίνει για μια χώρα να είναι πολιτιστικά ακρωτηριασμένη κάνοντας σαφή μνεία στα Γλυπτά του Παρθενώνα, τα οποία αφαιρέθηκαν από τον Παρθενώνα και μεταφέρθηκαν στην Αγγλία από τον Τόμας Μπρους, 7ο Κόμη του Έλγιν, ο οποίος διετέλεσε Πρεσβευ-

Ambassador Marianna Vardinoyannis, the international community was sensitized to this event which highlighted the big issue of the Parthenon marbles and exposed the subject of the “reunification of the Parthenon Sculptures” and the cultural importance of the Parthenon as a whole. In her speech HE Marianna Vardinoyannis said that “this exhibition on the Parthenon marbles constitutes precisely the expression of moderation and total harmony. Of democracy and freedom”.

With the same aim in mind, UNESCO had created since 1980, an Intergovernmental Committee for Promoting the Return of Cultural Property to its country of origin or its restitution in case of illicit appropriation. The organization plays a consultative role and encourages bilateral negotiations to ensure the return of significant works to their country of origin. It encourages the constitution of representative collections.

Νότια ζωφόρος, τμήμα λίθου XXI. Σειρές ιππέων. Κορμός ιππέα και αλόγου, Λονδίνο, Βρετανικό Μουσείο. Με γκριζο χρώμα, κεφαλή ιππέα και αλόγου, Αθήνα, Μουσείο Ακρόπολης.

South frieze, part of block XXI. Ranks of horsemen. Torso of a rider and a horse, London, British Museum. In grey colour, head of a rider and a horse, Athens, Acropolis Museum.

τής της Βρετανίας επί Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Δέκα χρόνια νωρίτερα, το 2004, από τη θέση του Υπουργού Πολιτισμού, ο κ. Ευάγγελος Βενιζέλος, απηύθυνε έκκληση στην UNESCO να διαμεσολαβήσει για τον επαναπατρισμό των Γλυπτών του Παρθενώνα.

Το ζήτημα αυτό είχε επίσης τεθεί μετά το πέρας της Διεθνούς Διάσκεψης των Υπουργών Πολιτισμού της UNESCO στο Μεξικό τον Αύγουστο του 1982.

Η Ελληνική κυβέρνηση απηύθυνε επισήμως για ακόμη μια φορά τον Οκτώβριο του 2013 έκκληση βοήθειας προς την UNESCO σχετικά με τις συνεχιζόμενες προσπάθειες για την επιστροφή των Γλυπτών του Παρθενώνα.

Στις αρχές του μήνα επισκέφτηκα την Καμπότζη, όπου παραβρέθηκα στη συνεδρίαση της Διεθνούς Συντονιστικής Επιτροπής για τη Διαφύλαξη και Ανάπτυξη του αρχαιολογικού χώρου του Άνγκορ στην Καμπότζη. Η συνεδρίαση αυτή πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της σημαντικής εκδήλωσης «Αρχαία Αγάλματα επανενώθηκαν 40 χρόνια μετά τη λεηλασία τους».

«Τρία αγάλματα της προ Άνγκορ εποχής κατέλαβαν κεντρική θέση στο Συμβούλιο των Υπουργών στις 3 Ιουνίου του 2014, δίνοντας ένα τέλος σε μια περιπέτεια που ξεκίνησε με την υφαρπαγή των αγαλμάτων από τον αρχαίο ναό Koh Ker.

Τα αγάλματα Balarama, Duryodhana και Bhima, τα οποία σε συνδυασμό με άλλα έξι αγάλματα απεικόνιζαν μια μυθική σκηνή μάχης από το σανσκριτικό έπος Μαχαβαράτα ενώθηκαν για πρώτη φορά μετά τη λεηλασία του Ναού. Επιστράφηκαν στην Καμπότζη από το Μουσείο Norton Simon και τον οίκο Christie's των ΗΠΑ».

Κλείνοντας τη σύντομη αυτή παρουσίαση, αξίζει να σημειώσουμε ότι το σύνολο της κινητής αυτής πολιτιστικής περιουσίας αξίζει της προσοχής μας και πρέπει να προστατεύεται, δεδομένου ότι συνιστά παρακαταθήκη της δημιουργικότητας και των αισθητικών αξιών του παρελθόντος και του παρόντος.

Θα πρέπει επομένως να καταβληθούν ιδιαίτερες προσπάθειες για να διασφαλίσουμε την προστασία τους: δεν θα πρέπει να ξεχάσουμε ότι ο καλύτερος προστάτης τους, πέρα από τις Αρχές, είναι οι ίδιοι οι πολίτες επειδή η πολύτιμη αυτή κληρονομιά είναι κομμάτι της «ψυχής τους». ■

This is why the Greek Authorities have launched the ambitious programme of the building of the Acropolis Museum where we are presently.

Greek Foreign Minister, Evangelos Venizelos spoke on April this year on the Parthenon Marbles issue at the European Parliament Plenary session in Strasbourg and declared that he was very well aware of what it means for a country to be culturally severed in reference to the Parthenon Marbles which were removed from the Parthenon at Athens and shipped to England by arrangement of Thomas Bruce, 7th Lord Elgin, who was British Ambassador to the Ottoman Empire. Ten years earlier, as Minister of Culture in 2004, Evangelos Venizelos was appealing to UNESCO for its intervention for the repatriation of the Parthenon Marbles. This issue was raised following the UNESCO International Conference of Ministers of Culture in Mexico in August 1982. The Greek government has officially enlisted again in October 2013 the aid of UNESCO in its ongoing efforts to regain the Parthenon sculptures.

Early this month I was in Cambodia for the session of International Coordination Committee for the Safeguarding and Development of the site of Angkor in Cambodia. It happened with an important event of “Ancient Statues Reunited 40 years after their looting”.

“Three pre-Angkorian statues took centre stage at the Council of Ministers on June 3rd of 2014, bringing to an end a saga that began when they were hacked from their plinths at the ancient Koh Ker Temple.

The Balarama, Duryodhana and Bhima Statues which were originally displayed with six other statues to depict a mythical battle scene from the Sanskrit epic Mahabharata were seen together for the first time since the looting at the Temple. They were returned to Cambodia from the Norton Simon Museum and Christie's in United States”.

In conclusion of this brief presentation it is worth mentioning that all this movable heritage deserves our attention and should be protected as a record of the past and present creativity and aesthetic values.

A special effort should therefore be made to ensure protection: it should not be forgotten that the best defender of all this is, beside the Authorities, are the citizens for whom such a precious heritage is part of their “soul”. ■

Καθηγητής **Δημήτρης Παντερμαλής**
Πρόεδρος Μουσείου της Ακρόπολης

Professor **Dimitris Pantermalis**
President of the Acropolis Museum

ΑΚΡΟΠΟΛΗ ΚΑΙ ΠΑΡΘΕΝΩΝΑΣ: ΣΥΜΒΟΛΑ ΕΘΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ - Η ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΓΛΥΠΤΩΝ ΤΟΥ ΠΑΡΘΕΝΩΝΑ ΣΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ

Όπως ξέρετε, εμείς είμαστε οι υπηρέτες της καθημερινότητας των γλυπτών του Παρθενώνα. Και θα ήθελα να σας πω ότι η εμπειρία μας είναι ότι, ενώ συνήθως τα σύμβολα είναι απόμακρα πράγματα, απόμακρα αντικείμενα, τα γλυπτά του Παρθενώνα έχουν μια τεράστια οικειότητα, δηλαδή τα βλέπουμε καθημερινά, τα βλέπουμε με διαφορετικές συνθήκες φωτισμού και πραγματικά βλέποντάς τα νιώθουμε ότι αυτά είναι η πηγή, η γνήσια πηγή του κλασικού κόσμου. Νιώθει κανείς τον παλμό της ζωής στα έργα αυτά και από πίσω νιώθει τους Αθηναίους του 5ου αιώνα οι οποίοι δεν ήταν κάποια ήρεμη κοινωνία. Ήταν μια εξαιρετικά ανήσυχη κοινωνία, η οποία όμως κατάφερε να απεικονισθεί, να απεικονίσει τον εαυτό της στη ζωφόρο με έναν τρόπο μοναδικό. Πολύ σύντομα θα σας πω κάποιους προβληματισμούς που είχαμε και τι κάναμε εμείς τα πέντε αυτά χρόνια από τότε

ACROPOLIS AND PARTHENON: SYMBOLS OF NATIONAL AND GLOBAL CULTURAL HERITAGE - THE TEMPORARY RESTORATION OF THE PARTHENON MARBLES TO THE ACROPOLIS MUSEUM

We, as you know, are the servants of the day-to-day life of the Parthenon marbles. And I would like to say that in our experience, although symbols are usually distant things, distant objects, the Parthenon sculptures are tremendously familiar. We see them every day, in various lighting conditions, and seeing them we feel that they are beyond doubt the source, the true fountainhead of the classical world. One senses the pulse of life in these works, and behind them the 5th century Athenians who were hardly a serene society — they were an extremely turbulent society, which however managed to present itself in the frieze in a unique manner. I will tell you briefly about some of our concerns and some of what we have been doing in the five years that the museum has been in operation. In 2000 we had to decide on the museum's lay-

που λειτουργεί το μουσείο. Το 2000 έπρεπε να πάρουμε την απόφαση πώς θα στηθεί το μουσείο. Είχε γίνει στο Υπουργείο μια επιτροπή από αρχαιολόγους, αρχιτέκτονες, τη Γενική Γραμματέα, και καταλήξαμε μετά από πολλές συζητήσεις ότι ο μόνος τρόπος να στηθούν τα γλυπτά του Παρθενώνα, ήταν να στηθούν ως τμήματα λειτουργικά της αρχιτεκτονικής του μνημείου. Δηλαδή θα έπρεπε να γίνει μια τεράστια αίθουσα πάνω από 3.000 τετραγωνικά ώστε να τοποθετηθούν έτσι όπως ήταν στο αρχικό κτήριο. Αυτή ήταν μια πολύ τολμηρή απόφαση και ήταν ακριβώς το αντίθετο από αυτό που έχουμε στο Βρετανικό Μουσείο, στην Duveen Gallery, όπου τα γλυπτά αντί να βλέπουν προς τα έξω, βλέπουν προς τα μέσα. Αυτό δεν είναι μια απλή διευθέτηση, είναι ένα ουσιαστικό στοιχείο. Το μουσείο αυτό έχει το προνόμιο να διαθέτει σχεδόν ολόκληρη τη δυτική πλευρά της ζωφόρου και επειδή αυτή δεν κατέβηκε με τον τρόπο που κατέβηκαν τα άλλα γλυπτά από το 1801 έως το 1803 από την Ακρόπολη, αλλά μετά από πολύ προσεκτική μελέτη, ήμασταν σε θέση, στήνοντάς τα, να τους δώσουμε ορισμένα στοιχεία της αρχιτεκτονικής, όπως την καμπυλότητα. Τα έργα αυτά δεν είναι όπως ένας πίνακας ζωγραφικής τον οποίο τον στήνεις κάπου. Είναι τμήμα από ένα τεράστιο μνημείο. Ας πούμε η καμπυλότητα που έχει η ζωφόρος, που έχει το μνημείο ολόκληρο, υπάρχει στην έκθεση που είναι στο Μουσείο της Ακρόπολης. Επίσης ξεκινήσαμε πριν από δύο χρόνια μια μελέτη των λεπτομερειών. Έχουμε πάρει μερικά εκατομμύρια μετρήσεις από τα γλυπτά του Παρθενώνα έτσι ώστε να είμαστε εντελώς ασφαλείς. Παραδείγματος χάριν, για το βάθος των γλυπτών. Έχει μεγάλη σημασία μια μικρή επιφάνεια, βάθους επτά εκατοστών, να έχει μια πάρα πολύ πλούσια, απίστευτα πλούσια διαφοροποίηση και έτσι το γλυπτό να βγαίνει προς τα έξω, το μάτι του θεατή πραγματικά να νιώθει σαν τα έργα αυτά να ξεπετιούνται από το ίδιο το κτήριο και να είναι αυθυπόστατα στοιχεία στο περιβάλλον. Μια δεύτερη τολμηρή απόφαση, μετά από πολλή συζήτηση, ήταν η εξής: πώς να στηθούν τα γλυπτά αυτά; Μια άποψη ήταν να μείνουν κενές οι θέσεις όπου τα γλυπτά δεν βρίσκονται στην Αθήνα, αλλά είναι στο Βρετανικό Μουσείο. Αυτό θα ήταν μια πολύ κραυγαλέα διαμαρτυρία για το πρόβλημα. Μια δεύτερη άποψη ήταν να βάλουμε εκμαγεία, αλλά να τα καλύψουμε αυτά με ένα ημιδιαφανές υλικό, ίσως με ένα μεταλλικό πλέγμα, ούτως ώστε να φαίνονται

out. A committee of archaeologists, architects and the General Secretary of the Ministry was set up, and after many discussions we concluded that the only way to arrange the Parthenon sculptures was to display them as parts, essential parts, functional parts of the monument's architecture. This required a vast hall, more than 3,000 m², where the sculptures could be placed as they were on the original structure. This was a very bold decision and is the exact opposite to what we have in the British Museum, in the Duveen Gallery, where the sculptures face inwards rather than outwards. This is not a simple display; it is an essential element. This museum is privileged to have almost the entire western side of the frieze; and because it was not detached from the Acropolis in the way the other sculptures were in 1801, 1802, 1803, but was removed only after very careful study, we were in a position, in setting them up, to give them certain elements of the architecture, for this is something that has to be understood and usually is not. We tend to think that these works are like a painting, which you just hang somewhere; but that is not so, it is a huge, integral monument. Take the curvature of the frieze, of the whole monument; this is a very important element, and it exists in the exhibition at the Acropolis Museum. Two years ago we also began a study of the details. We have taken some millions of measurements of the Parthenon sculptures to be entirely sure of, for example, the depth of the sculptures. It is tremendously important that a small surface, with a depth of seven centimetres, has such a rich, such an amazingly rich differentiation, and this makes the sculpture emerge, makes it appear to the eye that its elements are leaping off the building as independent, corporeal elements in the environment. A second bold decision, the result of much discussion, concerned the positioning of these sculptures. One view was to leave empty spaces for those that are not in Athens, that are in the British Museum. This would be a resounding protest about the status quo, the problem. A second opinion was to use casts, but to cover them with a semi-transparent material, perhaps a metal mesh, so that they are visible in the background as shadows of what is missing. Artistically this would be pleasing; in practice, it would be very difficult because it can be done for the

στο βάθος σαν σκιές αυτά που μας λείπουν. Αυτό καλλιτεχνικά είναι ωραίο, πρακτικά, όμως, είναι πάρα πολύ δύσκολο γιατί στη ζωφόρο μπορεί να γίνει, αλλά στα ολόγλυφα κομμάτια, δηλαδή στα αετώματα, δεν μπορείς να το κάνεις. Και έχει και αυτό μια πολύ ισχυρή δόση διαμαρτυρίας. Προτιμήσαμε μια τρίτη λύση: να βάλουμε αντίγραφα αυτών που βρίσκονται στο Βρετανικό Μουσείο. Αυτή ήταν μια λύση η οποία μας δυσκόλεψε πάρα πολύ, διότι είναι σχεδόν προσβολή δίπλα σε ένα έργο του 5ου αιώνα να βάλεις ένα γύψινο αντίγραφο του περασμένου αιώνα ή του προπερασμένου, του 19ου. Το κάναμε αυτό και ο λόγος που κυρίως το κάναμε ήταν για να δώσουμε την πληρότητα αυτών των γλυπτών, να μπορεί δηλαδή ο επισκέπτης να συνειδητοποιεί το σύνολο και να μπορεί να κάνει αυτό που έκανε και ο αρχαίος, να διαβάζει αυτή την ιστορία καθώς περπατάει γύρω-γύρω στην αίθουσα. Και αυτή, όμως, η λύση έχει τα ζητήματά της. Παραδείγματος χάριν, έχουμε περιπτώσεις όπως αυτή από το λίθο 14 της δυτικής πλευράς όπου είναι ο ιππέας και στον οποίο συμπληρώσαμε το κομμάτι το οποίο βρίσκεται στο Βρετανικό Μουσείο. Θα πει κανείς «ορίστε, την έχετε την ολότητα εδώ πέρα», μα δεν είναι έτσι. Εάν το δείτε αυτό στο προφίλ, θα δείτε ότι η επαφή είναι μη ικανοποιητική. Αυτό λοιπόν μας υποχρέωσε να μελετήσουμε ένα-ένα αυτά τα αντίγραφα και με λύπη μας διαπιστώσαμε τις στρεβλώσεις που έχουν. Διότι ο γύψος δεν είναι ένα ευγενές υλικό, αλλάζει, συστρέφεται, χάνει τις αρχικές του διαστάσεις. Δεν δίνει ικανοποιητική εικόνα. Προχωρήσαμε, λοιπόν, σε μια σάρωση των κομματιών που υπάρχουν στο Βρετανικό Μουσείο, και είναι καμιά εκατοστή θραύσματα, και στη συνέχεια, κάναμε την ψηφιακή αποκατάσταση. Αυτό είναι ένα βήμα προόδου, δηλαδή πέρα από τα γύψινα έχουμε και τις ψηφιακές αποκαταστάσεις τις οποίες παρουσιάζουμε στους επισκέπτες. Ένα δεύτερο θέμα είναι ότι θελήσαμε να κάνουμε τον επισκέπτη μέτοχο της δραματικής ιστορίας των γλυπτών του Παρθενώνα μέσα από τους αιώνες. Απεικονίσαμε την ανατολική πλευρά με τις έξι κολώνες του Πρόναου όπου μέχρι το 1678 σωζόταν ολόκληρος ο λίθος αυτός, ο έκτος λίθος της ζωφόρου. Ίσως για έναν επισκέπτη καταρχήν να φαίνεται τυχαίο αυτό, αλλά εάν δεν γίνει η αποκατάσταση των γλυπτών, δεν μπορεί να συνειδητοποιήσει κανείς τι σημασία έχει να βλέπεις ολόκληρο το λίθο. Γιατί; Διότι σε όλες τις πλευρές οι λίθοι δεν έχουν παραπάνω μήκος από ένα μέτρο και σαράντα εκατοστά. Στην ανατολική πλευρά που είναι οι θεοί,

frieze but not for whole pieces (bas-relief), such as the pediments. This also has a very strong element of protest. We preferred a third solution: to use copies of the marbles that are in the British Museum. This was a solution which troubled us very much, because it is almost an insult to place a 19th or 20th century plaster copy next to a 5th century BC work. We did it, and the main reason we did it was to give the integrity of these sculptures, to enable visitors to perceive the whole and to read this story, like ancient visitors would, while walking around the monument. Not that this solution was without problems. For example, there are cases like this one, from stone 14 on the western side, where the horseman is to your right, where we filled in the piece which is in the British Museum. One could say that's fine, you have integrity here, but that is not true. If you look at it in profile, you will see that the profile is unsatisfactory. This forced us to study these copies one by one, and we sadly discerned the distortions in them, because plaster is not a noble material, it changes, twists, loses its initial dimensions. It does not give a satisfactory image. So we scanned the pieces at the British Museum—and there are some one hundred fragments—and then made a digital reconstruction, which was a step forward because now apart from the plaster copies we also have the digital reconstructions on display for visitors. That is one matter. The second matter is that we wanted to make the visitor a participant in the dramatic story of the Parthenon sculptures through the ages. We took the east side, the six columns in front of the entrance on the eastern side, where until 1674 and a little later, as you see, this whole stone survived, the sixth stone of the frieze. Perhaps for a visitor this might seem incidental, but if the sculptures are not restored, it is impossible to see the significance of having the whole stone. Why? Because all around the stones are no longer than one metre and forty centimetres, but on the eastern side where the gods are, the Athenians did something which seems almost impossible: they used stones more than four metres long, single stone slabs four metres long, to honour the gods and achieve the best possible relief presentation. All this story is shown digitally in the museum, the adventure from 1790 to 1801 when some very important sections were

οι Αθηναίοι, έκαναν κάτι που μας φαίνεται σχεδόν ακατόρθωτο: βάλανε λίθους πάνω από τέσσερα μέτρα, τέσσερα μέτρα σε μήκος, για να τιμήσουν τους θεούς και να έχουν την καλύτερη ανάγλυφη παράσταση. Έτσι λοιπόν αυτή όλη η περιπέτεια απεικονίζεται ψηφιακά μέσα στο μουσείο, φαίνεται η περιπέτεια του 1790 έως το 1801 όπου κάποιοι απέκοψαν από τις επιφάνειες των γλυπτών πολύ σημαντικά τμήματα, τα οποία τα ξέρουμε μονάχα από εκμαγεία σήμερα και, όταν έγινε η απόσπαση από τον Έλγιν, αυτό το κομμάτι που είχε βρεθεί, αυτό είχε απομείνει τότε, κόπηκε και αυτό στη μέση για να μεταφερθεί εύκολα στην Αγγλία. Οι ανασκαφές του 1836 από τον Ludwig Ross έφεραν στο φως κομμάτια από τη ζωφόρο του Παρθενώνα από την πλευρά αυτή, από τον ίδιο λίθο, τα οποία είχαν πέσει κάτω από τα χαλάσματα και σώθηκαν εξαιρετικά. Είναι η κατάστασή τους όπως ήταν ακριβώς το 19ο αιώνα, τα οποία όμως είχαν στη συνέχεια τις δικές τους περιπέτειες. Είναι το κομμάτι το οποίο εκτίθεται στο μουσείο και είναι το καλύτερα σωζόμενο κομμάτι της ανατολικής πλευράς. Και όλα αυτά είναι τα σπαράγματα τα οποία βρίσκονται σε διάφορα μουσεία του κόσμου και στο Βρετανικό φυσικά το κυριότερο, το κεντρικό κομμάτι. Αυτά όλα τα ξανασυνδέσαμε ψηφιακά, κάναμε την αποκατάσταση και δείχνουμε ολόκληρο το λίθο της ανατολικής πλευράς. Και σε αυτόν ισχύει η τρισδιάστατη παρουσίαση, η ψηφιακή, και έτσι ο επισκέπτης έχει πραγματικά μια ολοκληρωμένη εικόνα. Και λέμε, δείχνοντας αυτά, πώς θα είναι η πραγματική επανένωση. Και συμπληρώσαμε ορισμένα από τα στοιχεία που θα ήταν δυνατόν να έχουμε, δηλαδή τα σύμβολα των θεών τα οποία ήταν χάλκινα, επιχρυσωμένα και θα πρέπει κανείς να φανταστεί όλη αυτή την ανατολική πλευρά του Παρθενώνα και τα αετώματα και οι μετόπες, αλλά και η ζωφόρος, να έχουν αυτά τα χάλκινα και επιχρυσωμένα στοιχεία τα οποία έκαναν τον Παρθενώνα να φαντάζει στα μάτια των αρχαίων Αθηναίων σαν κάτι το εντελώς μοναδικό και να τους ενθαρρύνει στις μεγάλες τους αποφάσεις. Η καταβίβαση των γλυπτών του Παρθενώνα, όσον αφορά στις μετόπες, έγινε με αυτόν τον τρόπο, όπως τον έχει απεικονίσει ο Dodwell ο οποίος είχε σχεδιάσει το μνημείο πριν φύγουν τα γλυπτά και στη συνέχεια έκανε το 1805 αυτό το σκίτσο το οποίο μας δείχνει την καταβίβαση της 27ης μετόπης. Αυτός ήταν ο ένας τρόπος που τέλος πάντων θα ήταν αποδεκτός. Αλλά δείχνουμε και έναν άλλο τρόπο ο οποίος δεν ήταν καθόλου

detached from the surfaces of the sculptures, which today we only know from casts, and when Elgin came to remove those stones, what was left of the piece that was found was cut in half to facilitate its transportation to England. Ludwig Ross's archaeological digs of 1836 brought to light pieces of the Parthenon frieze from this side, from the same stone, which had fallen beneath the debris and were preserved in excellent condition. This is their exact condition in the 19th century, but of course they had their own adventures later. This is the piece on display in the museum above and it is the best-preserved piece of the eastern side. And these —here is an impressive picture— are all the fragments which are located in various museums around the world as well as in the British Museum, where the main, the central, piece is. We reconnected them all digitally, we did the reconstruction, and we show that whole, single, stone of the eastern side, in one piece. And here, as you see —this is the digital 3D presentation— the visitor can really have a comprehensive image. And showing these we say what the reunification will look like. It is important to be able to say how the dialogue can have a solid foundation. And we added some of the elements which we could possibly include, e.g. the symbols of the gods which were gilded bronze, and one must imagine all this eastern side of the Parthenon and the pediments and the metopes, but also the frieze, with these gilded bronze elements which made the Parthenon appear totally unique every morning when the Ancient Athenians woke up and encouraged them in their big decisions. The metopes were removed from the Parthenon in this way, as shown by Dodwell, who had drawn the monument before the sculptures were removed and then did this sketch in 1805, which shows the removal of the 27th metope. This was the one way that was more or less acceptable. But we also show another method which was not at all flattering to the history of modern civilization. Here you see the third stone from the south side, the horsemen again, which in 1765 was still in very good condition. By Elgin's time a certain amount of damage had already been done. But the worst is that this stone, where the marble is veined, which meant that the front side could be split off, was detached with a crowbar, so that

κολακευτικός για την ιστορία του σύγχρονου πολιτισμού, όπου βλέπετε τον τρίτο λίθο της νότιας πλευράς, τους ιππείς πάλι, ο οποίος σωζόταν σε πολύ καλή κατάσταση το 1765. Στην εποχή του Έλγιν ήδη είχαν γίνει κάποιες ζημιές. Αλλά το χειρότερο είναι ότι απ' αυτόν το λίθο ο οποίος είχε φλέβες του μαρμάρου και έδωσε αφορμή για την αποκόλληση της μπροστινής πλευράς, χρησιμοποιώντας ένα λαστό οι άνθρωποι του Έλγιν απέσπασαν το μπρος κομμάτι που βρίσκεται στο Βρετανικό Μουσείο σήμερα, ενώ το πίσω κομμάτι το έχουμε εμείς στο μουσείο. Τι θα πει «επανένωση»; Αυτό θα πει «Επανένωση». Εντελώς πρόσφατα, με αφορμή τα γενέθλια του μουσείου, ξεκινήσαμε την παρουσίαση ακόμα ενός προγράμματος, το οποίο αφορά πάλι στην ψηφιακή αποκατάσταση. Η δυτική ζωφόρος ήταν πραγματικά ένα πανηγύρι για τα μάτια. Ήταν οι ιππείς με τα άλογά τους, με τα χάλκινα πρόσθετα στοιχεία τα οποία είναι εντελώς απαραίτητα για να μπορέσει να καταλάβει ο επισκέπτης τις κινήσεις των ιππέων και τη στάση των αλόγων, τα χαλινάρια των αλόγων. Αυτό που κάνουμε είναι, θέλοντας να κρατήσουμε τον επισκέπτη περισσότερο στο αυθεντικό, του δείχνουμε την ψηφιακή εικόνα η οποία είναι πάρα πολύ δυνατή και τον καλούμε να ξαναγυρίσει στο αρχικό. Από κάποια στοιχεία της έρευνας των χρωμάτων, προχωρήσαμε και στην αποκατάστασή τους. Η πολυχρωμία ήταν ένα εντελώς ιδιαίτερο στοιχείο στη ζωφόρο του Παρθενώνα, τόσο δυνατό ώστε εγώ προσωπικά θα τολμούσα να πω ότι η ζωφόρος ήταν ένα τρισδιάστατο ζωγραφικό έργο. Όπως ξέρετε, το πρώτο αίτημα για την επιστροφή των γλυπτών του Παρθενώνα έγινε επί της βασιλείας του Όθωνος. Πέρασαν 200 χρόνια από τότε. Το θέμα είναι πραγματικά ένα μεγάλο εθνικό ζήτημα. Είναι πάρα πολύ σημαντικό για ένα λαό πώς διαχειρίζεται τα μεγάλα του θέματα. Θεωρώ ότι η αντοχή που επέδειξε η χώρα μας, με σταθερότητα επί 200 χρόνια να θέτει το θέμα, να κερδίζει από αυτή τη διαδικασία της κρίσης ποιοτικά χαρακτηριστικά, είναι πάρα πολύ σημαντικό. Το ότι φθάσαμε έως εδώ, να μπορούμε σήμερα και με άλλους τρόπους να ζητάμε τα γλυπτά, υπογραμμίζοντας τη σημασία τους και δείχνοντάς την εδώ πέρα, νομίζω ότι είναι ένα επίτευγμα εθνικό, παρότι δεν λύθηκε το πρόβλημα. Και θεωρώ ότι αυτή η πρωτοβουλία της κυρίας Βαρδινογιάννη πραγματικά αποτελεί ένα νέο ποιοτικό ξεκίνημα για τη διεκδίκηση των γλυπτών του Παρθενώνα. ■

today the front part is in the British Museum and the back part in the Acropolis Museum. What does reunifying mean? That is what reunifying means. Just recently, with the approaching anniversary of the museum, we began the presentation of one more programme, which again concerns digital reconstruction. The western frieze was truly a feast for the eyes. There were the horsemen and their mounts, with the applied bronze accessories, the horses' harnesses, that are entirely necessary for the viewer to grasp the movements of the riders and the posture of the horses. This is the central sculpture. What we do, wanting to keep the visitor's attention on the authentic monument, is show him the digital image, which is very powerful, and then ask him to look at the original. From some of the data we obtained from the colour study, we restored the colours to the Parthenon frieze, which were such a special element of it, so powerful that for myself I would dare to say that the frieze was a 3D work of art. As you know the first request for the return of the Parthenon sculptures was made during the reign of King Otto. That was 200 years ago. The question is truly a major national issue. It is very important for a people to manage its big issues. I believe that the steady persistence our country has displayed for 200 years as regards this issue, learning something each time about how better to frame the request, and the fact that we have now reached this point, where we can today request the sculptures in a different way, highlighting their significance and displaying it here, is a national achievement, even though the problem has not yet been resolved. And I believe that Mrs Vardinoyannis' initiative is truly a valuable new beginning in the fight to bring back the Parthenon sculptures. ■

William St Clair
Ανώτερος Ερευνητής στο Institute of English Studies,
School of Advanced Study, Πανεπιστήμιο του Λονδίνου

Senior Research Fellow Institute of English Studies,
School of Advanced Study, University of London

**Η ΑΞΙΑ ΤΗΣ ΟΛΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΥΠΑΡΞΗ
ΕΝΟΣ ΜΝΗΜΕΙΟΥ**

Επιτρέψτε μου καταρχάς να πω ότι νιώθω μεγάλη τιμή και χαρά που με προσκαλέσατε σε αυτή τη συνάντηση και που μου δίνετε την ευκαιρία να παρουσιάσω ορισμένες ιδέες. Πολλοί εκ των παρισταμένων γνωρίζουν πολύ περισσότερα από όσα εγώ και θα πρέπει να είμαι αυστηρά επιλεκτικός, αλλά ελπίζω ότι θα επισημάνω ορισμένα σημεία που θα μπορούσαν να είναι χρήσιμα προκειμένου να απαντήσουμε στο ερώτημα σχετικά με το τι θα ήταν καλύτερο να κά-
νουμε σήμερα.
Με τα γραπτά κείμενα για την Ακρόπολη των Αθηνών που χρονολογούνται από την εποχή του Ομήρου και τα ακόμη προγενέστερα αρχαιολογικά ευρήματα, δεν υπάρχει άλλο σημείο στον κόσμο που το μάτι να φθάνει πιο μακριά, όπου οι τρόποι θεώρησης να είναι τόσο διαφορετικοί, οι ιστορίες που λέγονται και οι ισχυρισμοί για νομιμότητα να ποικίλ-
λουν τόσο, και τα τεκμήρια που διαθέτουμε για να οικοδομήσουμε γνώση να είναι τόσο πλήρη. Αυτή η ανα-

**THE VALUE OF WHOLENESS TO A MONUMENT’S
EXISTENCE**

First let me say how much I feel honoured and delighted to have been invited and to have the opportunity of offering some ideas. Many people here know far more than I do and I have to be severely selective, but I hope to pick out a few points that may be relevant to answering the question of what is best to do now.
With written records on the Acropolis of Athens back to Homer and archaeological evidence even earlier, there is no site in the world in which the long view is so long, the ways of seeing so different, the stories told and the claims to legitimacy so varied, and the evidence available for building an understanding so complete. This experience, that is retrievable, and therefore transferrable, is, I would say, an inheritance as precious as the marbles.
In that long history, the question of return is quite recent, just over two hundred years, but in terms of modern notions of “cultural heritage” and “cultural property”, with

κτήσιμη και, ως εκ τούτου, μεταβιβάσιμη εμπειρία συνιστά, θα έλεγα, μια κληρονομιά τόσο πολύτιμη όσο τα ίδια τα Μάρμαρα.
Σε αυτή τη μακρά ιστορία, το ζήτημα της επιστροφής [των Μαρμάρων] είναι αρκετά πρόσφατο, μόλις 200 χρόνων, αλλά όσον αφορά στις σύγχρονες αντιλήψεις περί «πολιτι-
στικής κληρονομιάς» και «πολιτιστικής περιουσίας», με την εξαίρεση ελάχιστων μόνο διάσπαρτων προηγούμενων, αυτό καλύπτει το σύνολο της εποχής και συνιστά παραδειγματική περίπτωση για όλα τα κύρια επιχειρήματα.
Οπότε, ποια είναι τα μελήματα που ενδέχεται να επηρεά-
σουν τις επιλογές που ανοίγονται μπροστά μας για το 2014; Μπορώ να ξεκινήσω με ιδέες που έχουν τη βάση τους στη νομιμότητα (εικ. 1).
Το σκίτσο χρονολογείται από το 1824, αλλά τα παράπονα είχαν ξεκινήσει νωρίτερα. Είχαν εκφραστεί αμφιβολίες για τη νομιμότητα του επονομαζόμενου «φιρμανιού», της επι-
στολής του τότε ανώτατου αξιωματούχου της οθωμανικής κυβέρνησης, του Καϊμακάμη, ο οποίος έγραφε στον κυβερ-
νήτη των Αθηνών εξ ονόματος του Σουλτάνου (εικ. 2).

Πολλά έχουν γραφεί σχετικά με τη νομική ισχύ αυτού του εγγράφου, τη γνησιότητα του οποίου δεν έχουμε λόγο να αμφισβητήσουμε, καθώς πηγάζει από επίσημη μετάφραση της οθωμανικής αυλής. Αλλά ούτε τα επόμενα φιρμάνια που διευθετούσαν νομικά τις παρατυπίες που είχαν προκύ-
ψει από το πρώτο, αφήνουν περιθώρια αμφιβολιών.
Ο κύριος κίνδυνος όταν προσπαθούμε να εφαρμόσουμε τη σύγχρονη νομοθεσία και τις σύγχρονες νομικές έννοιες σε ιστορικές περιστάσεις, όταν ίσχυαν πολύ διαφορετικοί νόμοι και έθιμα, είναι ενδεχομένως η απώλεια χρόνου. Για παράδειγμα, ο λόγος για τον οποίο ο Έλγιν χρειαζόταν την άδεια του Σουλτάνου ήταν ότι η Ακρόπολη αποτελούσε στρατιωτικό οχυρό. Υπάρχουν άλλα φιρμάνια με τα οποία ο Σουλτάνος επέτρεπε την αφαίρεση αρχαιοτήτων από άλλα αυτοκρατορικά στρατιωτικά οχυρά τα οποία έχω δει ο ίδιος. Και αξίζει να θυμηθούμε ότι η διεθνής νομοθεσία συμπε-
ριελάμβανε μέχρι τουλάχιστον τα τέλη του 19ου αιώνα «το δικαίωμα της κατάκτησης» καθώς και τη «μεταφορά με συνθήκη». Αν ανατρέξετε στην ιστοσελίδα της Βρετανικής βασιλικής οικογένειας, θα δείτε ότι περιλαμβάνει και τα δύο ως θεμέλια της νομιμότητάς της. Όσον αφορά στην Ακρόπολη των Αθηνών, διαθέτουμε επαρκώς τεκμηριω-

only a few scattered predecessors, it covers the whole age, and it provides a paradigm case for all the main arguments.
So what are the considerations that might affect the choices open in 2014? I can begin with ideas based on legality (fig. 1).
The cartoon is from 1824, but the complaints began earlier. Doubts were cast on the legitimacy of the so-called “firman”, the letter from the then highest official in the Ottoman government, the Kaimacam, writing to the governor of Athens in the name of the Sultan (fig. 2).

There has been much writing about the legal force of this document, whose authenticity as a formal translation made by the Ottoman court there is no reason to doubt. Nor is there much room for doubt about the later firmans that legitimated any irregularities committed under the first. The main risk in trying to apply present day law and modern legal concepts to historical situations when very different laws and customs applied is that it may be a waste of time. For example, the reason Elgin needed the Sultan’s permission was that the Acropolis was a military fortress. There exist other firmans in which the Sultan allowed removals of antiquities from other imperial military fortresses that I have seen. And it is worth recalling that international law included “right of conquest” as well as “treaty transfer” at least until the late 19th century. If you look at the website of the British Royal family you will see that it includes both as the legal foundation for its legitimacy. As far as the Acropolis of Athens is concerned, we have well documented records of legal transfer back to 1205 and probably earlier. A legal approach risks becoming a futile exercise in counterfactuals.
But my main point is this. The whole approach of trying to build a legal case is backward looking. I would say it would be better to look forward from the historical moment in which we find ourselves now.
Another set of arguments relate to claims of Hellenic continuity. I was among those lucky enough to be invited to meet Melina Mercouri when she came to London as Minister of Culture in 1986. I was quite seduced, but although I was in favour of return, I could not go along with her nationalist myth-making, such as the old story

μένα έγγραφα νομίμων μεταφορών που χρονολογούνται από το 1205 ή πιθανόν και νωρίτερα. Μια νομική προσέγγιση διατρέχει τον κίνδυνο να γίνει μια μάταια άσκηση υποθέσεων σχετικά με το τι θα μπορούσε να είχε συμβεί. Αλλά το βασικό μου επιχείρημα είναι το εξής: η όλη προσέγγιση όσον αφορά στην προσπάθεια στοιχειοθέτησης της υπόθεσης είναι στραμμένη προς το παρελθόν. Θα έλεγα ότι είναι καλύτερο να στρέψουμε το βλέμμα προς το μέλλον — με αφετηρία την ιστορική στιγμή στην οποία βρισκόμαστε τώρα.

Ένα άλλο σύνολο επιχειρημάτων αφορά στους ισχυρισμούς περί συνέχειας της Ελλάδας. Ήμουν μεταξύ εκείνων που είχαν την τύχη να συναντήσουν τη Μελίνα Μερκούρη όταν είχε έρθει στο Λονδίνο ως Υπουργός Πολιτισμού το 1986. Ήμουν σαφώς γοητευμένος, αλλά, αν και ήμουν υπέρμαχος της επιστροφής, δεν μπορούσα να συμβαδίσω με την εθνικιστική μυθοπλασία της, όπως εκείνη την παλιά ιστορία από τον καιρό της επανάστασης όταν οι Έλληνες είχαν προτείνει στους Τούρκους να τους δώσουν τα πολεμοφόδιά τους εάν εκείνοι άφηναν ανέπαφο τον Παρθενώνα. Και αυτή παραμένει η άποψή μου. Δεν τιμούμε την κλασική Αθήνα διακυβεύοντας τα διανοητικά επιτεύγματα και την κληρονομιά της, αλλά διαχωρίζοντας την αναζήτηση της αλήθειας σχετικά με αυτό που όντως συνέβη κατά το παρελθόν, από την επανάληψη ιστοριών μυθολογικού τύπου σχετικά με το παρελθόν απλώς επειδή αυτές εξυπηρετούν το παρόν. Θα έπρεπε, θα έλεγα, να είμαστε επιφυλακτικοί όταν χρησιμοποιούμε τις αρχαιότητες για την «εθνική ανασυγκρότηση» διότι ελλοχεύει ο κίνδυνος να διολισθήσουμε σε μυθοπλασίες. Όπως γνώριζαν ο Πλάτωνας και ο Σωκράτης, η προσδοκία «να κάνουμε τις βουβές πέτρες να μιλήσουν» είναι μια ψευδαίσθηση. Οι πέτρες μπορούν να μιλήσουν μόνο όταν κάποιοι άνθρωποι αναλαμβάνουν να μιλήσουν εκ μέρους τους. Και ως εκ τούτου, προκύπτουν τα εξής ερωτήματα: ποιος θα πρέπει να λάβει επισήμως αυτό το δικαίωμα και ποια είναι η νομιμοποιητική βάση των ισχυρισμών που προβάλλονται από τους διευθυντές των μουσείων;

Κατά το ίδιο ταξίδι στο Λονδίνο, η Μερκούρη διατύπωσε και την περίφημη φράση «Δεν υπάρχουν Ελγίνεια Μάρμαρα!», αναφερόμενη σε μια γλωσσική πτυχή σύμφωνα με την οποία η αλλαγή του ονόματος θα μπορούσε να συνιστά ιδιοποίηση, προσάρτηση και απόπειρα νομιμοποίησης μιας

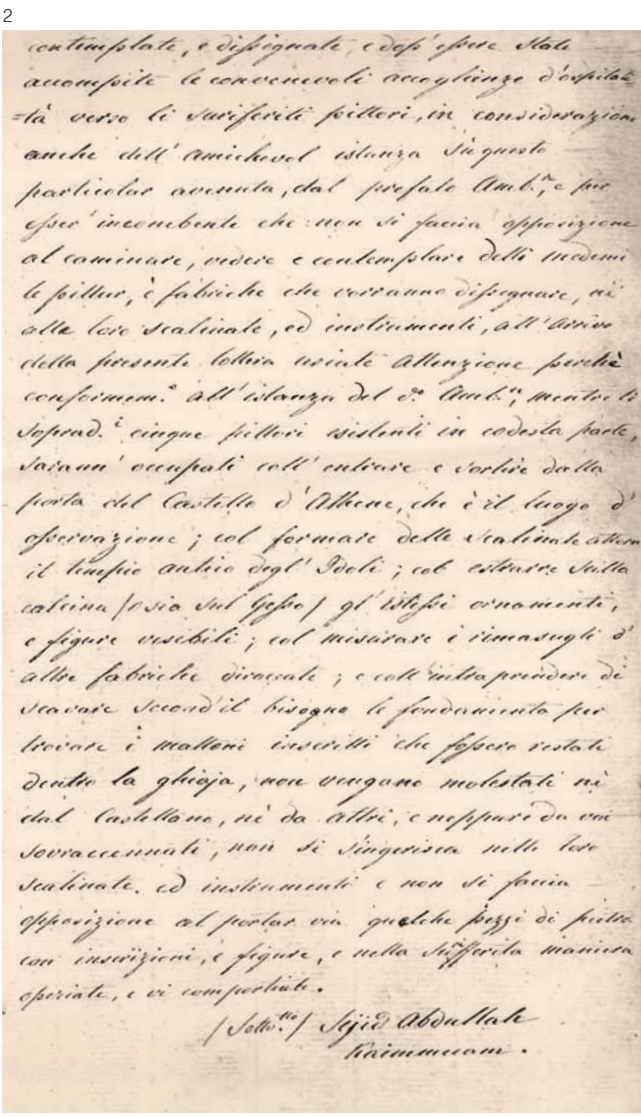
she told of the Greeks at the time of the Revolution offering to share their bullets with the Turks if they would spare the Parthenon. And that remains my view. We cannot honour classical Athens by compromising with their intellectual achievements and legacy, which includes separating a search for truth about what actually happened in the past from the repeating of mythic stories about the past because they serve the present. We should, I suggest, be wary of using antiquities for

1. Ο Οθωμανός κυβερνήτης της Ακρόπολης διαμαρτύρεται στον Λόρδο Έλγιν.
1. The Ottoman governor of the Acropolis remonstrating with Lord Elgin.

2. Η τελευταία σελίδα του φερμανιού του 1801.
2. Last page of the 1801 firman.

νέας κατάστασης. Από τότε που η Μερκούρη εκφώνησε την ομιλία της, η φράση «Ελγίνεια Μάρμαρα» κατέστη πολιτικά μη ορθή και σήμερα χρησιμοποιείται σπάνια. Ωστόσο, ο χαρακτηρισμός «Γλυπτά του Παρθενώνα» ο οποίος αντικατέστησε την προηγούμενη φράση είναι, θα έλεγα, εξίσου μη ικανοποιητικός. Ο εν λόγω χαρακτηρισμός τείνει να νομιμοποιεί έναν συγκεκριμένο τρόπο θεώρησης, δηλαδή ότι τα γλυπτικά στοιχεία των αρχαίων κτηρίων της Ακρόπολης έχουν μεγαλύτερη αξία από την ίδια την αρχιτεκτονική της

“nation-building” that can easily slip into myth-making. As Plato and Socrates knew, the aspiration to “make the mute stones speak” is an illusion. The stones can only speak when some human being speaks on their behalf. And questions therefore arise about who should be officially accorded that right and on what authority do the claims made by museum managers rest?

It was on the same trip to London that Melina Mercouri made her famous remark, “There are no Elgin Marbles!” She was picking up on a point of language that the act of re-naming can be an appropriation, an annexation, and an attempt at legitimation of a new status. Since Mercouri’s speech, the phrase “Elgin Marbles” has become politically incorrect, and is now seldom heard. However, the phrase “The Sculptures of the Parthenon”, which has replaced it is, I would say, also unsatisfactory. It tends to legitimate a particular way of seeing, namely, that the sculptural components of the ancient buildings of the Acropolis are of greater value than the architecture of which they formed a part. The phrase, “The Sculptures of the Parthenon” rides on 19th century western romantic-aesthetic notion of autonomous “works of art”, and its conceptual hierarchies, and it therefore already concedes much to the opponents of return. The current phrase would therefore be only partially corrected if it were modified to, say, “The Sculptures from the Parthenon”.

It is well known that in the ancient authors, the Parthenon is seldom mentioned. In ancient times, from Homer to Julian, it is the Acropolis that is appealed to, whether to warn, to shame, to educate, or to celebrate. And it is the whole visible Acropolis rock, slopes and summit, the natural and the man-made, buildings, freestanding statues and dedications, that constituted the social memory and the displayed value system of the ancient polis. The notion that pieces broken from ancient buildings have an “aesthetic” value independent of the role of the buildings in the performative life of the ancient polis is another 19th century way of seeing that deserves to be contested. It is the “aesthetic” that leads to looting, casual digging, and to the irreversible loss of knowledge about the past. The collection of antiquities brought from the what is now Greece by Elgin included species of all four of the classical buildings on the Acropolis summit, and of the Monument of

οποίας αποτελούσαν κομμάτι. Η φράση «Τα Γλυπτά του Παρθενώνα» παραπέμπει στο 19ο αιώνα και στη δυτική, ρομαντικής αισθητικής, έννοια των αυτόνομων «έργων τέχνης» και τις εννοιολογικές ιεραρχίες της, και ως εκ τούτου παραχωρεί πολλά επιχειρήματα στους πολέμιους της επιστροφής. Θα μπορούσαμε λοιπόν να διορθώσουμε εν μέρει μόνο την εν λόγω φράση κάνοντας την εξής τροποποίηση: «Τα Γλυπτά από τον Παρθενώνα».

Είναι ευρέως γνωστό ότι οι αρχαίοι συγγραφείς σπάνια αναφέρουν τον Παρθενώνα. Στους αρχαίους χρόνους, από τον Όμηρο έως τον Ιουλιανό, η Ακρόπολη ήταν εκείνη που όλοι επικαλούνταν για να προειδοποιήσουν, να ονειδίσουν, να εκπαιδεύσουν και να εορτάσουν. Και είναι όλος ο ορατός βράχος της Ακρόπολης, οι πλαγιές και ο λόφος, τα φυσικά, αλλά και τα ανθρωπογενή στοιχεία, τα κτίσματα, τα μεμονωμένα αγάλματα και αφιερώματα που αποτελούσαν την κοινωνική μνήμη και το απεικονιζόμενο σύστημα αξιών της αρχαίας πόλης. Η αντίληψη σύμφωνα με την οποία τα τμήματα που αποσπάστηκαν από τα αρχαία κτίσματα έχουν μια «αισθητική αξία» ανεξάρτητη από το ρόλο των κτισμάτων στη ζωή της αρχαίας πόλης αποτελεί ακόμη μια άποψη του 19ου αιώνα που πρέπει να αμφισβητηθεί. Η «αισθητική» είναι που οδηγεί στη λεηλασία, τις παράνομες ανασκαφές και τη μη αναστρέψιμη απώλεια της γνώσης του παρελθόντος. Η συλλογή αρχαιοτήτων που έφερε ο Έλγιν από την περιοχή που σήμερα αποκαλείται Ελλάδα, συμπεριελάμβανε είδη και από τα τέσσερα κλασικά κτίσματα του Λόφου της Ακρόπολης και του Μνημείου του Θρασύλλου στη νότια πλαγιά. Στο πλαίσιο της προετοιμασίας μου για τη σημερινή περίπτωση, πήρα μερικές φωτογραφίες από το Βρετανικό Μουσείο. Εδώ βλέπετε τμήμα ενός κιονόκρανου του Παρθενώνα με ένα σπόνδυλο κίονα που όμως είναι αταίριαστος (εικ. 3).

Και εδώ είναι ένα τμήμα του Ερεχθείου (εικ. 4).

Και του Ναού της Αθηνάς Νίκης (εικ. 5).

Ποια είναι λοιπόν τα επιχειρήματα εκείνων που τάσσονται υπέρ της διατήρησης της παρούσας κατάστασης; Το παλιό επιχείρημα της «διάσωσης και επιμέλειας» που χρησιμοποιείτο ευρέως μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του '90 ανακαταλήφθηκε και κατέστη μη βιώσιμο λόγω των αποκαλύψεων που ήρθαν στο φως στη δεκαετία του '30 για την καταστροφή των Μαρμάρων, καθώς και από ακόμη πιο επιζήμιες αποκαλύψεις σχετικά με την επισήμως εγκεκριμένη

Thrasyllos on the south slope. I took a few photographs in the British Museum in preparation for this occasion. Here is part of a Parthenon capital with a column drum that does not fit (fig. 3). And here is part of the Erechtheion (fig. 4) And of the Nike temple (fig. 5).

So what arguments are deployed by upholders of status quo? The old “rescue and stewardship” that was in

3. Τμήματα των γλυπτών του Παρθενώνα που εκτίθενται στο Βρετανικό Μουσείο.

3. Parts of the Parthenon in the British Museum.

4. Τμήμα του Ερεχθείου. Λονδίνο, Βρετανικό Μουσείο.

4. Part of the Erechtheion. London, British Museum.

5. Τμήμα του Ναού της Αθηνάς Νίκης.

5. Part of the Nike Temple.

6. Όψη του ναού της Αθηνάς Νίκης από ΒΑ.

6. View of the Nike Temple from the northeast.

7. Αποψη του Ερεχθείου από ΝΑ.

7. View of the Erechtheion from the southeast.

συστηματική παραπλάνηση του κοινού και του ακαδημαϊκού κόσμου, συμπεριλαμβανομένων των καταγεγραμμένων στα δημόσια αρχεία παραβιάσεων της βρετανικής νομοθεσίας οι οποίες αποτελούσαν επί μακρόν πρακτικές. Ο ισχυρισμός ότι τα Μάρμαρα έτυχαν άριστης μεταχείρισης που διατυπώθηκε στο Κοινοβούλιο μόλις το 1998, αντικαταστάθηκε εσπευσμένα από έναν νέο υποτιθέμενο ισχυρισμό περί ενός «οικουμενικού» ή «εγκυκλοπαιδικού» μουσείου (εικ. 9). Μας λένε τώρα ότι τα διαχωρισθέντα τμήματα της ζωφόρου που βρίσκονται στο Λονδίνο και την Αθήνα, αφηγούνται «διαφορετικές, αλλά συμπληρωματικές ιστορίες», φράση που επινοήθηκε από κάποιον ειδικό στις δημόσιες σχέσεις ή στρεψόδικο. Και προκειμένου να υποστηριχθεί αυτή η νέα αφήγηση, βλέπουμε να γίνονται απόπειρες υποβάθμισης της κλασικής Ελλάδας. Ποιος θα φανταζόταν ότι οι κυριότερες επιγραφές στην αίθουσα των Γλυπτών του Παρθενώνα θα παρέπεμπαν στην Περσία; (εικ. 10). Ο κύλινδρος του Κύρου προβάλλεται επιδεικτικά σε αυτή την επιγραφή αλλά και δημόσια, όταν φιλοξενείται σε άλλα μουσεία, υπό τον τίτλο «της ενίοτε χαρακτηριζόμενης πρώτης διακήρυξης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων». «Χαρακτηριζόμενης από ποιον;», θα μπορούσε κάποιος να αναρωτηθεί. Απ' όσο καταλαβαίνω, η αυθεντία που επανειλημμένως επικαλούνται οι διευθυντές του Μουσείου είναι ο πασίγνωστος υπέρμαχος των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της ιστορικής αλήθειας, ο εκλιπών Σάχης του Ιράν. Αυτό που βλέπουμε εδώ είναι ένας νέος κίνδυνος, ένας πολιτισμικός σχετικισμός σε συνδυασμό με έναν εμπορικό καταναλωτισμό. Ουσιαστικά η ιδέα φαίνεται να είναι η εξής: «πείτε στους πατόνους αυτό που θέλουν να ακούσουν». Και υπάρχουν όντως χρηματοδοτικοί φορείς και μουσεία που δραστηριοποιούνται στην αγορά με σκοπό την «ενοίκιαση ενός μύθου». Επιτρέποντας στα αντικείμενα των οποίων έχουν αναλάβει τη φροντίδα, συμπεριλαμβανομένων των γλυπτών του Παρθενώνα, να γίνονται αντικείμενο εκμετάλλευσης ως ακόμη ένα εμπόρευμα προς αγοραπωλησία, και με τη χρήση οποιασδήποτε φρασεολογίας αρεστής στους πατόνους, οι αρχές του Μουσείου διαβρώνουν το πολιτιστικό κεφάλαιο και τη φήμη που δημιούργησαν οι πρόγονοι. Ευτυχώς, οι επισκέπτες δεν παραπλανώνται και μπορούν να εκτιμήσουν και να αποκρούσουν αυτές τις απόπειρες χειραγώγησης. Και καθώς βρίσκονται εδώ εκπρόσωποι της UNESCO, ίσως

standard use until the late 1990s has been withdrawn from, rendered unsustainable by the revelations of the damage done to the Marbles in the 1930s, and by the even more damaging revelations about the officially sanctioned systematic misleading of the public and scholarly world, including the long-persisted in illegalities under the British laws on public records. The claim that the Marbles had been well looked after made in Parliament as recently as 1998 was hurriedly replaced by a new alleged justification, called the “universal” or “encyclopedic” museum (fig. 9). The separated parts of the frieze in London and Athens, we are now told in a phrase dreamed up by some PR guru or spin doctor, tell “different but complementary stories”. And in support of this new justificatory narrative we see attempts to downplay classical Hellas. Who would have guessed that the main labels in the Parthenon gallery would now refer to Persia? (fig. 10). The Cyrus cylinder is being paraded on this label and in the publicity as it is taken to other museums under the banner of “sometimes described as the first declaration of human rights.” Described by whom we may ask? As far as I can see the authority that the Museum managers are repeatedly quoting here, is that well-known believer in human rights and honest history, the late Shah of Iran. What we are seeing here is new danger, a cultural relativism allied with a commercial consumerism. Essentially the thought seems to be “tell the punters what they want to hear.” And there are indeed funding bodies and museums who are in the market for renting a myth. By allowing the objects entrusted to their care, including the pieces of the Parthenon, to be exploited as just another commodity to be marketed by whatever words seem to please the punters, the Museum authorities are eroding the cultural capital and reputation built up by predecessors. Fortunately visitors are not fooled but can appreciate and offset such attempts to manipulate them. And, since UNESCO are here, this may be the moment to make a wider point. The Venice Charter, now half a century old, has provided a framework for an intergenerational ethics on the conservation of sites and monuments, essentially that it is wrong to alter the built heritage to serve the ideological claims of the present. What we lack, and increasingly need, is a code of ethics

είναι η κατάλληλη στιγμή για ένα γενικότερο σχόλιο. Η Χάρτα της Βενετίας, που χρονολογείται εδώ και μισό αιώνα, παρείχε ένα πλαίσιο γενεαλογικής ηθικής αναφορικά με τη συντήρηση των αρχαιολογικών χώρων και μνημείων, δηλαδή ότι βασικά είναι λάθος να αλλοιώνεται η αρχιτεκτονική κληρονομιά στο όνομα ιδεολογικών ισχυρισμών του παρόντος. Αυτό που μας λείπει και που χρειαζόμαστε ολόένα και περισσότερο, είναι ένας κώδικας δεοντολογίας δυνάμει του οποίου οι ιστορίες που προωθούνται από τους διευθυντές των μουσείων θα υπόκεινται σε μια σειρά παρόμοιων ηθικών περιορισμών. Πώς λοιπόν θα πρέπει να υποβληθεί το αίτημα της επιστροφής; Τυχαίνει να έχουμε σήμερα στη διάθεσή μας τα έγγραφα από τα ελληνικά δημόσια αρχεία του πρώτου αιτήματος επιστροφής που υποβλήθηκε το 1835, αμέσως μετά την Ανεξαρτησία της Ελλάδας. Αξίζει να σημειωθεί ότι το αίτημα της επιστροφής για τη ζωφόρο του Ναού της Αθηνάς Νίκης παρουσιάστηκε ως αυτό που θα ήταν καλύτερο για το μνημείο, με το επιχείρημα δηλαδή της πραγματοποίησης εργασιών αναστήλωσης.

8. Επισκέπτες κοιτούν τις οθόνες στο Μουσείο της Ακρόπολης.

8. Visitors study the screens in the Acropolis Museum.

LONDON AND ATHENS

Today, only about half of the sculptures that once decorated the Parthenon survives. Most of these are divided roughly equally between the British Museum in London and the New Acropolis Museum in Athens.

The Parthenon sculptures in the British Museum were brought to England by Lord Elgin and bought for the Museum in 1816. Elgin's removal of the sculptures from the ruins of the building has always been a matter for discussion, but one thing is certain – his actions spared them further damage by vandalism, weathering and pollution. It is also thanks to Elgin that generations of visitors have been able to see the sculptures at eye level rather than high up on the building.

In London and Athens the sculptures tell different and complementary stories. In Athens they are part of a museum that focuses upon the ancient history of the city and its Acropolis. In the British Museum, they are part of a world museum, where they can be connected with other ancient civilisations, such as those of Egypt, Assyria and Persia.

9-10. Επιγραφές στο Βρετανικό Μουσείο.

9-10. Labels in the British Museum.

The Persian ruler Cyrus captured Babylon in 539 BC. This cylinder, known as the Cyrus Cylinder, describes how he allowed the deported peoples he found there to go back to their homes. Although not mentioned, these will have included the Jews, who at this time returned to Jerusalem to rebuild the Temple. Sometimes described as the first declaration of human rights, the Cylinder is in fact a building foundation-inscription in the Mesopotamian tradition. (ME 92394, Room 52)

Κατά την άποψή μου, έτσι ακριβώς θα πρέπει να υποβληθεί το αίτημα της επιστροφής στο πλαίσιο αυτής της επανεκκίνησης. Τι είναι καλύτερο για το μνημείο, για τους θεατές, για τον ακαδημαϊκό κόσμο, για την εμπειρία που θα βιώσει ο επισκέπτης; Πρόκειται για κατηγορίες που συμπίπτουν και αλληλοενισχύονται. Και λέγοντας μνημείο, εννοώ το σύνολο της Ακρόπολης.

Προς στήριξη του αιτήματος επιστροφής θα πρότεινα να συνταχθεί μια δήλωση η οποία να δείχνει ότι ο σκοπός της διεκδίκησης είναι η κάλυψη σημερινών, αλλά και μελλοντικών αναγκών. Στην εν λόγω δήλωση θα πρέπει να εξυμνείται το επίτευγμα της κλασικής Ελλάδας και ειδικότερα της Αθήνας, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην ιστορική της μοναδικότητα. Παρότι η Ελλάδα δέχθηκε επιρροές από τους γείτονές της και τους επηρέασε και η ίδια, κάτι που ουδείς μπορεί να αμφισβητήσει, το να υπονοεί κανείς ότι επρόκειτο απλώς για έναν ακόμη πολιτισμό μεταξύ πολλών άλλων, συνιστά μια παραπλανητική προσέγγιση που υποστηρίζεται από ένα πνεύμα καταναλωτισμού.

Το κοινό ενδιαφέρεται για τις ιδέες, όχι μόνο για τις πέτρες, αλλά και για την πλέον σύγχρονη γνώση. Το κοινό θα προτιμούσε, κατά την άποψή μου, να ακούσει όχι ότι η Αθήνα ήταν η «κοιτίδα της δημοκρατίας» αλλά ότι ήταν —σύμφωνα με τις τελευταίες μετρήσεις— μια, και όχι η πρώτη, εκ των σαράντα τεσσάρων ελληνικών πόλεων που διέθεταν μορφές δημοκρατικών θεσμών.

Και όπως ήδη συμβαίνει στο Μουσείο της Ακρόπολης, υπάρχει η δυνατότητα χρήσης σύγχρονων μέσων πληροφορικής για να παρουσιαστούν εναλλακτικές θέσεις, όχι του τύπου «ο τάδε ή ο δείνα είπε», κάτι που ενθαρρύνει τον καταναλωτισμό και το «rent-a-myth», αλλά κατά τρόπο τέτοιο που θα δίνει την ευκαιρία διεξαγωγής μιας αυθεντικής δημόσιας συζήτησης σχετικά με τις παραδόσεις του διαφωτισμού που οι πρόγονοί μας αναβίωσαν από την Αρχαία Ελλάδα (εικ. 8).

Ένας από τους κυριότερους ρόλους της αρχαίας Ακρόπολης ήταν να εκπαιδεύσει, να μορφώσει τους πολίτες και τους επισκέπτες. Στην Αθήνα έχετε τώρα την ευκαιρία να παρουσιάσετε μια νέα σύγχρονη θεώρηση αυτού του ιδανικού με αυτή την επανεκκίνηση, και, όταν τα επιχειρήματα υπέρ της διατήρησης της παρούσας κατάστασης απογυμνωθούν, και τα γλυπτά επιστραφούν, να την κάνετε πραγματικότητα. ■

that subjects the stories that are promoted by museum managers to a similar set of ethical limitations.

So how should the claim be presented? As it happens we now have the documents from the Greek public records of the first claim made in 1835 immediately after independence. It is notable that the claim, for the Nike Temple friezes, was presented in terms of what was best for the monument, for an anastelosis.

In my view that is how the claim should now be presented in the re-launch. What is best for the monument, for viewers, and for the scholarly world, and for the visitor experience? These are categories that coincide and reinforce one another. And by the monument here I mean the whole Acropolis.

In support of the claim I would recommend preparing a statement, that is drafted to show that the claim is intended to meet the needs of today and the future.

It should celebrate the achievement of classical Hellas and of Athens in particular, emphasizing its historical uniqueness. Although Hellas was influenced by its neighbours, and influenced them, as nobody doubts, it is misleading, as well as consumerist, to imply that it was just one civilization among many.

The public are interested in the ideas not just in the stones, and in the most up to date knowledge. They would, in my view, prefer to be told that Athens was one of —at the last count— forty four Hellenic cities that had forms of democratic institutions and was not the first, than that it was “the cradle of democracy”.

And as is already happening in the Acropolis Museum, can use modern IT to present alternatives, not of the “some say this some say that” type that encourages consumerism and rent-a-myth, but that displays alternatives where there is room for genuine debate within the Enlightenment traditions that our predecessors revived from Ancient Greece (fig. 8).

One of the main roles of the ancient Acropolis was to serve as an education, a paideia, for citizens and visitors. In Athens you now have the opportunity to set out an updated vision of that ideal in the relaunch and, as the arguments for the status quo are exposed for what they are, and the pieces are returned, to make it a reality. ■

Καθηγητής / Professor **Mark Vlasic**
Πανεπιστήμιο του Georgetown

Georgetown University

**ΚΛΕΜΜΕΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ –
ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΑΤΙΜΩΡΗΣΙΑ –
ΑΠΟ ΤΑ ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΠΟΛΕΜΟΥ ΣΤΗ ΔΙΑΦΘΟΡΑ
ΚΑΙ ΤΙΣ ΚΛΕΜΜΕΝΕΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ**

Είναι χαρά μου που βρίσκομαι εδώ. Σας ευχαριστώ πολύ για την πρόσκληση και επιτρέψτε μου να απευθύνω ιδιαίτερες ευχαριστίες στην οικοδέσποινα για την υπέροχη πρωτοβουλία της να συναντηθούμε. Χαίρομαι ιδιαίτερα που βρίσκομαι σήμερα εδώ.

Όπως αναφέρθηκε είμαι καθηγητής. Ωστόσο δεν είμαι καθηγητής ιστορίας ή αρχαιολογίας. Είμαι καθηγητής Δικαίου. Ως εκ τούτου, θα συνδράμω σε αυτή τη συζήτηση εισάγοντας μια πολύ διαφορετική οπτική και πιο συγκεκριμένα την οπτική των διεθνών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, εγκλημάτων πολέμου και οικονομικών εγκλημάτων και θα εξηγήσω πώς οι κόσμοι αυτοί σχετίζονται με τη σημερινή μας συζήτηση. Θα ήθελα επομένως να προσεγγίσω σφαιρικά την κατάσταση, να κάνω μια σύντομη αναφορά στην ιστορία και να εξηγήσω σε ποιον βαθμό, όπως εγώ το αντιλαμβάνομαι, η

**STOLEN HISTORY AND STOLEN CULTURE –
FIGHTING IMPUNITY – FROM WAR CRIMES
TO CORRUPTION AND TO STOLEN ANTIQUITIES**

It's a pleasure to be here. Thank you very much for having me and special thanks to our hostess for being absolutely wonderful in bringing us all together. It's a delight to be here.

I mentioned that I'm a professor, but I'm not actually a professor of history or archaeology. I'm a Law professor. So, I come to this discussion from a very different angle and actually from the angle of international human rights and war and economic crimes, and how these worlds all collide into what we're discussing today. So, what I'd like to do is take a global approach to the situation and talk a bit about the history and where I see this aspect falling into the narrative of the fight against impunity.

I would say two things though: one is the fact that because the matter of impunity has not always been a pretty one, I

οπτική αυτή εμπίπτει στην περιγραφή της καταπολέμησης της ατιμωρησίας. Θα ήθελα ωστόσο πρώτα να επισημάνω δύο πράγματα: πρώτον, επειδή το ζήτημα της ατιμωρησίας δεν είναι πάντα στρωμένο με ροδοπέταλα, θα ήθελα να σας προειδοποιήσω ότι ορισμένες από τις φωτογραφίες που θα σας δείξω αποτυπώνουν τόσο γλαφυρά την πραγματικότητα, που νιώθω την ανάγκη να απολογηθώ εκ των προτέρων, αν και αυτή είναι η πραγματικότητα ορισμένων θανάτων και καταστροφών που έχουν συμβεί στον κόσμο. Είναι γεγονός ότι όταν οι άνθρωποι λεηλατούν έργα τέχνης ανά τον πλανήτη, αυτό συνήθως δεν συμβαίνει σε ασφαλή περιβάλλοντα, αλλά υπό την απειλή όπλου ή ξίφους, αναλόγως την εποχή. Δεύτερον, θα ήθελα να καταστήσω σαφές, επειδή κατέχω διάφορες θέσεις, ότι οι απόψεις που εκφέρω εκπροσωπούν εμένα και όχι τους φορείς στους οποίους συμμετέχω. Μου ήρθε στο νου το εξής, όταν μου είπαν ότι έχω πολύ λίγο χρόνο για την εισήγησή μου. Κάποτε εργαζόμουν για τον Robert Gates —τον δικό μας Υπουργό Άμυνας— που του άρεσε να διηγείται μια ιστορία για έναν διάσημο Αμερικανό. Ο διάσημος αυτός Αμερικανός, όταν ο διοργανωτής του συνεδρίου τού είπε ότι έχει στη διάθεσή του δέκα λεπτά για να αναπτύξει ένα συγκεκριμένο θέμα, έστρεψε το βλέμμα του προς το μέρος του και του είπε, «Δέκα λεπτά για να πω όσα ξέρω επί του θέματος; Πώς είναι δυνατόν να το καταφέρω αυτό;». Και ο διοργανωτής του απάντησε, «Μιλήστε πολύ, πολύ αργά!». Βρίσκομαι σε παρόμοια κατάσταση, οπότε παρακαλώ συγχωρείστε με. Είναι ευτυχής συγκυρία που βρίσκομαι εδώ σήμερα, επειδή η πρώτη φορά που ήρθα στην Αθήνα και επισκέφτηκα το μουσείο αυτό, το οποίο βρισκόταν σε διαφορετική τοποθεσία, ήταν το 1996. Μόλις ολοκλήρωσα τις υποχρεώσεις μου στο Πανεπιστήμιο Georgetown, ήθελα να αφιερώσω έναν χρόνο ταξιδεύοντας σε όλο τον κόσμο, επειδή μου αρέσει η αρχαία ιστορία, με ενδιαφέρει η ιστορία της Ελλάδας, της Ασίας και της Αιγύπτου και πάντα επιθυμούσα να επισκεφτώ τα σπουδαία αυτά αρχαιολογικά ερείπια. Και είναι περὶεργο που ακόμη θυμάμαι τη σήμανση, «Τα πρωτότυπα βρίσκονται στο Βρετανικό Μουσείο». Ταξιδεύοντας ανά τον κόσμο συνάντησα ανάλογες σημάνσεις σε διάφορα μέρη του κόσμου και σκέφτηκα ότι είναι ενδιαφέρον το γεγονός ότι η Βρετανική Αυτοκρατορία επιδίωξε να μεταφέρει τις αρχαιότητες αυτές στο Λονδίνο. Και τώρα έχω αφιερωθεί

want to warn you that some of the photographs I will show you are graphic and I just want to apologize to you now, because that's the reality of some of the death and destruction in the world. And indeed, when people plunder artefacts from around the world, it's not usually done in a safe environment, but at gunpoint or sword-point, depending on the era. The other thing I want to say is that because I hold a number of posts, the words I say are my own and not of any institution I belong to or might be affiliated with. But I was reminded when I was told I had only a short time to speak. I used to work for Robert Gates —our Minister of Defence— and he liked to tell a story of a famous American, who was told by a conference organizer that he had ten minutes to speak on a particular topic, and the luminary looked at the conference organizer and said, “Ten minutes to say everything I know about this topic? How can I possibly do that?” And the organizer said, “Speak very, very slowly!” I’m in a similar situation, so please forgive me. It’s a bit of a happy accident I’m here today because actually my first time to Athens and this museum here, although in a different location, was in 1996. I’d just finished Georgetown University and I wanted to spend a year backpacking around the world because I love ancient history, I love the history here, of Asia and Egypt, and I wanted to see these great archaeological ruins. But my background is in law, as I mentioned, and after university and this year back-packing, I went to the Netherlands, to study at the Leiden University and also the Hague as a Fulbright scholar, which is a State Department programme. And while I was in Leiden and also in the Hague, I learned a lot about the history of international law and justice. We learned about Nuremburg, about a special tribunal in Tokyo; learned about more modern-day tribunals, like the one for Rwanda, for East Timor and the special court for Sierra Leone, which picked up the first head of state of Africa to be arrested and tried. Also on the other side of the world, in Cambodia, there’s a tribunal looking at what happened in the Khmer Rouge days, which has already been highlighted in terms of the plunder which took place in that area. And of course we have the latest international tribunals, the international criminal court, which is quite active as we speak.

στην επιστροφή, στην προσπάθεια να επιστραφούν ορισμένα αγάλματα στην πατρίδα τους. Ωστόσο, όπως έχω προαναφέρει, το γνωστικό μου υπόβαθρο είναι το Δίκαιο. Μετά το πανεπιστήμιο και τον έναν χρόνο περιήγησής μου στον κόσμο, πήγα στις Κάτω Χώρες για να σπουδάσω στο πανεπιστήμιο Leiden, καθώς και στη Χάγη ως υπότροφος του ιδρύματος Fulbright, το οποίο τελεί υπό την αιγίδα του Υπουργείου Εξωτερικών των Ηνωμένων Πολιτειών. Και ενόσω βρίσκóμουν στο Leiden και στη Χάγη, έμαθα πολλά για την ιστορία του Διεθνούς Δικαίου και της δικαιοσύνης. Μάθαμε πολλά για τη δίκη της Νυρεμβέργης, για ένα ειδικό δικαστήριο στο Τόκυο, πληροφορηθήκαμε για τα νεότερα δικαστήρια, όπως το δικαστήριο για τη Ρουάντα, για το Ανατολικό Τιμόρ και το ειδικό δικαστήριο για τη Σιέρα Λεόνε, όπου για πρώτη φορά Αφρικανός ηγέτης συλλαμβάνεται και δικάζεται. Επίσης, στην άλλη πλευρά του πλανήτη, στην Καμπότζη, έχει συσταθεί δικαστήριο για να διερευνήσει όλα όσα συνέβησαν επί των ημερών των Ερυθρών Χμερ και έχει ήδη ενημερωθεί για τη λεηλασία που πραγματοποιήθηκε στην εν λόγω περιοχή. Και φυσικά πληροφορήθηκα για τα προσφάτως συσταθέντα διεθνή δικαστήρια, όπως το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο, το οποίο είναι επί του παρόντος σχετικά ενεργό. Υπήρξα ωστόσο πολύ τυχερός, επειδή όσο ήμουν υπότροφος του ιδρύματος Fulbright, χάρη στη στήριξη του τότε πρέσβυ των Κάτω Χωρών και άλλων ανθρώπων, προσκλήθηκα να συμμετέχω στο δικαστήριο για την πρώην Γιουγκοσλαβία. Έγινα ο νεότερος εισαγγελέας και είχα την τύχη να ασχοληθώ με μερικές από τις πλέον σημαντικές δίκες. Τα δικαστήρια, όπως γνωρίζετε, εστιάζουν στην καταστροφή περιουσιακών στοιχείων, στον ανθρώπινο πόνο και σε περιπτώσεις κακοποιήσεων, γεγονότα που αφορούν και στην περίπτωση των χωριών της πρώην Γιουγκοσλαβίας. Τα δικαστήρια πραγματεύονται επίσης ζητήματα δολοφονίας και σφαγιασμού ανθρώπων για ποικίλους λόγους. Και φυσικά τα δικαστήρια εστιάζουν στη γενοκτονία — την οποία ορίζουν ως το χείριστο των εγκλημάτων και ως την ολοσχερή καταστροφή των λαών. Στις περιπτώσεις αυτές οι άνθρωποι έχουν εκτελεστεί, με τα μάτια καλυμμένα και τα χέρια δεμένα πισθάγκωνα. Στα εν λόγω δικαστήρια, τέτοιου είδους εγκλήματα θεωρούνται τόσο απεχθή που εκλαμβάνονται ως εγκλήματα εναντίον όλων μας, κατά του συνόλου της ανθρωπότητας. Είμαστε ωστόσο πραγματικά τυχεροί που έχουμε τη

But I was very lucky because while I was a Fulbright scholar, thanks to the support of the ambassador to the Netherlands at the time and some other folks, I was invited to join this institution, the tribunal for the Former Yugoslavia, and I became the youngest prosecutor at the time and I was very lucky to focus on some of the most intense trials. The tribunals, as you know, focus on the destruction of property, on human suffering, on abuse cases like the cases from villages in the Former Yugoslavia. The tribunals also focus on murder and the slaughter of people for different reasons. And of course the tribunals also focus on genocide — as they say, the crime of crimes. You can see these people have been executed, blindfolded, with their hands tied behind their backs. The idea of these tribunals where these crimes are so terrible is that it is a crime against all of us, all of humanity. One of the cases I worked on was the case against Milosevic, which as you know was the first case ever against a head of state for war crimes. And the thing about this trial was the fact that we had a financial investigation on Milosevic, and it turns out his is alleged to have stolen about a billion dollars from the people of Yugoslavia. It turns out that plunder that Milosevic and other leaders have made is not insignificant and it’s unfortunately quite common. It turns out, the World Bank has estimated that between twenty and forty billion dollars is lost to grand corruption. So it’s a huge issue, a global issue. And in fact, some of these individuals we see —Suharto, Marcos, Mobuto and Abacha— are known for stealing billions of dollars from their own people, and that money does not stay in those poor countries. That money winds up in the international system, to the worldwide community, whether it is in London, Switzerland or New York or elsewhere. And this has always been the case, frankly, but it was never really discussed at the stratosphere level where I think it is very important to discuss these issues, because when you discuss these things at the highest level, you get political acknowledgement to the challenge which provides a cover for the technocrats, people trying to do the real work are the people better prepared and able to push these issues. And so when Bob Zoellick became president of the World Bank, he decided he wanted to focus on the fight against corruption but not to take the fight against corruption to the poor countries

δυνατότητα να εντοπίζουμε, να συλλαμβάνουμε και να δικάζουμε — σε αυτό το δικαστήριο, όλοι οι άνθρωποι κατά των οποίων έχουν απαγγελθεί κατηγορίες έχουν δικαστεί. Εδώ (Σ.Σ. εμφανίζεται φωτογραφία στην οθόνη) βλέπετε έναν εγκληματία πολέμου με τον οποίο ασχολήθηκα, ο οποίος συνελήφθη από τις ειδικές δυνάμεις και οδηγήθηκε στη Χάγη. Μια ακόμη υπόθεση με την οποία ασχολήθηκα ήταν η υπόθεση Μιλόσεβιτς, η οποία, όπως γνωρίζετε, ήταν η πρώτη περίπτωση στα χρονικά, όπου απαγγέλθηκαν κατηγορίες για εγκλήματα πολέμου σε βάρος ενός αρχηγού κράτους. Ένα ακόμη ενδιαφέρον στοιχείο σε ό,τι αφορά στη δίκη αυτή, είναι το γεγονός ότι μετά τη διενέργεια χρηματοοικονομικής έρευνας επί του Μιλόσεβιτς αποδείχθηκε ότι ο Μιλόσεβιτς φέρεται να έχει κλέψει δισεκατομμύρια δολάρια από το λαό της Γιουγκοσλαβίας. Όπως ήδη γνωρίζετε, το όνομά μου είναι Vlasic και οι γονείς μου κατάγονται από τη Σλοβενία, πράγμα που σημαίνει ότι τέτοιου είδους υποθέσεις με επηρεάζουν σε προσωπικό επίπεδο. Όπως αποδείχθηκε, η λεηλασία που διέπραξε ο Μιλόσεβιτς, όπως και άλλοι ηγέτες, δεν ήταν αμελητέα και πρόκειται δυστυχώς για κάτι αρκετά σύνθετο. Σύμφωνα με εκτιμήσεις της Παγκόσμιας Τράπεζας, ηγέτες σε όλες τις χώρες έχουν κλέψει ποσά μεταξύ είκοσι και σαράντα δισεκατομμυρίων δολαρίων. Πρόκειται επομένως για ένα τεράστιο ζήτημα, ένα παγκόσμιο ζήτημα. Είναι γεγονός ότι ορισμένοι από τους ηγέτες που γνωρίζουμε —ο Σουχάρτο, η Μάρκος, ο Μομπούτου και ο Αμπάτσα— έχουν κλέψει δισεκατομμύρια δολάρια από τον ίδιο τους το λαό και ότι τα χρήματα αυτά δεν παρέμειναν στις φτωχές αυτές χώρες, αλλά αντίθετα κατέληξαν στο διεθνές σύστημα, στην παγκόσμια κοινότητα, όπως π.χ. στο Λονδίνο, στην Ελβετία, στη Νέα Υόρκη και αλλού. Έτσι είχε ανέκαθεν η κατάσταση, πραγματικά, αλλά δεν συζητήθηκε ποτέ σε ανώτατο θεσμικό επίπεδο, όπου θεωρώ ότι είναι εξαιρετικά σημαντικό να συζητούνται αυτά τα ζητήματα. Και αυτό επειδή όταν συζητάς τα ζητήματα αυτά στο ανώτατο δυνατό επίπεδο, αποκτάς πολιτική παραδοχή της πρόκλησης, γεγονός που συνιστά στήριξη για τους τεχνοκράτες. Οι άνθρωποι που προσπαθούν να κάνουν σωστή δουλειά, είναι αυτοί που είναι καλύτερα προετοιμασμένοι και επομένως ικανοί να προωθήσουν τα αντίστοιχα ζητήματα. Όταν ο Bob Zoellick ανέλαβε καθήκοντα προέδρου της Παγκόσμιας Τράπεζας, αποφάσισε ότι ήθελε να επικεντρωθεί στην πάταξη της διαφθοράς αλλά

and to lecture them saying, “Don’t be corrupt!” because corruption at a low level is five dollars here, five dollars there — which is significant but not at the grand level of corruption, where money is transferred around the world, and winds up in secret bank accounts around the world. So, he decided he wanted to start a new initiative, which he called THE STOLEN ASSET RECOVERY INITIATIVE. And the idea was to help developing countries, track down and recover stolen assets from past dictators in corruption cases. I was the first head of operations on this initiative, helping to put together teams around the world and working with major financial centres and working with civil society to get their help. I think what’s interesting is that you can see a couple of the statements that were said at the time of the launch by Bob Zoellick, from the World Bank, and Ban Ki Moon, the Head of the United Nations, and something that Bob says he wants to put corrupt leaders on notice, they will not escape the law. Now, as someone who started his career as a prosecutor this is very important to me —the fight against impunity, the fight for justice— and that’s very much the discussion we’ve been having with the panel today about what’s right and what’s wrong; how long can we just let things last the way they are and when we can change them? And thankfully at the start of the initiative of the World Bank and the United Nations, we were able to pursue some of these cases. This is one of the cases we worked on. This is Duvalier, he’s the former leader of Haiti, as you may know. But the World Bank and the United Nations were active, trying to support the Swiss and Haitian efforts to return millions of dollars that were stolen. The Wall Street Journal published this article, and one can see two dictators going to an ATM, looking to try and withdraw money presumably that they had stolen from their own people. And the person at the ATM is actually a leader in Switzerland and is sticking her tongue out at these dictators, implying the fact that, no, you can’t get your money, you’re not going to keep it. And I think the significance of that is that when these government positions have happened, you have a chance now of new narrative: instead of people like Duvalier going back to France in this case, living happily ever after, there is an effort that the people who leave power should be held accountable for the crimes they have committed; that these

όχι να διεξαγάγει έναν αγώνα κατά της διαφθοράς στις φτωχές χώρες και να τις επιπλήξει λέγοντας «Μην είστε διεφθαρμένοι!» Και αυτό επειδή η διαφθορά στα χαμηλά κλιμάκια αφορά χαμηλότερου ύψους ποσά — πράγμα σημαντικό μεν αλλά όχι ανάλογο με τα υψηλά επίπεδα διαφθοράς, όπου το ύψος των χρημάτων που διακινούνται ανά τον κόσμο και καταλήγουν σε μυστικούς τραπεζικούς λογαριασμούς σε διάφορες περιοχές του πλανήτη είναι μεγάλο. Βάσει αυτού, ο Bob Zoellick αποφάσισε να ενεργοποιήσει μια νέα πρωτοβουλία που φέρει την ονομασία ΑΝΑΚΤΗΣΗ ΚΛΑΠΕΝΤΩΝ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ. Η ιδέα ήταν να βοηθηθούν οι αναπτυσσόμενες χώρες, και να εντοπιστούν και να ανακτηθούν τα κλαπέντα περιουσιακά στοιχεία από δικτάτορες του παρελθόντος, οι οποίοι είχαν εμπλακεί σε υποθέσεις διαφθοράς. Ήμουν πολύ τυχερός που με προσκάλεσε να εργαστώ στην Παγκόσμια Τράπεζα και να συνδράμω στο σκοπό αυτό. Έγινε έτσι ο πρώτος επικεφαλής επιχειρήσεων της εν λόγω πρωτοβουλίας επιφορτισμένος με την παροχή βοήθειας για τη σύσταση ομάδων ανά τον κόσμο, ενώ συνεργάστηκα με σημαντικά χρηματοοικονομικά κέντρα αλλά και την κοινωνία των πολιτών απολαμβάνοντας τη στήριξή τους. Αυτό που θεωρώ ότι είναι ενδιαφέρον είναι να διαβάσετε μερικές δηλώσεις, στις οποίες προέβησαν κατά την έναρξη της πρωτοβουλίας ο Bob Zoellick από την Παγκόσμια Τράπεζα και ο Ban Ki Moon, ο Επικεφαλής των Ηνωμένων Εθνών, καθώς επίσης και αυτό που ανέφερε ο Bob, ότι δηλαδή θέλει να προειδοποιήσει τους διεφθαρμένους ηγέτες και να διασφαλίσει ότι δεν θα ξεφύγουν από το χέρι του νόμου. Δεδομένου ότι ξεκίνησα τη σταδιοδρομία μου ως εισαγγελέας, το ζήτημα της καταπολέμησης της ατιμωρησίας και του αγώνα για τη δικαιοσύνη είναι πολύ μεγάλης σημασίας για μένα. Αυτή είναι άλλωστε και η ουσία της συζήτησης που διεξάγεται μεταξύ των συμμετεχόντων σήμερα. Τι είναι σωστό και τι λάθος; Για πόσο καιρό ακόμα θα πρέπει να αφήσουμε τα πράγματα ως έχουν και πότε θα μπορούσαμε να τα αλλάξουμε; Ευτυχώς, από την έναρξη κιόλας της πρωτοβουλίας της Παγκόσμιας Τράπεζας και των Ηνωμένων Εθνών, μπόρεσαμε να διευθετήσουμε ορισμένες από αυτές τις υποθέσεις. Θα σας αναφέρω μια από τις υποθέσεις, με την οποία ασχοληθήκαμε. Πρόκειται για τον Duvalier, τον πρώην ηγέτη της Αϊτής, όπως ίσως να γνωρίζετε. Όταν αποφάσισε να εγκαταλείψει την Αϊτή, χρησιμοποίησε ένα αεροπλάνο

individuals should be charged for the crimes and the money and loot that they stole from their countries, should go back to those countries. And what I think is fascinating about this time, now, is that after Bob Zoellick launched this initiative, we had the Arab revolutions, all these leaders that were basically thrown out of power and often for corruption and things they were stealing from their people. When Gaddafi fell from power, one of my friends told me, “Listen, I’m helping the Libyan rebels, and they’re looking for assistance so that if they take power in Libya, can they track down and recover Gaddafi’s assets”. The fact that people are already thinking about this before they take power, I think is fascinating because this has never happened before. And that means that because this narrative has changed, there is now interest from the international media. In an article that I published in the New York Times about Ben Ali and the fact that when he left power the country was trying to recover his loot, this is one of the aeroplanes that the Tunisian government managed to recover, one of a number of things. In fact, there were reports they’ve recovered two hundred millions of dollars so far, which granted, in comparison with the amount of money stolen is still small, but it’s a huge demonstration effect, and we’re in an era now in which demonstration of facts is of incredible importance. And this happens all around the world. This is a home, owned in Malibu, California (slide: photo) but this is the home owned by the son of the leader in Africa, which is about thirty two million dollars. For a minister, who makes about five thousand a month, it’s interesting that you can afford a thirty two million dollar mansion in Malibu California. And indeed that is why the US Government is taking action. At the same time in France, the French Government has been active going after the assets of the same individual — going after his fancy cars and his villas in France. And at the same time as this discussion is going on, you have the human rights on one side and the anti-corruption supporters on the other; in fact these are very different worlds with very different people and I think it’s fascinating because when it comes to plunder, this stealing of things particularly in conflict zones, this is where these worlds start coming together. This is a report that was put out regarding the corporate side of plunder and frankly the

για εκείνον και την οικογένειά του και ένα δεύτερο για να μεταφέρει οτιδήποτε μπορούσε να κλέψει από την Αϊτή, και πήγε να ζήσει ευτυχισμένος —μέχρι προσφάτως— στην εξορία. Ωστόσο, η Παγκόσμια Τράπεζα και τα Ηνωμένα Έθνη ανέλαβαν δράση και προσπάθησαν να στηρίξουν τις προσπάθειες της Ελβετίας και της Αϊτής για την επιστροφή εκατομμυρίων δολαρίων που είχαν κλαπεί. Ήταν η πρώτη φορά που τόσο η Παγκόσμια Τράπεζα, όσο και ο ΟΗΕ εργάστηκαν συλλογικά για να εντοπίσουν και να επιστρέψουν τα περιουσιακά στοιχεία που είχε κλέψει ένας πρώην δικτάτορας και ηγέτης κράτους. Όταν έχουμε να κάνουμε με κυβερνητικές ενέργειες, είναι αλήθεια ότι οι άλλες χώρες διστάζουν να παρέμβουν, επειδή τα κυριαρχικά δικαιώματα έχουν αποδειχθεί εξαιρετικά σημαντικής σημασίας στην πορεία της ιστορίας. Το γεγονός αυτό συνιστά μέρος της πρόκλησης στη σημερινή μας συζήτηση. Με το παραπάνω ωστόσο συμβάν ως προηγούμενο, το ζήτημα άρχισε να συζητείται εντονότερα. Σε άρθρο της Wall Street Journal μπορείτε να δείτε δύο δικτάτορες που πηγαίνουν σε ένα ATM για να κάνουν ανάληψη χρημάτων που προφανώς είχαν κλέψει από τον ίδιο τους το λαό. Η γυναίκα πίσω από το ATM είναι η σημερινή υπουργός της Ελβετίας, η οποία περιγελά τους δικτάτορες βγάζοντάς τους τη γλώσσα, υπονοώντας ότι δεν θα μπορέσουν να πάρουν τα χρήματά τους και ότι δεν θα είναι πλέον στη διάθεσή τους. Η ουσία πίσω απ’ όλα αυτά είναι ότι όταν υπάρχει προηγούμενο ανάλογων κυβερνητικών τακτικών, τότε ανοίγεται η δυνατότητα για αλλαγή αντίληψης: σε αντίθεση με την περίπτωση του Duvalier, ο οποίος επέστρεψε στη Γαλλία για να ζήσει μια ανέμελη ζωή, καταβάλλονται προσπάθειες ώστε οι άνθρωποι που εγκαταλείπουν την εξουσία να λογοδοτούν για τα εγκλήματα που έχουν διαπράξει, δηλαδή να τους απαγγέλλονται κατηγορίες για τα εγκλήματα αυτά, ενώ τα χρήματα που έχουν κλέψει να επιστρέφονται στις αντίστοιχες χώρες. Και αυτό που θεωρώ εκπληκτικό για το σήμερα, για το τώρα, είναι ότι αφότου ο Bob Zoellick ξεκίνησε αυτή την πρωτοβουλία, άρχισαν να ξεσπούν οι επαναστάσεις στις αραβικές χώρες, όπου οι ηγέτες στην ουσία καθαιρέθηκαν, συχνά με την κατηγορία της διαφθοράς και για όλα όσα έκλεβαν από τον ίδιο τους το λαό. Κατά την πτώση του Gaddafi ένας από τους φίλους μου, τότε που εργαζόμουν στο Λευκό Οίκο, μου είπε, «Άκου, βοηθώ τους Λίβυους επαναστάτες στο δικαστικό συμβούλιο και αναζητούν βοήθεια στην προσπάθειά τους να μάθουν,

link between war crimes and economic crimes, and this was actually proposed and presented at the International Criminal Court in the Hague and I was one of the former prosecutors invited for this. And basically the idea was that we need to be more active in these cases. I think that as we get more momentum going after these plunder cases, I think what happens in the media to inform the general population is very important. As you may have seen, a movie came out which was called “The Monuments Men” and it was about an Allied effort made to save antiquities and monuments in the Second World War, to recover those things that were stolen by the Nazis. The reason I think this is important is that this is something historians may have known of but which frankly, until you get two really cute actors on the big screen talking about these things and putting them into the international spotlight, people aren’t familiar with the history that we have had to recover these antiquities, which is incredibly important because when you go to the great museums of Europe, frankly most of the museums were plundered during the Second World War and the fact that they still have these antiquities is because the Allies, the Americans, the Brits and others actually went to try and recover them and bring them back to the museums. So the discussion we are having is part of a larger discussion about returning these antiquities. And as my colleague from UNESCO mentioned, this is active as we speak. This is one of the statues from Cambodia, which was plundered many years ago. These antiquities wound up in different museums and auction houses in the United States. These antiquities were returned to the Kingdom of Cambodia by the Metropolitan Museum of Art in New York, Sotheby’s after litigation and Christie’s; things have actually started coming home. But this is not just a problem of the past but of the present, and frankly, unless something is done, a problem of the future, because antiquities are currently being stolen in the Middle East, in Syria, in Iraq and elsewhere and Libya. There is a report which has just come out about a week ago in the Guardian, about Isis, which is this terrorist, insurgent group operating in Syria and Iraq, which has been stealing antiquities and selling them on the international markets to raise funds for their various activities in the Middle East. I think this takes the idea of antiquities to a different level, for someone who was

στην περίπτωση που αναλάβουν την εξουσία στη Λιβύη, αν υπάρχει τρόπος να εντοπιστούν και να επιστραφούν τα περιουσιακά στοιχεία του Καντάφι». Το γεγονός ότι οι άνθρωποι έχουν αρχίσει να σκέφτονται κατ’ αυτό τον τρόπο πριν καν αναλάβουν την εξουσία, θεωρώ ότι είναι εκπληκτικό, επειδή κάτι τέτοιο δεν είχε συμβεί ποτέ ξανά στο παρελθόν. Λόγω της νέας αυτής αντίληψης, έχει πια ξυπνήσει το ενδιαφέρον των διεθνών ΜΜΕ. Σε άρθρο που δημοσίευσα στην εφημερίδα New York Times σχετικά με τον Ben Ali αναφέρω το γεγονός ότι όταν ο τελευταίος εγκατέλειψε την εξουσία, η χώρα προσπαθούσε να ανακτήσει τα κλεμμένα. Αυτό εδώ είναι ένα μόνο από τα αεροπλάνα που η κυβέρνηση της Τυνησίας κατάφερε να της επιστραφεί, ένα μόνο από τα πολλά. Σύμφωνα με αναφορές, επιστράφηκαν έως σήμερα διακόσια εκατομμύρια δολάρια, ποσό μικρό συγκριτικά με το σύνολο των χρημάτων που έκλεψε, πρόκειται ωστόσο για μια σπουδαία απόδειξη ενός γεγονότος. Και διανύουμε πλέον μια εποχή, κατά την οποία η απόδειξη ενός γεγονότος είναι εξαιρετικά μεγάλης σημασίας. Ανάλογα πράγματα συμβαίνουν σε ολόκληρο τον κόσμο. Εδώ βλέπετε ένα σπίτι, στο Μαλιμπού στην Καλιφόρνια. Πρόκειται για ένα σπίτι που ανήκει στο γιο του ηγέτη της Νέας Γουινέας αξίας περίπου τριάντα δύο εκατομμυρίων δολαρίων. Για έναν υπουργό που αμείβεται με περίπου πέντε χιλιάδες το μήνα, είναι απορίας άξιο πώς μπόρεσε να αγοράσει μια έπαυλη αξίας τριάντα δύο εκατομμυρίων δολαρίων στο Μαλιμπού στην Καλιφόρνια. Αυτός είναι και ο λόγος που η κυβέρνηση των ΗΠΑ προσπαθεί να την πάρει πίσω. Εκ παραλλήλου, στη Γαλλία, η γαλλική κυβέρνηση έχει εξαπολύσει κυνηγητό για να κατασχέσει τα περιουσιακά στοιχεία του ιδίου ατόμου — τα πολυτελή του αυτοκίνητα και τις βίλες του στη Γαλλία. Και την ίδια στιγμή που διεξάγεται αυτή η συζήτηση, έχουμε τα ανθρώπινα δικαιώματα από τη μία και τους θιασώτες της καταπολέμησης της διαφθοράς από την άλλη. Είναι γεγονός ότι πρόκειται για δύο σημαντικά διαφορετικούς κόσμους με διαφορετικούς εμπλεκομένους. Θεωρώ ωστόσο ότι υπάρχει κάτι συναρπαστικό σε όλο αυτό, επειδή όταν πρόκειται για λεηλασία, και δη όταν η κλοπή αντικειμένων συμβαίνει σε ζώνες συγκρούσεων, τότε οι δύο αυτοί κόσμοι αρχίζουν να έρχονται πιο κοντά ο ένας στον άλλον. Έχει δημοσιοποιηθεί έκθεση σχετικά με τη σύνθετη πλευρά της λεηλασίας και τη διασύνδεση μεταξύ των εγκλημάτων

a soldier and a military officer —I worked for the US Secretary of Defence and for the White House— something which was just a cultural issue on one side is now becoming a security issue and a terrorist finance issue, and that drives politicians and policy-makers to think how important this issue is, which is why it is an important time to approach this issue.

As we look to the future, there are still ancient sites that are practically open and able to be looted. This is one of the great ruins of Libya that I was at and there is nobody there. There is nobody there for two reasons: one is the fact that there is little tourism sector there, but also frankly it’s unsafe; when you are walking around you have no security and anyone can walk in there and take anything they like. And this is the challenge we have today. Much like many, many years ago, people came here and took stuff they wanted, people are going around the world and taking stuff there they want, and that’s just wrong. So, I think I’d like to say is that this is a global fight against impunity and we all have to work together to define these ends because there is a happy ending in cases. This (slide: photo) is the return ceremony in New York City, with the US attorney’s office — they were very active in helping the government of Cambodia to return the statue. This is the closing photo of the statue that had been returned and my friend and colleague was actually at the ceremony in Cambodia — and I was quite jealous; it was, of course, a State event and a huge moment for pride. I hope that other countries are successful in negotiating a positive solution to their related challenges. ■

Από τις εργασίες προετοιμασίας των γλυπτών του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου για την απόκρυψή τους κατά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

From works to crate and conceal the sculptures in the National Archaeological Museum, during World War II.

πολέμου και των οικονομικών εγκλημάτων. Αυτή ακριβώς η άποψη παρουσιάστηκε και κατατέθηκε στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης και ήμουν ένας εκ των πρώην εισαγγελέων που εκλήθη για αυτόν ακριβώς το σκοπό. Η κεντρική ιδέα είναι ότι πρέπει να αναλαμβάνουμε πιο ενεργητικό ρόλο σε τέτοιες περιπτώσεις. Θεωρώ ότι όσο δυναμικότερη είναι η στάση μας απέναντι σε περιπτώσεις λεηλασίας, τόσο μεγαλύτερη είναι η δημοσιοποίηση στα ΜΜΕ και η ενημέρωση του γενικού πληθυσμού, πράγμα εξαιρετικά σημαντικό. Όπως θα είδατε, κυκλοφόρησε μια ταινία με τον τίτλο «Μνημείων Άνδρες», η οποία πραγματεύεται την προσπάθεια των Συμμάχων για διάσωση των αρχαιοτήτων και των μνημείων κατά τη διάρκεια του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου και ανάκτηση των κλαπέντων από τους Ναζί. Ο λόγος που θεωρώ αυτή την ταινία σημαντική είναι επειδή αυτό που πραγματεύεται, ναι μεν είναι γνωστό στους ιστορικούς, αλλά χωρίς τη συμβολή δύο εμφανίσιμων ηθοποιών, οι οποίοι μιλούν στη μεγάλη οθόνη για τέτοια ζητήματα και τα θέτουν στο προσκήνιο σε διεθνές επίπεδο, οι άνθρωποι δεν θα μάθαιναν την ιστορία, ούτε θα πληροφορούνταν για τον αγώνα ανάκτησης των αρχαιοτήτων. Όλο αυτό είναι εξαιρε-

τικά σημαντικό ως γνώση, επειδή όταν επισκεπτόμαστε σημαντικά μουσεία της Ευρώπης πρέπει να γνωρίζουμε αφενός ότι τα περισσότερα μουσεία λεηλατήθηκαν κατά τη διάρκεια του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου και αφετέρου ότι, αν έχουμε την τύχη να έχουμε στη διάθεσή μας αυτές τις αρχαιότητες, αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι Σύμμαχοι, οι Αμερικάνοι, οι Βρετανοί και άλλοι, κατέβαλαν μεγάλες προσπάθειες να τα ανακτήσουν και να τα επιστρέψουν στα μουσεία. Η συζήτησή μας επομένως εντάσσεται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο συζητήσεων σχετικά με την επιστροφή αυτών των αρχαιοτήτων. Όπως ήδη ανέφερε ο συνάδελφός μου από την UNESCO, η διαδικασία αυτή βρίσκεται εν εξελίξει. Αυτό είναι ένα από τα αγάλματα της Καμπότζης, το οποίο λεηλατήθηκε πριν πολλά χρόνια. Όπως έχει ήδη αναφερθεί, οι αρχαιότητες αυτές βρίσκονταν σε διαφορετικά μουσεία και εταιρείες δημοπρασιών στις ΗΠΑ. Είμαι πολύ ευτυχής που είχα την ευκαιρία να στηρίξω το Βασίλειο της Καμπότζης για την ανάκτηση των εν λόγω αρχαιοτήτων. Και είμαι επίσης στην ευχάριστη θέση να πω ότι τα καταφέραμε με επιτυχία. Χάρη στο γεγονός ότι το Μητροπολιτικό Μουσείο Τέχνης της Νέας Υόρκης και οι οίκοι Sotheby's και Christie's συναίνεσαν, κατόπιν δικαστικής διαμάχης, σε αυτή την προσπάθεια και αποφάσισαν να επιστρέψουν τις εν λόγω αρχαιότητες, τα αγάλματα αυτά επέστρεψαν τελικά στην πατρίδα τους. Πρόκειται για ένα πρόβλημα που δεν αφορά μόνο στο παρελθόν αλλά και στο μέλλον. Αν δεν γίνει κάτι για την αντιμετώπισή του, το πρόβλημα αυτό θα μετατεθεί και στο μέλλον, επειδή αυτή τη στιγμή που μιλάμε πολλές αρχαιότητες αποτελούν αντικείμενο κλοπής στη Μέση Ανατολή, στη Συρία, στο Ιράκ, στη Λιβύη και αλλού. Η έκθεση που δημοσιεύτηκε μόλις πριν μία εβδομάδα στην εφημερίδα The Guardian αφορά στην οργάνωση Isis, μια τρομοκρατική ομάδα, μια ομάδα ανταρτών που δρα στη Συρία και στο Ιράκ και η οποία κλέβει αρχαιότητες και τις πουλά στις διεθνείς αγορές με σκοπό να αντλεί κεφάλαια για να χρηματοδοτεί τις διάφορες δράσεις της στη Μέση Ανατολή. Θεωρώ ότι το γεγονός αυτό μεταφέρει το ζήτημα των αρχαιοτήτων σε ένα διαφορετικό επίπεδο για κάποιον που υπήρξε στρατιώτης και ανώτατος αξιωματικός — κάποτε εργάστηκα για το Υπουργείο Άμυνας στο Λευκό Οίκο. Κάτι δηλαδή που ήταν αποκλειστικά πολιτιστικό ζήτημα μετατρέπεται και σε ζήτημα ασφαλείας. Το γεγονός αυτό ωθεί τους πολιτικούς και τους νομοθέτες να αναλογιστούν τη

σπουδαιότητα του ζητήματος και γι' αυτόν ακριβώς το λόγο αυτή είναι η πλέον κατάλληλη στιγμή για την αντιμετώπισή του. Καθώς στρέφουμε το βλέμμα στο μέλλον πρέπει να γνωρίζουμε ότι υπάρχουν ακόμη αρχαιολογικοί χώροι που είναι επί της ουσίας αφύλακτοι και άρα μπορούν εύκολα να λεηλατηθούν. Μια τέτοια περίπτωση είναι ένα από τα σπουδαία αρχαία ερείπια της Λιβύης. Όταν το επισκέφτηκα, διαπίστωσα ότι στο χώρο δεν υπάρχει κανείς. Δεν υπάρχει κανείς εκεί για δύο λόγους: πρώτον, δεν υπάρχει τουριστική υποδομή και επίσης δεν είναι ασφαλής περιοχή. Όταν περπατάς, δεν υπάρχει κανένα είδος ασφάλειας. Επιπλέον, οποιοσδήποτε μπορεί να εισέλθει και να πάρει ό,τι θέλει. Αυτή είναι η πρόκληση των ημερών μας. Πολλά χρόνια πριν, άνθρωποι έρχονταν εδώ και έπαιρναν ό,τι ήθελαν. Άνθρωποι ταξιδεύουν στον κόσμο και παίρνουν ό,τι θέλουν. Και αυτό, όπως είναι φυσικό, είναι λάθος. Πρόκειται επομένως για έναν παγκόσμιο αγώνα καταπολέμησης της ατιμωρησίας. Πρέπει να συνεργαστούμε για να ορίσουμε τους στόχους και να δώσουμε μια ευτυχή κατάληξη σε όλες τις ανάλογες περιπτώσεις. Στην οθόνη βλέπετε την τελετή επιστροφής που πραγματοποιήθηκε στη Νέα Υόρκη και το γραφείο του δικηγόρου — βοήθησε ενεργά την κυβέρνηση της Καμπότζης για την επιστροφή του αγάλματος, δεδομένου ότι οι κλέφτες είχαν αρνηθεί να το επιστρέψουν. Αυτή είναι η τελευταία φωτογραφία ενός αγάλματος που δεν έχει επιστραφεί. Ο συνάδελφός μου παρίστατο και αυτός στην τελετή και ένιωσα μια μικρή ζήλεια. Επρόκειτο, όπως είναι φυσικό, για μια κυβερνητική εκδήλωση και για μια στιγμή μεγάλης υπερηφάνειας. Ελπίζω ότι θα ζήσουμε μια στιγμή υπερηφάνειας κι εδώ, στην Ελλάδα, ως επιστέγασμα του μεγάλου σας αγώνα. ■

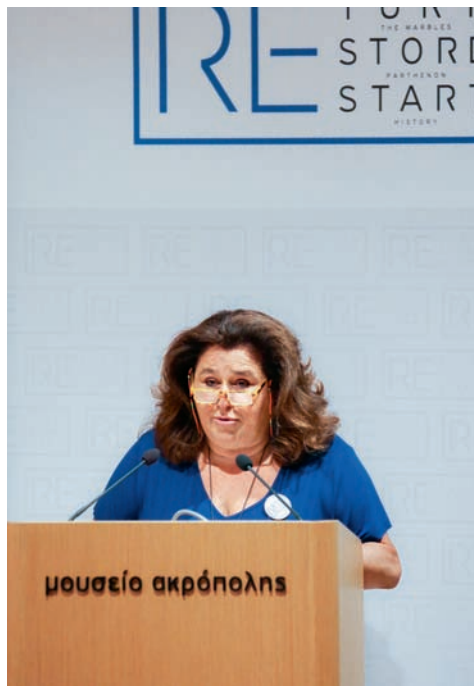
Χρυσά δαχτυλίδια-σφραγίδες από τον Μυκηναϊκό θησαυρό των Αηδονιών που επαναπατρίστηκε το 1996. Περ. 1500 π.Χ. Αθήνα, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο.

Gold signet rings from the Mycenaean Aidonia treasure which was repatriated in 1996. Circa 1500 BC. Athens, National Archaeological Museum.

Αττικός ερυθρόμορφος καλυκωτός κρατήρας με παράσταση της ανάιρεσης του νεκρού Σαρπηδόνα από τον Ύπνο και τον Θάνατο. Περ. 515-510 π.Χ. Εκτίθετο στο Μητροπολιτικό Μουσείο της Νέας Υόρκης. Επεστρεψε στην Ιταλία και βρίσκεται στη Villa Giulia, Ρώμη.

Attic red-figure calyx-krater, showing Sarpedon's body being carried by Hypnos and Thanatos. Circa 515-510 BC. Formerly on display at the New York Metropolitan Museum. Now repatriated to Italy and on display at Villa Giulia, Rome.

Η ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΓΙΑ ΤΑ ΜΑΡΜΑΡΑ - Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ

THE MARBLES CAMPAIGN - THE ROLE OF CITIZENS

Μανουέλλα Παυλίδου

Γενική Γραμματέας Ιδρύματος Μελίνα Μερκούρη

Manuella Pavlidou

Secretary General of the Melina Mercouri Foundation

ΜΕΛΙΝΑ ΜΕΡΚΟΥΡΗ – ΤΟ ΟΡΑΜΑ ΜΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΔΑΣ

[Η οθόνη δείχνει ένα απόσπασμα από συνέντευξη της Μελίνας Μερκούρη. Όταν ερωτάται πόσο διάστημα θα διαρκέσει η εκστρατεία της, για πόσο θα αγωνίζεται, για την επιστροφή των Μαρμάρων του Παρθενώνα, απαντά: «Κάθε μέρα. Ακόμα και την Κυριακή».]

Η Μελίνα λέει: «Ακόμα και την Κυριακή». Σήμερα είναι Πέμπτη και εμείς κάνουμε ένα νέο ξεκίνημα. Το όραμα της Μελίνας για την επιστροφή των Γλυπτών του Παρθενώνα γεννήθηκε από την αστείρευτη αγάπη της για την Ελλάδα. Αλλά όχι μόνο. Πίστευε ότι ο ξεριζωμός αυτών των μοναδικών έργων έπληξε την ακεραιότητα ενός από τα κορυφαία μνημεία όχι μόνο του ελληνικού, αλλά του παγκόσμιου πολιτισμού. Και προσέβαλε βαθιά όχι μόνο την εθνική μας

MELINA MERCOURI – HER VISION

[The video wall of the auditorium shows an excerpt from an interview given by Melina Mercouri. When asked how long she will continue her campaign for the return of the Parthenon Marbles she responds: “Every day. Even on Sunday”.]

Melina says: “Even on Sunday”. Today is Thursday and we are launching a restart. Melina’s vision of the return of the Parthenon Sculptures stemmed from her inexhaustible love of Greece, but not only that. She believed that the uprooting of these unique artefacts affected the integrity of one of the greatest monuments not only of Greek but of global civilization and was a deep affront not only to our national pride but to the very concept of justice. The campaign she started for the return of the sculptures was initially a solitary struggle, but it filled her with strength.

υπερηφάνεια, αλλά και την ίδια την έννοια του δικαίου. Ξεκίνησε έναν αγώνα για την επιστροφή των Γλυπτών που, στην αρχή, ήταν μοναχικός, αλλά τη γέμιζε δύναμη. Η Μελίνα είχε απόλυτη πίστη και προσήλωση στο δίκαιο σκοπό της. Η αμφισβήτηση και τα εμπόδια έθρεψαν ακόμα περισσότερο το πάθος της. Σε κάθε της συνάντηση, ως υπουργός ή καλλιτέχνης, τα Γλυπτά ήταν το πρώτο θέμα της συζήτησης. Διαμόρφωσε μια άτυπη εθνική στρατηγική, αναγάγοντας ένα ιστορικό σύμβολο στο επίκεντρο της διεθνούς πολιτιστικής επικαιρότητας. Ήταν μια δική της εμμονή; Ναι. Όσο εμμονή μπορεί να είναι η ανυποχώρητη πίστη στη δικαιοσύνη και στον πολιτισμό. «Πρέπει να καταλάβετε τι σημαίνουν για μας τα Μάρμαρα του Παρθενώνα», είχε πει η Μελίνα απευθυνόμενη προς ένα απαιτητικό βρετανικό ακροατήριο, το καλοκαίρι του 1986, στην Oxford Union, στο Λονδίνο. «Είναι η υπερηφάνειά μας, είναι οι θυσίες μας. Είναι το ευγενέστερο σύμβολο τελειότητας. Είναι φόρος τιμής στη δημοκρατική φιλοσοφία. Είναι οι φιλοδοξίες μας και το ίδιο τ’ όνομά μας. Είναι η ουσία της ελληνικότητας». Πόσο επίκαιρα είναι αυτά τα λόγια! Σήμερα που η δίνη της κρίσης έχει ταράξει «την υπερηφάνεια και τις θυσίες» όλων μας, η δίκαιη διεκδίκηση της επανόρθωσης μιας αδικίας εις βάρος της «ουσίας της ελληνικότητας», μας συνεγείρει ακόμα περισσότερο. Και αν η Μελίνα δεν υπάρχει πια, υπάρχει, όμως, το παράδειγμα της ευαισθησίας και της αφοσίωσης, της δύναμης και της μαχητικότητάς της, στην υπηρεσία αυτής της πολύτιμης ιδέας. Σήμερα, ξεκινάει μια νέα εποχή για την παρακαταθήκη που μας άφησε εκείνη.

Κυρία Βαρδινογιάννη, είμαι σίγουρη ότι η προσωπικότητα και το διεθνές σας κύρος θα συμβάλουν καθοριστικά, ώστε η εμπνευσμένη, δυναμική καμπάνια που ανακοινώνουμε σήμερα, να μας φέρουν πιο κοντά στο να γίνει το όραμα της Μελίνας, μια πραγματικότητα για όλους. ■

Melina had absolute confidence and devotion to the justness of her cause. Scepticism or obstacles only further fuelled her passion. At all her meetings, as Minister or as artist, the Sculptures were the first issue on her agenda. She formed an unofficial national strategy, raising a historic symbol to the forefront of international cultural affairs. Was it an obsession for her? Yes. Unyielding faith in justice and civilization can be an obsession. “You must understand what the Parthenon Marbles mean to us”, she once said to a demanding British audience in the summer of 1986 at the Oxford Union Society in London. “They are our pride. They are our sacrifices. They are our noblest symbol of excellence. They are a tribute to the democratic philosophy. They are our aspirations and our very name. They are the essence of Greekness”. How timely those words are. Today, when the maelstrom of the crisis has shaken our pride, and the sacrifices we have all made, just claiming and redressing an injustice to the essence of Greekness keys us up and draws us together even more. And if Melina is no longer with us, the example of her sensitivity and her loyalty, her strength and her fighting spirit in the service of this valuable idea live on. Today a new era begins for the heritage she left us.

Mrs Vardinoyannis, I am certain that your personality and your international standing will be instrumental to the inspired, dynamic campaign we are launching today and which will bring us closer to making Melina’s vision a reality for all of us. ■

Χριστόφορος Δ. Αργυρόπουλος
Πρόεδρος Ιδρύματος Μελίνα Μερκούρη, Πρόεδρος
της Ειδικής Συμβουλευτικής Επιτροπής Υπουργείου Πολιτισμού
και Αθλητισμού για τα Μάρμαρα του Παρθενώνα

Christoforos D. Argiropoulos
President of the Melina Mercouri Foundation, President
of the Consulting Committee of Greek Ministry of Culture
for the Parthenon Marbles

**Η ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΓΛΥΠΤΩΝ
ΤΟΥ ΠΑΡΘΕΝΩΝΑ: ΕΝΑ ΖΗΤΗΜΑ ΣΕ ΕΞΕΛΙΞΗ**

Το αίτημα της επιστροφής των γλυπτών, που η αμεσότητα και εκφραστικότητα της Μελίνας προσδιόρισε ως «Μάρμαρα του Παρθενώνα», ως αντίδραση στην άστοχη ονομασία τους σαν «ελγίνειων», θεμελιώνεται στην έννοια της κοινής πολιτιστικής κληρονομιάς της ανθρωπότητας. Με τον όρο αυτό νοείται η ευθύνη όλων των μελών της ανθρωπίνης οικογένειας να προστατεύουν τα μνημεία, τις ποικίλες δηλαδή εκφράσεις της συνεχούς δημιουργικής δραστηριότητας όπου γης, με τον καλύτερο δυνατό τρόπο. Η οικουμενική συνεργασία προϋποθέτει την πολλαπλότητα των διαφορετικών παραδόσεων κάθε πολιτικής κοινωνίας, ώστε η εξέλιξη και η πρόοδος, μέσα από τον αμοιβαίο σεβασμό της ιδιαιτερότητας κάθε χώρας και την πολιτισμική όσμωση, να διασφαλίζει τη λογική, ηθική και αισθητική σύνθεση και αρμονία τους σε έναν κόσμο ενότητας, πλουραλισμού και ελευθερίας.

**THE CAMPAIGN FOR THE REUNIFICATION OF THE
PARTHENON SCULPTURES: AN ISSUE IN PROGRESS**

The request for the return of the sculptures designated with Melina’s eloquent directness as the “Parthenon Marbles”, in response to the inappropriate label of the “Elgin marbles”, is founded on the concept of a common human cultural heritage. This term signifies the responsibility of all the members of the human family to protect monuments, that is, the various expressions of constant creative activity around the world, in the best possible way. Such global cooperation presupposes the multiplicity of different traditions of each civil society, so that evolution and progress, through mutual respect of the individuality of each country and cultural osmosis, ensures their reasonable, moral and aesthetic synthesis and harmony in a world of unity, pluralism and freedom. The common cultural heritage is defined by the historical time and physical location of the monuments of each

country. The monuments are created in certain circumstances, in specific places, with a definite rationale. The best maintenance, then, tries to restore, to the measure that is possible, the integrity of each monument, but also of the surrounding area, so that the ideas encompassed by each cultural monument may be understood. All the more so when integral parts, such as the sculptural decoration of a temple, have been violently removed, which indicates an extreme lack of respect for the integrity of the whole of the historical monument. The Parthenon symbolized and expressed democratic values, the supremacy of reason and the worship of beauty, in other words the basic elements of the Athenian Democracy. This prominent temple to Freedom, Knowledge and Beauty is defined by the landscape of Attica, its grace and its light, the environment that also defined the concept of Classical Greek “proportion”. The singularly beautiful Parthenon sculptures can only be shown to their advantage in relation to their natural location, the Sacred Rock, opposite the Pnyx, above the ancient Theatre of Dionysos and the Agora. Violent detachment and presentation in the semi-darkness of an enclosed space, with no suggestion of the clarity and light of the landscape, not only fails to do them justice: it breaks up the unity of the building, of the decoration and of the surrounding area, it denudes them of their special beauty and takes away their magic. It denies the meaning, the value and the transcendence evoked not only by the monument itself, from which they were savagely, unnaturally and unreasonably removed, but also from the aesthetic value of the location. Global primacy, and the national significance attributed to the “Parthenon marbles” as the “foremost symbol of Greek identity, of Greece’s links to the past and its contribution to European culture”, are unified and legitimize the fair, right and reasonable character of Greece’s request. The return of the marbles and their placement in the New Acropolis Museum, which is in line of sight and dialogue with the Parthenon, allows the monument and its setting to be seen as a whole, enables the value of the sculptures, as integral parts of the Parthenon, to be understood, and shows the majesty of the temple as it was built and decorated. Those who, realistically or in good faith, underestimate this

Η κοινή πολιτιστική κληρονομιά ορίζεται από τον ιστορικό χρόνο και το φυσικό χώρο των μνημείων κάθε χώρας. Τα μνημεία δημιουργούνται σε δεδομένες συνθήκες, σε συγκεκριμένους τόπους, με ορισμένο σκεπτικό. Η άριστη, λοιπόν, συντήρησή τους τείνει να αποκαταστήσει, στο μέτρο του δυνατού, την αρτιότητα κάθε μνημείου, αλλά και του περιβάλλοντος χώρου, ώστε να κατανοηθούν οι ιδέες που εμπεριέχει κάθε μνημείο πολιτισμού. Πολύ περισσότερο όταν έχει μεσολαβήσει η βίαιη αφαίρεση αναπόσπαστων μερών του, όπως ακριβώς είναι ο γλυπτός διάκοσμος ενός ναού, που καταδεικνύει ακραία έλλειψη σεβασμού στο αδιάσπαστο σύνολο του ιστορικού μνημείου. Ο Παρθενώνας συμβόλιζε και συναιρούσε τις δημοκρατικές αξίες, την πρωταρχία του Λόγου και τη λατρεία του κάλλους, τα βασικά, δηλαδή χαρακτηριστικά του πολιτεύματος της Αθηναϊκής Δημοκρατίας. Ο περίοπτος αυτός ναός της Ελευθερίας, της Γνώσης και της Ομορφιάς ορίζεται από το αττικό τοπίο, τη χάρη του και το φως του, το περιβάλλον που όρισε το ελληνικό «μέτρο». Τα μοναδικής ωραιότητας γλυπτά του Παρθενώνα αναδεικνύονται μόνο σε σχέση με το φυσικό χώρο τους, τον Ιερό Βράχο, απέναντι στην Πνύκα, πάνω από το Θέατρο του Διονύσου και την Αγορά. Η βίαιη απόσπαση και η παρουσίασή τους στο ημίφως περικλειστού χώρου, χωρίς καμιά αναφορά στη διαύγεια και το φως του τοπίου, δεν τα αδικεί μόνο: διασπά την ενότητα του κτηρίου, του διακόσμου και του περιβάλλοντος χώρου, τα απογυμνώνει από την ιδιαίτερη ομορφιά τους, τα απομαγεύει. Τους στερεί το νόημα, την αξία και την υπέρβαση που αποπνέει τόσο το μνημείο, από το οποίο αφαιρέθηκαν βάνουσα, αφύσικα και παράλογα, όσο και η αισθητική αυταξία του χώρου. Η οικουμενική πρωταρχία, αλλά και η εθνική σημασιολόγηση των «Μαρμάρων του Παρθενώνα», ως του «κατ’ εξοχήν συμβόλου της ελληνικής ταυτότητας, των δεσμών της με το παρελθόν και της συνεισφοράς της στον ευρωπαϊκό πολιτισμό», ενοποιούνται και νομιμοποιούν τον δίκαιο, ορθό και λογικό χαρακτήρα του ελληνικού αιτήματος. Η επιστροφή των «Μαρμάρων» και η τοποθέτησή τους στο Νέο Μουσείο της Ακρόπολης που βρίσκεται σε οπτική επαφή και διάλογο με τον Παρθενώνα, επιτρέπει τη συνολική θέαση του μνημείου και του χώρου του, ώστε να κατανοηθεί η αξία των γλυπτών, ως αναπόσπαστων μερών του Παρθενώνα και να αναδειχθεί το μεγαλείο του ναού, όπως

οικοδομήθηκε και διακοσμήθηκε. Όσοι, καλοπροαίρετα ή ρεαλιστικά, υποτιμούν το αίτημα αυτό, παραγνωρίζουν, ότι οι πολίτες όλου του Κόσμου και κατ' εξοχήν οι Έλληνες διακαιούνται να απαιτήσουν την Ολότητα του Παρθενώνα, αφού η προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος και των μνημείων αποτελεί αξίωση καθενός, όπως ορίζει το Σύνταγμα.

Η τελευταία ελληνική πρωτοβουλία να επιδιωχθεί η διαδικασία διαπραγματεύσεων ανάμεσα στη Χώρα μας και το Ηνωμένο Βασίλειο στο πλαίσιο και υπό την αιγίδα της UNESCO, αποτελεί ένα βήμα. Η πρόοδος των συζητήσεων απαιτεί γενναιοφροσύνη, καλοπιστία και συναίσθηση ευθύνης για την κοινή πολιτιστική κληρονομιά της ανθρωπότητας. Όσα μέλη της διεθνούς κοινότητας αρνούνται ή δυσκολεύονται να αναγνωρίσουν και να συμμεριστούν την ευθύνη αυτή υπερασπίζονται μια άδικη και αδιέξοδη θέση. Τούτο δεν αποτελεί αβάσιμη αισιοδοξία, παρηγορητική αυταπάτη ή αγνόηση της πραγματικότητας. Ο Παρθενώνας αναγέρθηκε και επιμένει, παρ' όλες τις καταστροφικές επιθέσεις που δέχθηκε και τον ακρωτηριασμό που υπέστη, να ανθίσταται. Και επιβάλλει, ό,τι επισήμανε ο σοφός νεοέλληνας, πως «δεν αρκεί να μιλάς για την αγάπη — πρέπει ν' αγαπάς κιόλας». Δεν αρκεί να υμνούμε το μνημείο, πρέπει και να το προστατεύουμε. Δεν αρκεί να διατηρούμε αποκομμένα και διάσπαρτα τα συστατικά μέρη του. Πρέπει, στο όνομα της ομορφιάς και της δικαιοσύνης, να διεκδικήσουμε την επιστροφή των ξενιτεμένων, αρπαγμένων, γλυπτών του, που παραμένουν αμετάθετα, όπως δηλαδή «ετάχθησαν»: να διακοσμούν ένα μοναδικό μνημείο με το οποίο συνιστούν ενιαίο και ανεπίδεκτο χωρισμού σύνολο. Ένα μνημείο του παγκόσμιου πολιτισμού, το οποίο αρμόζει ιδανικά με το περιβάλλον του και με τις πολιτισμικές αξίες που το εμψύκωναν. Το ελληνικό αίτημα επιβάλλεται από την ανάγκη προστασίας του πολιτισμικού περιβάλλοντος με την αποκατάσταση της ενότητας του μνημείου, όπως αυτό εντάσσεται στον ιστορικό και φυσικό του χώρο. Ανάγκη κατ' εξοχήν αισθητική με καταφανή, όμως, και ανεπιφύλακτη ηθική θεμελίωση. ■

request, overlook that the citizens of the entire world and Greece first and foremost, are entitled to demand the integrity of the Parthenon, since according to the Greek Constitution the protection of the cultural environment and of monuments is a right held by all.

The latest Greek initiative to open a negotiation process between our country and the United Kingdom under the auspices of UNESCO is one step. The progress of the discussions requires magnanimity, good will and a sense of responsibility for the common cultural heritage of mankind. Any members of the international community who will not or cannot recognize and sympathize with this responsibility are defending an unfair and ultimately hopeless position. This is not unfounded optimism, comforting self-delusion or unawareness of reality. The Parthenon was erected and still stands, despite all the destructive attacks it has undergone and the dismemberment it has suffered. And it dictates, as popular Greek wisdom has it, that “it is not enough to talk about love — you must really love”. It is not enough to sing the praises of the monument, we must also protect it. It is not enough to maintain its disconnected and scattered component parts. We must, in the name of beauty and justice, fight for the return of its expatriated and plundered sculptures, that remain immutably what they were ordained to be: to decorate a unique monument with which they comprise a unified and indivisible whole. A global cultural monument in perfect harmony with its environment and with the cultural values which animated it. Greece's request is dictated by the need to protect the cultural environment with the restoration of the monument's unity, as this is incorporated in its historical and natural location. It is a need that is primarily aesthetic but with more than obvious categorically moral foundations. ■

David Hill
Πρόεδρος Διεθνούς Επιτροπής
για την Επανένωση των Γλυπτών του Παρθενώνα

Chairman of the International Association
for the Reunification of the Parthenon Sculptures

**Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ
ΣΤΟ ΠΛΕΥΡΟ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ**

Εκ μέρους του Παγκοσμίου Συνδέσμου για την επανένωση των Γλυπτών του Παρθενώνα, θα ήθελα κατ' αρχάς να σας ευχαριστήσω για την πρόσκλησή σας να συμμετάσχουμε σε αυτή την πολύ ιδιαίτερη περίπτωση — η οποία ελπίζω να αποτελέσει το έναυσμα για ένα τολμηρό νέο μέλλον σε ό,τι αφορά στην εκστρατεία για την επιστροφή των γλυπτών. Είμαι ο πρόεδρος του Παγκόσμιου αυτού Συνδέσμου, ο οποίος συνίσταται σε ένα σύνολο επιτροπών ανά τον κόσμο που συστήθηκαν από εθελοντές με μοναδικό στόχο τη στήριξη της Ελλάδας στην προσπάθειά της για την επιστροφή των Μαρμάρων.

Συστήσαμε τον Παγκόσμιο αυτό Σύνδεσμο στην Αθήνα περίπου 10 χρόνια πριν, το 2005. Στο Σύνδεσμο αυτόν συμμετέχουν σήμερα 16 χώρες, οι οποίες στηρίζουν αυτή την επιστροφή: η Αυστραλία, η χώρα καταγωγής μου, το Βέλγιο, η Βρετανία, η Βραζιλία, ο Καναδάς, η Κύπρος, η Φινλανδία, η

**THE INTERNATIONAL COMMUNITY AS AN ALLY
TO GREECE**

On behalf of the International Association for the Reunification of the Parthenon Sculptures, I'd like to say thank you firstly for inviting us to share this very special occasion — what I hope will be a bold new future for the campaign for the return of the sculptures. I am the chairman of the International Association. It is a collection of committees around the world that has been formed with the sole objective of supporting Greece in its quest for the return of the Marbles.

We formed the International Association here in Athens nearly 10 years ago, in 2005. We now have 16 countries that have committees supporting the epistrophe — the return: Australia, where I am from, Belgium, Britain, Brazil, Canada, Cyprus, Finland, Germany, Italy, New Zealand, Russia, Serbia, Spain, Sweden, Switzerland and the U.S.A., which is a great representation of world opinion on this

Γερμανία, η Ιταλία, η Νέα Ζηλανδία, η Ρωσία, η Σερβία, η Ισπανία, η Σουηδία, η Ελβετία και οι ΗΠΑ, γεγονός που συνιστά σημαντική εκπροσώπηση της διεθνούς κοινής γνώμης επί του θέματος. Είμαι πραγματικά ευτυχής που έξι εκ των μελών της επιτροπής μας βρίσκονται εδώ σήμερα, εγώ από την Αυστραλία, η Marlen από τη βρετανική επιτροπή, εκπρόσωποι από την ελβετική και τη σουηδική επιτροπή και τη Βραζιλία. Η εκπροσώπησή μας σήμερα εδώ είναι επομένως ικανοποιητική. Τα μέλη της επιτροπής είναι όλα εθελοντές. Δεν διαθέτουμε χρήματα — κίνητρό μας είναι το δίκαιο του σκοπού μας. Οι περισσότεροι από εμάς είμαστε αρκετά μεγάλοι ώστε να θυμόμαστε και να έχουμε αντλήσει την εμπνευσή μας από τη Μελίνα Μερκούρη. Και μπορώ να σας διαβεβαιώσω για το εξής: δεν πρόκειται να σταματήσουμε. Δεν θα πάψουμε να αγωνιζόμαστε παρά μόνο όταν τα Μάρμαρα επιστρέψουν στην Ελλάδα, εκεί όπου ανήκουν. Ο Παγκόσμιος Σύνδεσμος έχει, θεωρώ, δύο ακόμη σπουδαία μηνύματα να μεταφέρει μέσα από τη συζήτηση αυτή με την ευκαιρία της εν λόγω εκστρατείας. Το πρώτο αφορά στην κλίμακα της εκπροσώπησης των υποστηρικτών της Ελλάδας ανά τον κόσμο. Ο Παγκόσμιος αυτός Σύνδεσμος προβάλλει και αναδεικνύει το γεγονός ότι δεν πρόκειται για ένα εθνικό ζήτημα αλλά για ένα ζήτημα που αφορά στην παγκόσμια κληρονομιά, ότι δηλαδή το ιερό αυτό μνημείο δεν ανήκει μόνο στην Ελλάδα αλλά σε ολόκληρη την ανθρωπότητα. Μέσα από τις συχνές επαφές με τη Βρετανική Κυβέρνηση και το Βρετανικό Μουσείο με σκοπό τη στήριξη της Ελλάδας και δεδομένου ότι δεκαέξι χώρες στηρίζουν την Ελλάδα, στέλνουμε ένα δεύτερο σαφές μήνυμα: Η Ελλάδα δεν είναι μόνη της και έχει πολλούς φίλους. Η εμβέλεια της παγκόσμιας κοινής γνώμης υπέρ της Ελλάδας είναι συντριπτικά μεγάλη. Το μόνο μας εμπόδιο είναι το Βρετανικό Μουσείο και η Βρετανική κυβέρνηση, δεδομένου ότι η συντριπτική πλειοψηφία των Βρετανών υποστηρίζει σθεναρά την επιστροφή των Μαρμάρων, με την ίδια θερμή όπως ο λαός της Ελλάδας, της Αυστραλίας και άλλοι. Οι δημοσκοπήσεις στη Βρετανία, και ανατρέχοντας στο 1998, το δημοψήφισμα Mori, ξάφνιασαν τους πάντες, φέροντας στην επιφάνεια το γεγονός ότι η συντριπτική πλειοψηφία των Βρετανών στηρίζει την επιστροφή. Και κατά την τελευταία δημοσκόπηση, το Φεβρουάριο του τρέχοντος έτους, κατά τη διαδικτυακή δημοσκόπηση που διεξήγαγε η εφημερίδα Guardian, το 88% των ερωτηθέντων, δηλαδή πάνω από δύομιση χιλιάδες ερωτη-

issue. I'm really delighted to say that six of our committee members are here today, myself from Australia, and representatives from both UK committees, Marbles Reunited and from the British committee, from the Swiss committee, also from the Swedish committee and from Brazil, so we are well represented here today. Our committee members are all volunteers. We have no money, we are driven by the justice of this cause. Most of us are old enough to remember and to have been inspired by Melina Mercouri. And I can give you this assurance: we will not stop; we will not rest until the Marbles are returned to Greece, where they belong. The International Association has, I think, two other great values for this debate, for this campaign. The first is because there is such a wide representation around the world of supporters for Greece, it demonstrates and shows this is not a national issue, this is a world heritage issue that the sacred monument belongs not just to Greece but all of humanity. The other signal it sends, when we are dealing as we regularly do with the British Government and with the British Museum in support of Greece, is a clear message that with sixteen countries supporting Greece, that Greece is not alone and that Greece has many friends. The overwhelming weight of world opinion is in support of Greece on this issue, and so is public opinion in the UK. Our problem is only the British Museum, and the British Government, because the overwhelming majority of the British people strongly support the return of the Marbles as much as they do in Greece or as much as they do in Australia or anywhere else. All public opinion polls in Britain, going back to the Mori poll in 1998 surprised everybody and showed that an overwhelming majority of the British public support epistrophe. And right through until the last significant poll, in February this year, when the Guardian newspaper conducted an online poll, 88% of the respondents, over two and a half thousand respondents, supported the return. Only 9% were opposed. Mrs Vardinoyannis, we salute you for this already wonderful campaign: "Return, Restore, Restart", you have the potential to reinvigorate this great and noble cause, you have the potential to give a stronger and bigger voice to the people of Greece because from my experience in Britain they do

θέντες, τάχθηκαν υπέρ της επιστροφής, ενώ μόλις το 9% τάχθηκε εναντίον. Κυρία Βαρδινογιάννη, σας συγχαίρουμε για την υπέροχη εκστρατεία με σκοπό την επανένωση των Γλυπτών του Παρθενώνα με τίτλο: «Return, Restore, Restart». Έχετε τη δυνατότητα να δώσετε νέα ώθηση σε αυτόν τον σπουδαίο και ευγενή σκοπό, έχετε τη δυνατότητα να υψώσετε μια πιο ισχυρή και βροντερή φωνή εξ ονόματος του ελληνικού λαού. Γνωρίζω από εμπειρία ότι οι Βρετανοί δεν κατανοούν πόσο σημαντικό είναι το ζήτημα αυτό για τους Έλληνες και εσείς μπορείτε να συμβάλετε όχι μόνο σε μια αλλαγή στάσης αλλά και στην ευαισθητοποίηση των Βρετανών. Θέλουμε να είμαστε αρωγοί σε αυτή την προσπάθεια, εγγυόμαστε ότι θα συμμετέχουμε στις προσπάθειές σας και σε κάθε άλλη πρωτοβουλία, καθώς και στις ενέργειες του Ιδρύματος Μελίνα Μερκούρη για την επίτευξη της επιστροφής των Μαρμάρων. «Η Ελλάδα δεν είναι μοναχή. Η Ελλάδα έχει πολλούς φίλους. Ενωμένοι θα νικήσουμε!». ■

not understand how profound this issue is to the people of Greece and you can help change the attitudes and awareness of people in Britain. We want to be part of it, we pledge our support to join with you and any initiative, and the Melina Mercouri Foundation in whatever will bring about the return of the Marbles. "Greece is not alone. Greece has many friends. All united, we will win!" ■

Η Υπουργός Πολιτισμού Μελίνα Μερκούρη, μπροστά στον Παρθενώνα. Η εκστρατεία της για την επιστροφή των Μαρμάρων έχει ξεκινήσει.
Melina Mercouri, as Minister of Culture, in front of Parthenon. The campaign for the return of "Parthenon Marbles" has begun.

Marlen Taffarello Godwin
εξ ονόματος του Προέδρου της Βρετανικής Επιτροπής
για την Επανένωση των Μαρμάρων του Παρθενώνα **Eddie O'Hara**

for Chairman of the British Committee for the Reunification
of the Parthenon Marbles **Eddie O'Hara**

**Η ΣΤΗΡΙΞΗ ΤΟΥ ΗΝΩΜΕΝΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΕΝΩΣΗ ΤΩΝ ΓΛΥΠΤΩΝ.
Η ΔΡΑΣΗ ΕΠΙ ΤΡΕΙΣ ΔΕΚΑΕΤΙΕΣ**

Η ευαισθητοποίηση είναι ένας από τους κύριους λόγους της εκστρατείας στη Βρετανία και η εκστρατεία που ανέλαβε η Βρετανική Επιτροπή για την Επανένωση των Μαρμάρων του Παρθενώνα το 1983 με τη συμβολή των James και Eleni Cubitt, επηρέασε θετικά την κοινή γνώμη. Η εκστρατεία έλαβε ποικίλες μορφές, όπως άσκηση πιέσεων σε βουλευτές, στο Βρετανικό Μουσείο και τους διαχειριστές του, συνεργασία με τα βρετανικά μέσα ενημέρωσης, τα οποία μας στήριξαν πολύ και, το πιο σημαντικό, ανθρώπινη δράση, καθώς εμείς είμαστε αυτοί που θα κάνουν τη διαφορά, συμπεριλαμβανομένων όλων εμάς που βρισκόμαστε σήμερα εδώ. Μεταξύ των μεμονωμένων υποστηρικτών αυτής της εκστρατείας, υπήρξε ο Δρ Christopher Stockwell από το Μπέρμιγχαμ ο οποίος κολύπησε το 2000 από τη Δήλο

**THE UNITED KINGDOM'S SUPPORT
FOR THE REUNIFICATION.
CAMPAIGNING FOR THREE DECADES**

Raising awareness is one of the main reasons for the campaign in Britain and with this campaign which the British Committee for the Reunification of the Parthenon Marbles undertook in 1983, with James and Eleni Cubitt, public opinion has been positively influenced. Campaigning has taken many forms, from lobbying members of Parliament to the British Museum and its trustees, working with the British Media which have been very supportive and more importantly human action — it is us that can make the difference, including all of us here today. Some individual campaigners include Dr Christopher Stockwell from Birmingham, who swam from Delos to Paros in 2000, that took him 12 hours and then five years later he rode on his bicycle from the British Museum all

στην Πάρο μέσα σε 12 ώρες, και πέντε χρόνια αργότερα διήνυσε σε τρεις εβδομάδες με το ποδήλατό του την απόσταση από το Βρετανικό Μουσείο μέχρι την Αθήνα. Στη συνέχεια ήταν οι δυναμικοί Κεφαλλονίτες φοιτητές που χόρεψαν και απήγγειλαν ποίηση έξω από το Βρετανικό Μουσείο. Και η φοιτήτρια της Σχολής Καλών Τεχνών Sofka Smales η οποία στάθηκε μπροστά από τον τέταρτο κίονα της Πλατείας Τραφάλγκαρ κρατώντας αφίσες όπου απεικονιζόταν η διάσπαση των γλυπτών. Η Mary Philips, Αμερικανίδα απόφοιτος που έκανε σιωπηρή διαμαρτυρία μια πολύ κρύα μέρα του Νοέμβρη και ο Διευθυντής του Βρετανικού Μουσείου Neil MacGregor ο οποίος αφού σταμάτησε η βροχή βγήκε έξω να δει τι συμβαίνει και το μόνο που έκανε ήταν να σχολιάσει την κομψή εμφάνιση της κοπέλας. Το 2012, η Βρετανική Επιτροπή για την Επανένωση των Μαρμάρων του Παρθενώνα (BCRPM) σε συνεργασία με τη Διεθνή Οργανωτική Επιτροπή – Αυστραλία – για την Επιστροφή των Μαρμάρων του Παρθενώνα, Inc. (IOC-A-RPM) και την Αμερικανική Επιτροπή για την Επανένωση των Γλυπτών του Παρθενώνα, Inc. (ACRPS) διοργάνωσε ένα Συμπόσιο στο Λονδίνο (Ιούνιος 2012) στο οποίο συμμετείχαν επίσης και εκπρόσωποι της Ελβετικής και Σουηδικής Επιτροπής. Ο Tom Flynn, μεταξύ άλλων ομιλητών, ανέπτυξε την έννοια του «Οικουμενικού Μουσείου». Ο βουλευτής Andrew Dismore και ο Γιώργος Μπίζος ανέπτυξαν αντιστοίχως ζητήματα σχετικά με τις δικαστικές διαμάχες και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Έγινε απότιση ειδικού φόρου τιμής στην Eleni Cubitt, ιδρύτρια της Βρετανικής Επιτροπής (BCRPM) και ο καθηγητής Δημήτριος Παντερμαλής, Πρόεδρος του Μουσείου της Ακρόπολης, απνύθυνε μήνυμα. Η Christina Borg απέτισε φόρο τιμής στον εκλιπόντα δημοσιογράφο, Christopher Hitchens.

Η οργανώτρια επιτροπή του ΗΒ, εκπροσωπούμενη από τον Πρόεδρο της Βρετανικής Επιτροπής (BCRPM), Eddie O'Hara παρουσίασε ορισμένα καίρια σημεία:
1. Η διεξαγόμενη εκστρατεία πρέπει να επικεντρωθεί αποκλειστικά στην επανένωση όλων των γλυπτών του Παρθενώνα. Η εκστρατεία δεν πρέπει να αποδυναμωθεί μέσω της σύνδεσής της με γενικότερα ζητήματα επιστροφής πολιτιστικών αγαθών. Πρέπει να δίνεται πάντα έμφαση στη μοναδικότητα του Παρθενώνα ως Μνημείου Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO, τμήματα του οποίου αποσπά-

the way to Athens — this took him three weeks. Then there was the spirited Kefalonian students who danced and recited poetry outside the British Museum; and the art student Sofka Smales who stood on the plinth of Trafalgar Square with her signs showing the division of the sculptures; Mary Philips the American graduate that held a silent protest on a very cold November and the Director of the British Museum Neil MacGregor, who, after the rain came out to have a look and said she looked elegant. In 2012 the British Committee for the Reunification of the Parthenon Marbles (BCRPM) in conjunction with the International Organizing Committee – Australia – for the Restitution of the Parthenon Marbles, Inc. (IOC-A-RPM) and the American Committee for the Reunification of the Parthenon Sculptures, Inc. (ACRPS) organized a Colloquy in London (June 2012), which was also attended by the Swiss and Swedish Committees. Speakers such as Tom Flynn covered the concept of the “Universal Museum”; issues of litigation and human rights were touched upon by MP Andrew Dismore and George Bizos respectively; special tribute to Eleni Cubitt as founder of the BCRPM including a message from Prof. Dimitrios Pandermalis, President of the Acropolis Museum; Christina Borg's tribute to the late journalist, Christopher Hitchens.

The UK host committee, represented by BCRPM Committee Chairman Eddie O'Hara outlined some of the key points:
1. The focus of the ongoing campaign should be solely on the reunification of all the Parthenon sculptures. The campaign should not be weakened by association with wider claims for restitution of cultural objects. Emphasis should always be placed on the uniqueness of the Parthenon as a UNESCO World Heritage monument parts of which have been forcibly removed and transported for display in another country and to which the “floodgates” argument thus need not apply;
2. Unity of purpose and effort is essential if the world-wide support for the campaign is to be harnessed and deployed to maximum and optimum effect;
3. Litigation over the legal title to the Elgin Marbles cannot be ruled out. However, it is a risk strategy and requires much further research;

στηκαν βιαίως και μεταφέρθηκαν προκειμένου να εκτεθούν σε άλλη χώρα και στην περίπτωση του οποίου το επιχείρημα ότι «θα ανοίξει ο ασκός του Αιόλου» δεν χρειάζεται να ισχύσει.

2. Η ενότητα των προθέσεων και των προσπαθειών είναι βασική εάν θέλουμε αυτή η παγκόσμια στήριξη της εκστρατείας να αξιοποιηθεί και να αναπτυχθεί επιφέροντας το μέγιστο και βέλτιστο αποτέλεσμα.

3. Η δικαστική διαμάχη σχετικά με τη νόμιμη κυριότητα των Ελγίνειων Μαρμάρων δεν μπορεί να αποκλειστεί. Ωστόσο, πρόκειται για μια παρακινδυνευμένη στρατηγική και απαιτείται περαιτέρω έρευνα.

4. Η δράση σε νομοθετικό επίπεδο, όσον αφορά ειδικότερα στην τροποποίηση στη νομοθεσία περί Βρετανικού Μουσείου του 1963, συνιστά μια δυνατότητα, αλλά πρέπει να υπάρξει προσεκτική προσέγγιση και δεν ενδέχεται να λάβει τη στήριξη της βρετανικής κυβέρνησης στο άμεσο μέλλον.

5. Είναι γνωστό ότι η δημόσια εκπαίδευση σχετικά με αυτά τα ζητήματα οδηγεί σε ενίσχυση της υποστήριξης του αιτήματος της επανένωσης και θα πρέπει να επιδιωχθεί με ποικίλους τρόπους και σε όσο το δυνατόν μεγαλύτερη κλίμακα.

6. Η εκπαίδευση αυτή θα πρέπει να επικεντρωθεί στην πολιτιστική και ηθική επιχειρηματολογία υπέρ της επανένωσης.

7. Με βάση τα ηθικά επιχειρήματα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ότι ο ελληνικός λαός θεωρεί τα γλυπτά του Παρθενώνα εθνικά σύμβολα. Αυτή η πολιτιστική έννοια δεν πρέπει να συγχέεται με την πολιτική έννοια του εθνικισμού. Το Συμπόσιο συνεχίστηκε το 2013 στο Σύδνεϋ της Αυστραλίας όπου διοργανώθηκε από τη Διεθνή Οργανωτική Επιτροπή - Αυστραλία - για την Επιστροφή των Μαρμάρων του Παρθενώνα, Inc. (IOC-A-RPM) και το τρίτο Συμπόσιο θα λάβει χώρα στην Αθήνα το καλοκαίρι του 2015. Αυτό ήταν ένα σύντομο ιστορικό και όπως βλέπετε, σήμερα η συζήτηση δεν αφορά μόνο στην ιστορία, καθώς κάνουμε μια νέα αρχή, και πιστεύω ότι αυτό είναι θαυμάσιο. Ορισμένες φορές πρέπει να ανατρέχουμε στο παρελθόν γιατί είναι σημαντικό να γνωρίζουμε πώς θα κινηθούμε στο μέλλον. Η εκστρατεία για την επανένωση των γλυπτών του Παρθενώνα είναι μια ενημερωμένη εκστρατεία. Είμαστε πολύ τυχεροί που οι άνθρωποι —άνθρωποι κάθε λογής— στη Βρετανία στήριξαν αυτόν το σκοπό και συνεχίζουν να τον

4. Legislation, specifically amendment of the British Museum Act 1963, is possible, but needs to be carefully framed and is not likely to receive British Government support in the foreseeable future;

5. Public education about the issues is known to result in increasing support for reunification and should be pursued in as many ways, and on as broad a front as possible;

6. The focus of this education should be on the cultural and ethical justifications for reunification;

7. Ethical justifications should take account of the perception by the Greek people of the Parthenon sculptures as symbols of their ethnicity. This is a cultural concept not to be confused with the political concept of nationalism.

The Colloquy continued in 2013 in Sydney, Australia, hosted by the International Organizing Committee - Australia - for the Restitution of the Parthenon Marbles, Inc. (IOC-A-RPM) and the third Colloquy will take place in Athens in the summer of 2015.

OK, that was just a bit of background and as you can see, we are not really talking about history today because we've got a new start, and I think that's wonderful. Sometimes we need to look at the past because it is important to know where we're going to go in the future. The campaign for the reunification of the Parthenon sculptures is an informed campaign. We are very lucky to have the number of people in Britain who have supported the cause and continue to support the cause — people from all walks of life. It is not just academics or politicians. It is the average man or woman in the street. They firmly believe that the Marbles should be re-united in Athens. We have seen it here today too, from everybody who has spoken, and Mrs Vardinoyannis, you are picking up a cloak which is important. It is a heavy cloak but do not let it wear you down as it has not weighed down many others before you. What is also important is that with so many committees, you will need to help keep them linked up in harmony. That has not always been the case. You have a wonderful Greek committee here, as well as a wonderful Ministry of Culture. Bring everybody together. Even in America there are two committees, in Australia there are two committees. In fact, Emmanuel Comino in Australia

στηρίζουν. Δεν πρόκειται μόνο για ανθρώπους του ακαδημαϊκού και του πολιτικού χώρου. Πρόκειται για τον μέσο άνδρα ή τη μέση γυναίκα στο δρόμο. Πιστεύουν ακράδαντα ότι τα Μάρμαρα πρέπει να επανενωθούν στην Αθήνα. Αυτό το ακούσαμε και σήμερα εδώ, από όλους τους ομιλητές. Και, κυρία Βαρδινογιάννη, ξεκινάτε μια δύσκολη εκστρατεία, κάτι που είναι σημαντικό. Μην απογοητευτείτε, όπως δεν απογοητεύτηκαν και οι άλλοι που ξεκίνησαν πριν από εσάς. Αυτό που είναι εξίσου σημαντικό είναι ότι, με αυτό τον τόσο μεγάλο αριθμό επιτροπών, θα χρειαστεί να βοηθήσετε τις επιτροπές να συντονίσουν το έργο τους αρμονικά. Αυτό δεν συμβαίνει πάντα. Εδώ έχετε μια θαυμάσια ελληνική επιτροπή, καθώς και ένα εξαιρετικό Υπουργείο Πολιτισμού. Φέρτε τους όλους σε επαφή. Ακόμη και στην Αμερική υπάρχουν δύο επιτροπές, στην Αυστραλία επίσης. Στην πραγματικότητα, ο Emmanuel Comino, στην Αυστραλία, άρχισε την εκστρατεία του πριν ακόμη οι Βρετανοί αρχίσουν τη δική τους. Και βασικά, David, ξέχασες να αναφέρεις ότι η Μαρία από τα «Επανενωμένα Μάρμαρα» είναι επίσης εδώ. Είναι λοιπόν σημαντικό να προσπαθήσουμε και να τους φέρουμε όλους σε επαφή, αυτή είναι η δουλειά σας τώρα. Αυτό είναι το δύσκολο έργο που καλείστε να αναλάβετε και είναι ένα πολύ σημαντικό έργο

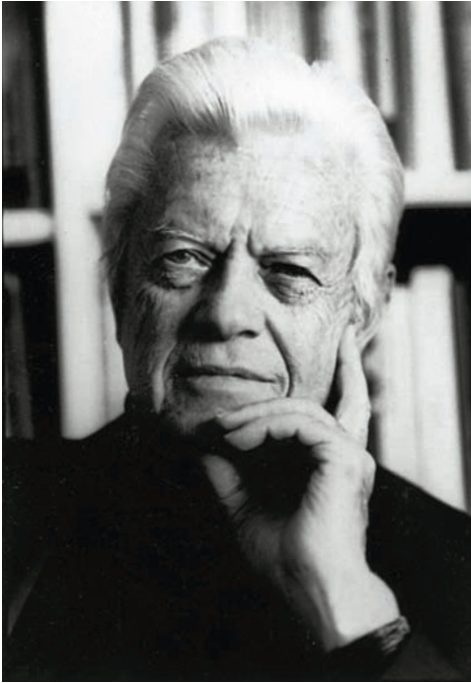
Δυτικό αέτωμα, Μορφή Μ. Κορμός Ποσειδώνα.
Επάνω, θώρακας Ποσειδώνα, Αθήνα, Μουσείο Ακρόπολης.
Κάτω, πλάτη και οπίσθιο τμήμα θώρακα Ποσειδώνα, Λονδίνο, Βρετανικό Μουσείο (με γκριζο χρώμα η επανένωση του γλυπτού).
West pediment, Figure M. Torso of Poseidon.
Up, front part of the torso of Poseidon, Athens, Acropolis Museum.
Down, Rear torso of Poseidon. London, British Museum (in grey colour the reunification of the sculpture).

καθώς σήμερα η προσοχή είναι εστιασμένη —όπως έδειξε ο Andrew Dismore— στην αλλαγή ορισμένων διατάξεων του νόμου. Έτσι λοιπόν εστιάζουμε σε κάτι μικροσκοπικό, σαν το μάτι της βελόνας. Δεν έχουμε παρά να εσιτιάσουμε και να περάσουμε την κλωστή. Αυτό θα γίνει. Έτσι, αυτή η προσπάθεια θα απορροφήσει όλη τη θετική ενέργεια που υπάρχει σήμερα στην αίθουσα. Μπορείτε να νιώσετε τη θετική ενέργεια σε αυτή την αίθουσα, μπορείτε να τη νιώσετε σε οποιοδήποτε μέρος του κόσμου, όπου θα θέλετε να πάτε ... θα αρχίσετε να μιλάτε για τα γλυπτά του Παρθενώνα και θα το νιώσετε.

Η εκστρατεία μπορεί να ξεκίνησε στα δύσκολα χρόνια της δεκαετίας του '80, αλλά τώρα το 2014, υπάρχει αυτό το θεσπέσιο Μουσείο της Ακρόπολης που είναι απολύτως μοναδικό. Όσες φορές και αν το επισκεφθεί κανείς, δεν μπορεί να το χορτάσει και αυτό είναι κάτι που είναι πραγματικά φανταστικό και ξεχωριστό. Επιτρέψτε μου επίσης να υπογραμμίσω ότι δεν δαιμονοποιούμε το Βρετανικό Μουσείο. Ο William St Clair είναι εξίσου πολύ ξεκάθαρος σχετικά με αυτό: το Βρετανικό Μουσείο είναι ένα φανταστικό μουσείο, αλλά απαρτίζεται από ανθρώπους και οι άνθρωποι μπορεί ενίοτε να κάνουν λάθη. Και το μόνο λάθος που έκανε το Βρετανικό Μουσείο (όσον αφορά εμάς) είναι ότι δεν επανένωσε τα γλυπτά του Παρθενώνα εδώ στην Αθήνα. Σας ευχαριστώ, κυρία Βαρδινογιάννη, ευχαριστώ το Ίδρυμα Μαριάννα Β. Βαρδινογιάννη και το Ίδρυμα Μελίνα Μερκούρη που μας προσκάλεσαν σήμερα εδώ. ■

started his campaign even before the British did theirs. And actually David you forgot to mention that Maria of “Marbles Reunited” is also here — so it is important to try and bring everyone together, that is your job now. That is the mantle you are picking up and it’s a very important mantle as the focus now is about changing —as Andrew Dismore showed— it is about changing a legislative part of the law. So the focus is tiny, it’s like the eye of a needle. Just focus and put the thread through. It will happen. So this focus will collect all the positive energy in this room today. You can feel it in this room, you can feel it anywhere in the world that you care to go ... and you start to talk about the Parthenon sculptures and you will feel it. The beginning of the campaign may have been the heady eighties, but now in 2014, there is this superlative Acropolis Museum, which is absolutely phenomenal. No matter how many times one visits, you just cannot get enough of being here and that is something which is truly, wonderful and special. Let me also stress, we do not demonize the British Museum. William St Clair is also very clear about this, the British Museum is a fantastic museum, but it is made up of human beings and as human beings may get things right but on occasion they can get some things wrong. And the only thing the British Museum has got wrong (as far as we are concerned) is that they have not reunited the Parthenon sculptures, here in Athens. Thank you, Mrs Vardinoyannis, the Vardinoyannis Foundation and the Melina Mercouri Foundation for inviting us here today. ■

Περίληψη εισήγησης / Synopsis of speech
Καθηγητής / Professor **Dusan Sidjanski**
Πρόεδρος της Ελβετικής Επιτροπής για την Επιστροφή των Μαρμάρων του Παρθενώνα

Chairman of the Swiss Committee for the Return of the Parthenon Marbles

**Η ΕΠΑΝΕΝΩΣΗ ΤΩΝ ΓΛΥΠΤΩΝ ΤΟΥ ΠΑΡΘΕΝΩΝΑ:
ΕΝΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΖΗΤΗΜΑ**

Τα μάρμαρα του Φειδία ενσαρκώνουν το ίδιο το πνεύμα της Αρχαίας Ελλάδας, της κοιτίδας του ευρωπαϊκού πολιτισμού στην οποία οι σύγχρονες κοινωνίες μας οφείλουν την έννοια της δημοκρατίας. Από την κατασκευή του τον 5ο αιώνα π.Χ., ο Παρθενώνας, ένα μνημείο-σύμβολο της τέλει αρμονίας, το οποίο ενέπνευσε και διαμόρφωσε τον ευρωπαϊκό πολιτισμό, έπεσε θύμα πολέμων, εισβολών και θρησκευτικής μισαλλοδοξίας. Ωστόσο, οι σοβαρότερες ζημιές που υπέστησαν τα γλυπτά του Παρθενώνα προκλήθηκαν από τον Λόρδο Έλγιν όταν εκείνος απέσπασε σχεδόν το ήμισυ των σωζόμενων γλυπτών και τα μετέφερε στη Βρετανία.

Τα κίνητρα του Έλγιν και η νομιμότητα των πράξεών του αμφισβητούνται, αλλά η Ελβετική Επιτροπή δεν επιθυμεί την επίλυση του ζητήματος μέσω δικαστικής διαμάχης μεταξύ των δύο χωρών, ειδικά στη σημερινή εποχή της κρί-

**THE REUNIFICATION OF THE PARTHENON
MARBLES: A EUROPEAN CONCERN**

Pheidias’ Marbles embody the very spirit of Ancient Greece which gave birth to the first European civilization and to which our modern societies owe the concept of democracy. Since its creation in the 5th century BC, the Parthenon, a monument symbolic of perfect harmony which inspired and shaped European culture, fell victim to wars, invasions and religious intolerance. However the worst damage to the Parthenon sculptures was inflicted by Lord Elgin when he removed nearly half the existing sculptures and shipped them to Britain.

Elgin’s motivations and the legality of his actions are questionable, but the Swiss Committee is against seeking a solution through a legal battle between two countries, especially during this time of crisis when Europe is striving to achieve unity. The restitution of the Parthenon Marbles to Greece is not a national issue, it is a European cause

σης όπου η Ευρώπη αγωνίζεται για την ενότητά της. Η επιστροφή των Μαρμάρων του Παρθενώνα δεν συνιστά εθνικό ζήτημα. Αποτελεί ένα ευρωπαϊκό ζήτημα το οποίο πρέπει να επιλυθεί μέσω του διαλόγου, στο επίπεδο των ευρωπαϊκών θεσμών, καθώς και μέσω της ενημέρωσης της κοινής γνώμης, ιδιαίτερα στη Βρετανία. Επιπλέον, το ζήτημα αυτό αποτελεί μοναδική περίπτωση —και ως εκ τούτου δεν συνιστά με κανέναν τρόπο προηγούμενο— η οποία αφορά στην ακεραιότητα ενός εμβληματικού μνημείου το οποίο διαμελίστηκε, ενός καλλιτεχνικού συνόλου που βρίσκεται μοιρασμένο μεταξύ δύο μουσείων. Και ο καταλληλότερος χώρος για τα Μάρμαρα δεν θα μπορούσε να είναι άλλος από τον ίδιο το φυσικό τους χώρο στο νέο Μουσείο της Ακρόπολης, απέναντι από τον Παρθενώνα στον οποίο ανήκουν.

Η Ελβετική Επιτροπή και ορισμένες άλλες ευρωπαϊκές επιτροπές πιστεύουν ότι η στρατηγική της ελληνικής κυβέρνησης και του Παγκόσμιου Συνδέσμου πρέπει να επικεντρωθεί αποκλειστικά στη διεκδίκηση της επιστροφής των λίθων της ζωφόρου, των μετοπών και των γλυπτών του αετώματος που εκτίθενται στο Βρετανικό Μουσείο. ■

which should be resolved through dialogue, at the level of European Institutions, and by informing public opinion, in particular in Britain. Moreover, it is a unique case —therefore in no way a precedent— which concerns the integrity of an emblematic monument which has been dismembered, an artistic whole divided between two museums. And what could be a more appropriate setting than to exhibit the Marbles in their original context, in the new Acropolis Museum facing the Parthenon to which they belong.

The Swiss Committee and some other European Committees believe that the strategy of the Greek Government and of the International Association should focus exclusively on claiming the return of the panels from the frieze, the metopes and the pediment sculptures which are exhibited in the British Museum. ■

Τμήμα του Μουσείου της Ακρόπολης που έχει αφιερωθεί στην έκθεση του γλυπτού διακόσμου του Ναού της Αθηνάς Νίκης.

The part of the Acropolis Museum in which the sculpted decoration of the Temple of Athena Nike is displayed.

Fabrizio Micalizzi
Σύμβουλος του Προέδρου της Ελβετικής Επιτροπής για την Επιστροφή των Μαρμάρων του Παρθενώνα

Advisor to the Chairman of the Swiss Committee for the Return of the Parthenon Marbles

**ΕΠΑΝΕΝΩΣΗ ΤΩΝ ΜΑΡΜΑΡΩΝ ΤΟΥ ΠΑΡΘΕΝΩΝΑ:
ΕΝΑ ΖΗΤΗΜΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ**

Πρώτα απ' όλα επιτρέψτε μου να σας μεταφέρω τους θερμότερους χαιρετισμούς του Προέδρου και Ιδρυτή της Ελβετικής Επιτροπής για την Επιστροφή των Μαρμάρων του Παρθενώνα, καθηγητή κ. Dusan Sidjanski. Δυστυχώς, δεν θα μπορέσει να απευθυνθεί σε εσάς αυτοπροσώπως σήμερα. Ωστόσο, επιθυμούσε πολύ να μοιραστεί μαζί σας την άποψή του σχετικά με την επανένωση των Μαρμάρων του Παρθενώνα, ενός ζητήματος ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος. Ως εκ τούτου, μου ζήτησε να τον εκπροσωπήσω και να σκιαγραφήσω τις θέσεις της Ελβετικής Επιτροπής επί του ζητήματος. Είναι τιμή μου που έχω τη δυνατότητα να σας μιλήσω σήμερα για το εν λόγω ζήτημα, δεδομένου ότι συνεργάζομαι με τον καθηγητή κ. Sidjanski στο θέμα αυτό από το 2008.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί από προηγούμενους ομιλητές, ο Έλληνας Υπουργός Πολιτισμού ζήτησε από τη Γενική Γραμ-

**THE REUNIFICATION OF THE PARTHENON
MARBLES: A EUROPEAN CONCERN**

First of all let me convey to you the warmest regards of the Chairman and Founder of the Swiss Committee for the Return of the Parthenon Marbles, Prof. Dusan Sidjanski. Unfortunately, he will not be able to speak to you this morning in person. He was very keen on sharing his view on the reunification of the Parthenon Marbles as a European concern. Therefore he asked me to represent him and to outline the Swiss Committee's position in this respect. It is an honour for me to be able to speak to you on this topic today having worked with Prof. Sidjanski on this issue since 2008.

As already mentioned by other speakers, the Greek Minister of Culture asked the Secretary General of UNESCO, Irina Bokova, in the summer of 2013 to help the Hellenic Republic to find a solution to the 200-year-old disagreement surrounding the return of the Parthenon

ματέα της UNESCO, κ. Irina Bokona, το καλοκαίρι του 2013, να στηρίξει την Ελληνική Κυβέρνηση προκειμένου να βρεθεί λύση σχετικά με τη διακοσίων ετών διαφωνία σε ό,τι αφορά στην επιστροφή των Μαρμάρων του Παρθενώνα. Είναι πράγματι μια από τις πιο γνωστές και φορτισμένες, τόσο πολιτικά όσο και συναισθηματικά διενέξεις που αφορούν σε ζήτημα πολιτιστικής κληρονομιάς. Μέχρι και σήμερα, το αίτημα βρίσκεται εν αναμονή απάντησης. Οι αναλυτές και γνώστες της στρατηγικής των Βρετανών ιθυνόντων σχετικά με το ζήτημα των Μαρμάρων του Παρθενώνα αντιλαμβάνονται την ύπαρξη ενός γνώριμου μοντέλου συμπεριφοράς και πιο συγκεκριμένα την τακτική της «προσπάθειας να κερδηθεί χρόνος». Κατά τη διάρκεια αυτού του παιχνιδιού αναβλητικότητας, ελπίζουν ότι το ενδιαφέρον της κοινής γνώμης θα μειωθεί και ότι η ελληνική κυβέρνηση θα πάψει να πιέζει με την ίδια ένταση για την εύρεση λύσης — ότι οι λιγοστές εμπρηστικές ρητορείες από μέρους των Ελλήνων πολιτικών πολύ σύντομα θα κοπιάσουν. Όταν οι βρετανικές αρχές σταματούν το παιχνίδι με το χρόνο, αυτό που ακολουθεί είναι η προσπάθειά τους να μεταθέσουν τις ευθύνες στους διοικούντες του Βρετανικού Μουσείου, στην Κυβέρνηση και στο Κοινοβούλιο, αποποιούμενοι με τον τρόπο αυτό την ευθύνη για την εύρεση λύσης. Φυσικά, κανείς δεν διατείνεται ότι είναι εύκολο να βρεθεί λύση. Είναι γεγονός, ωστόσο, ότι οι βρετανικές αρχές επωφελούνται από την πολυπλοκότητα των διαδικασιών λήψης αποφάσεων και καταφεύγουν σε ένα ατέρμονο κυνηγητό του ποντικού και της γάτας. Είναι καιρός να μπει ένα τέλος στις επιβραδυντικές αυτές τακτικές και να δοθεί μια απάντηση στην έντιμη πρόταση για έναρξη των συζητήσεων επί του ζητήματος σε καλόπιστη βάση και σύμφωνα με τους κανόνες της UNESCO. Η προθυμία για έναρξη διαβουλεύσεων προκειμένου να εξεταστεί ένα ζήτημα τόσο μεγάλης σημασίας για ένα αδελφό μέλος της UNESCO και Κράτος Μέλος της Ε.Ε. είναι ζήτημα δικαιοσύνης. Είναι γεγονός ότι επικρατεί ένα ιδιαίτερο αίσθημα αλληλεγγύης μεταξύ των Κρατών Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το οποίο συνιστά πρόσφορο έδαφος για έναν ευρύτερο διάλογο. Ωστόσο, η επιθυμία για επανένωση των Μαρμάρων δεν αποτυπώνει τα συμφέροντα ενός μόνο κράτους-μέλους. Πρόκειται για κάτι που ενδιαφέρει όλους τους Ευρωπαίους, αν αναλογιστεί κανείς τη σπουδαιότητα του Παρθενώνα ως εξέχοντος μνημείου ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς.

Marbles. It is indeed one of the most famous and politically as well as emotionally charged disputes about cultural heritage. Today, this request is still awaiting a response. Those observers familiar with the strategy of British decision-makers on the Parthenon Marbles issue recognize a well-known behavioural pattern, a means of playing for time. During this waiting game, they hope that public attention will diminish, that the Greek Government won't pressure too much for a solution. A few rhetorical smoke grenades on the part of Greek politicians will soon blow over. When the British authorities aren't playing for time, they try passing the buck between the British Museum Trustees, the Government and Parliament, thereby declining responsibility for finding a solution. Of course, no one is suggesting that it will be easy to reach a solution. But the complexity of decision-making processes is used by the British authorities to play a never-ending game of cat and mouse.

The time has come to put an end to these delaying tactics, to reply to an honest proposal to discuss the issue in good faith in accordance with UNESCO rules. It is a question of fairness to be willing to sit down at a table to review a matter of such importance for a fellow UNESCO and European Union Member State. Indeed, there is a specific sense of solidarity between European Member States, encouraging even greater openness to dialogue. But the desire to reunify the Marbles does not only represent the interests of one Member State, it is of concern for all Europeans, given the importance of the Parthenon as a major monument of European cultural heritage. Of course, much can be and has already eloquently been said in favour of the reunification of the Parthenon Marbles. Therefore, I want to limit my speech today to the European dimension of the request. The reunification of the Parthenon Marbles is not only of great importance to Greece, but also to the whole of Europe as it concerns not only a question of national identity, but it is also an emblematic European monument. Last October, the Swiss Committee, together with former MEP Rodi Kratsa, organized a well-received Round Table on this topic at the European Parliament in Brussels. This event is in line with a declaration in favour of return, voted by the European Parliament in 1998. As a matter of fact, the

Φυσικά, πολλά μπορούν να ειπωθούν και έχουν ήδη εύγλωττα ειπωθεί υπέρ την επανένωσης των Μαρμάρων του Παρθενώνα. Για το λόγο αυτό, προτίθεμαι να εστιάσω τα λεγόμενά μου σήμερα στην ευρωπαϊκή διάσταση του αιτήματος. Η επανένωση των Μαρμάρων του Παρθενώνα δεν είναι μεγάλης σημασίας μόνο για την Ελλάδα, αλλά και για το σύνολο της Ευρώπης, δεδομένου ότι δεν πρόκειται αποκλειστικά και μόνο για ζήτημα εθνικής ταυτότητας, αλλά για ένα εμβληματικής σημασίας μνημείο ευρωπαϊκής εμβέλειας. Τον περασμένο Οκτώβριο, η Ελβετική Επιτροπή, σε συνεργασία με την πρώην ευρωβουλευτή Ρόδη Κράτσα, διοργάνωσε Στρογγυλή Τράπεζα επί του εν λόγω ζητήματος στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο στις Βρυξέλλες, το οποίο έτυχε ευρύτατης απήχησης. Η εκδήλωση αυτή ευθυγραμμίζεται με τη δήλωση υπέρ της επιστροφής, η οποία ψηφίστηκε από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο το 1998. Είναι γεγονός ότι ο Παρθενώνας συνιστά ένα *κατ'εξοχήν* παράδειγμα ευρωπαϊκής κληρονομιάς, γεγονός που θα ήθελα να αναδείξω παραθέτοντας τρία μεστά επιχειρήματα: Πρώτον, ο Παρθενώνας διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην ιστορία της Ευρώπης. Πέρα από τη σύνδεσή του με την αρχαία αθηναϊκή δημοκρατία, έγινε μάρτυρας της πλούσιας σε γεγονότα ιστορίας της νότιο-ανατολικής Ευρώπης, του σχίσματος Ανατολής-Δύσης, της οθωμανικής κατοχής που διήρκεσε αιώνες και τέλος της εθνικής ανεξαρτησίας το 19ο αιώνα. Κατά δεύτερον, ο Παρθενώνας είναι φορέας συμβολικής αξίας ευρωπαϊκής εμβέλειας. Όταν ο Περικλής ανέλαβε την ηγεσία της Αθήνας, μετά από έγκριση των Αθηναίων πολιτών, ζήτησε την κατασκευή του ναού που έμελλε να γίνει το σύμβολο της δημοκρατίας και της ελευθερίας. Ο ναός αυτός συμβολίζει τον πυρήνα των καταβολών της δυτικής φιλοσοφίας στην κλασική εποχή και άσκησε παγκόσμια επιρροή διαχρονικά. Χάρη σ' αυτό το μνημείο οι Ευρωπαίοι πολίτες αντιλαμβάνονται καλύτερα τις δημοκρατικές αξίες και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Τέλος, οι Ευρωπαίοι μπορούν να ενημερωθούν για την κοινή ευρωπαϊκή πολιτιστική κληρονομιά. Ο Παρθενώνας είναι ένα αριστούργημα της αρχιτεκτονικής και της γλυπτικής, αποκρυστάλλωση τόσο της πρωτοποριακής τεχνικής και των αισθητικών ικανοτήτων όσο και της υπεροχής των Αρχαίων Ελλήνων. Πρόκειται αδιαμφισβήτητο για ένα σπουδαίο σημείο αναφοράς στον τομέα της αρχιτεκτονικής.

Parthenon is an example of European heritage *par excellence*, which I wish to highlight by three succinct arguments: First, it played a significant role in the history of Europe. Besides its association with ancient Athenian democracy, it witnessed the eventful history of South-Eastern Europe, the East-West schism, the Ottoman occupation for centuries and finally national independence in the 19th century. Second, the Parthenon has a European symbolic value. Having gained the approval of his fellow Athenian citizens, Pericles ordered the construction of the temple, which became a symbol of democracy, liberty and freedom. It represents the essence of the classical roots of western philosophy, which developed a universal influence over time. Through this representation, European citizens may better reflect on democratic values and human rights. Finally, Europeans can also learn about their shared European cultural heritage. The Parthenon is an architectural as well as a sculptural masterpiece demonstrating the avant-garde technical and aesthetic skills and preeminence of the Ancient Athenians. It is undeniably a major benchmark in the field of architecture. Le Corbusier stated in his manifesto *Towards a new architecture*: “There has been nothing like it anywhere or at any period. It happened at a moment when things were at their keenest, when a man, stirred by the noblest thoughts, crystallized them in a plastic work of light and shade. (...) For two thousand years, those who have seen the Parthenon have felt that here was a decisive moment in Architecture”. It is a genuine European monument of global significance. Born of a German mother and Italian father, and having carried out most of my studies in Switzerland and France, I personally subscribe to the above-mentioned importance of the Parthenon, especially for young Europeans. Most sadly, the Acropolis and the Parthenon recently also became a symbol of the European sovereign debt crisis, illustrated by countless photos, sketches and caricatures printed in the press. Therefore this would be the ideal moment to return the Marbles, sending out a positive signal to Greeks and Europeans, proving that Europe does not boil down to debt and austerity measures. Such a gesture would serve to ease the pain inflicted by the financial crisis,

Ο Le Corbusier δήλωσε στο μανιφέστο του *Προς μια νέα αρχιτεκτονική*: «Δεν υπήρξε τίποτα ανάλογο πουθενά στον κόσμο και σε καμία άλλη χρονική περίοδο. Ήρθε σε μια χρονική στιγμή που η ανθρωπότητα ήταν στα καλύτερά της, που ο άνθρωπος εμφορούνταν από τις ευγενέστερες των σκέψεων, τις οποίες και κατάφερε να τις αποτυπώσει σε ένα εικαστικό έργο φωτός και σκιάς. (...) Εδώ και δύο χιλιάδες χρόνια, όλοι όσοι έχουν επισκεφτεί τον Παρθενώνα, έχουν αντιληφθεί ότι ο τόπος αυτός αποτέλεσε μια αποφασιστική στιγμή για την Αρχιτεκτονική». Πρόκειται για ένα μοναδικό ευρωπαϊκό μνημείο παγκόσμιας σπουδαιότητας. Γεννημένος από Γερμανίδα μητέρα και Ιταλό πατέρα και έχοντας ολοκληρώσει το μεγαλύτερο μέρος των σπουδών μου στην Ελβετία και τη Γαλλία, εγώ προσωπικά προσυπογράφω την προαναφερθείσα σπουδαιότητα του Παρθενώνα, ειδικά για τους νεαρούς Ευρωπαίους. Είναι λυπηρό το γεγονός ότι η Ακρόπολη και ο Παρθενώνας έχουν γίνει τελευταίως σύμβολο της σοβαρής ευρωπαϊκής κρίσης χρέους, η οποία αποτυπώνεται με αμέτρητες φωτογραφίες, σκετς και γελοιογραφίες στον Τύπο. Είναι επομένως η ιδανική στιγμή να επιστραφούν τα Μάρμαρα, να στείλουμε ένα θετικό μήνυμα στους Έλληνες και στους Ευρωπαίους, να αποδείξουμε ότι η Ευρώπη δεν λυγίζει μπροστά στο χρέος και τα μέτρα λιτότητας. Μια τέτοια χειρονομία θα βοηθούσε να απαλυνθεί ο πόνος που έχει προκληθεί από τη χρηματοοικονομική κρίση και να αποκατασταθεί το αίσθημα της αλληλεγγύης μεταξύ των Ευρωπαίων πολιτών, οι οποίοι μοιράζονται κοινές ανθρώπινες αξίες και πολιτιστική κληρονομιά. Για την Ελβετική Επιτροπή είναι σημαντικό να επισημάνουμε για ακόμη μια φορά ότι το αίτημα για επανένωση αφορά μόνο στα Μάρμαρα του Παρθενώνα. Η ελληνική κυβέρνηση ήταν πάντα σαφής ως προς αυτό. Δεν είναι εφικτό να υφίσταται μια γενική πολιτική «Είμαι Έλληνας και θέλω να πάω στην πατρίδα» και να ζητηθεί η επιστροφή όλων των ελληνικών τεχνουργημάτων από όλα τα μέρη του κόσμου. Οποιοδήποτε τεχνούργημα έχει αφαιρεθεί από άλλους ναούς της Ακρόπολης δεν εντάσσεται στο εν λόγω αίτημα επιστροφής, ούτε καν η εμβληματική μορφή της Καρυάτιδας στο Ερέχθειο. Άπειρα ελληνικά γλυπτά εκτίθενται δεόντως σε ξένες χώρες, τιμώντας την επίδραση της Αρχαίας Ελλάδας και εμπλουτίζοντας τη γνώση και τις τέχνες τόσο στην Ευρώπη όσο και σε ολόκληρο τον κόσμο.

to restore a sense of solidarity among European citizens who share common human values and cultural heritage. For the Swiss Committee it is important to point out once again that the demand for reunification only applies to the Parthenon Marbles. The Greek Government has always been clear on this point. There can't be a general "I am Greek and I want to go home" policy in order to demand the return of all Greek artefacts from all over the world. No other pieces removed from other temples on the Acropolis are the object of this restitution request, not even the emblematic Caryatid from the Erechtheion temple. A myriad of Greek sculptures are rightly exhibited in foreign countries, thereby honouring the influence of Ancient Greece and enriching knowledge and arts in Europe and throughout the world. A unique case deserves a unique solution. Therefore it shall in no way be a precedent for other restitution requests. The proposed UNESCO mediation provides an ideal framework² for finding a solution. In order to have constructive negotiations on the Parthenon Marbles no preconditions or red lines should be formulated by either party. In particular, the intricate and emotionally charged question of property title should not be put on the table at the beginning of the process as it is the major obstacle to finding a creative solution. It is obvious that negotiations have to go beyond a mere win-lose scenario. By creating added value on the negotiating table, moves can be made towards a win-win solution. This idea is central to the strategy defined by our Chairman Prof. Sidjanski. Some ideas in this direction have already been expressed. One such idea would be a permanent exchange agreement providing the British Museum periodically with exceptional Greek artefacts on a temporary loan basis, thereby complementing the British Museum's permanent collection with its universal pretensions and regularly renewing public attention. Another idea would be for the reunified Parthenon Marbles collection in Athens to be placed under the joint curatorship of both museums. This is not the place to discuss such ideas in depth; it is up to the governments and their negotiators to prepare and evaluate solution-orientated ideas, which may lead to a win-win solution. This will be the pragmatic part of the

Μια μοναδική περίπτωση δικαιούται μια μοναδική λύση. Ως εκ τούτου, η περίπτωση αυτή δεν δημιουργεί προηγούμενο για άλλα αιτήματα επιστροφής. Η προταθείσα από την UNESCO διαμεσολάβηση συνιστά ένα ιδανικό πλαίσιο² για την εύρεση λύσης. Αν επιθυμούμε εποικοδομητικές διαπραγματεύσεις σχετικά με τα Μάρμαρα του Παρθενώνα, δεν πρέπει να τεθούν προϋποθέσεις ή κόκκινες γραμμές από καμία πλευρά. Πιο συγκεκριμένα, το περίπλοκο και συναισθηματικά φορτισμένο ζήτημα του τίτλου ιδιοκτησίας δεν θα πρέπει να τεθεί επί τάπητος στο αρχικό στάδιο της διαδικασίας, επειδή συνιστά σημαντικό πρόσκομμα για την εξεύρεση μιας δημιουργικής λύσης. Είναι προφανές ότι οι διαπραγματεύσεις δεν πρέπει να είναι απλώς ένα σενάριο που άλλοι κερδίζουν και άλλοι χάνουν. Αν δημιουργήσουμε προστιθέμενη αξία στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων, τότε οι προσπάθειες μπορούν να κινηθούν προς την κατεύθυνση μιας λύσης που θα είναι επωφελής για όλους. Η ιδέα αυτή κατέχει κεντρική θέση στη στρατηγική που προτείνεται από τον Πρόεδρό μας, τον καθηγητή κ. Sidjanski. Έχουν ήδη εκφραστεί ορισμένες ιδέες προς αυτή την κατεύθυνση. Μια τέτοια ιδέα θα ήταν μια πάγια συμφωνία ανταλλαγών, βάσει της οποίας θα προσφέρονται περιοδικά στο Βρετανικό Μουσείο εξαιρετικά ελληνικά τεχνουργήματα σε προσωρινή βάση και υπό τη μορφή δανεισμού. Με τον τρόπο αυτό, το Βρετανικό Μουσείο θα συνταιριάζει τη μόνιμη συλλογή του με τις παγκόσμιες αξιώσεις του ανανεώνοντας έτσι σε τακτική βάση το ενδιαφέρον του κόσμου. Μια άλλη ιδέα θα ήταν να υπαχθεί η επανένωση της συλλογής των Μαρμάρων του Παρθενώνα στην Αθήνα υπό την κοινή κηδεμονία και των δύο μουσείων. Δεν είναι η κατάλληλη στιγμή στην παρούσα συνάντηση για να συζητηθούν οι ιδέες αυτές σε βάθος. Εναπόκειται στις κυβερνήσεις και στους διαπραγματευτές τους να προετοιμάσουν και να αξιολογήσουν ιδέες με γνώμονα την εύρεση λύσης, οι οποίες ενδέχεται να οδηγήσουν σε μια λύση επωφελή για όλους. Αυτό θα είναι το πραγματιστικό σκέλος της συζήτησης, το οποίο συνδέεται αναπόσπαστα με το αισθητικό, δεοντολογικό και ηθικό ζήτημα. Από αυτή την άποψη, το Βρετανικό Μουσείο έχει λίγα να χάσει και πολλά να κερδίσει. Θα κερδίσει φήμη, σεβασμό και ικανοποίηση έχοντας προχωρήσει σε μια «εξαιρετικά ευγενή» χειρονομία, όπως επισήμανε ο Βρετανός ηθοποιός Stephen Fry σε πολυσυζητημένο άρθρο του.

Ανατολική ζωφόρος, τμήμα κεντρικού λίθου V. Επάνω, κεφαλή Ίριδας, Αθήνα, Μουσείο Ακρόπολης. Κάτω, τμήμα κεντρικού λίθου, Λονδίνο, Βρετανικό Μουσείο (με γκριζό χρώμα η επανένωση του γλυπτού).

East frieze, part of central block V. Up, head of Iris, Athens, Acropolis Museum. Down, part of central, London, British Museum (in grey colour the reunification of the sculpture).

Το κύριο καθήκον και ο κύριος στόχος είναι να επηρεάσουμε την κοινή γνώμη, να ενθαρρύνουμε την πλειοψηφία των κοινωνικών, πολιτικών και πνευματικών παραγόντων να ασκήσουν πιέσεις στο Βρετανικό Μουσείο και στη Βρετανική Κυβέρνηση. Χρειάζονται νέες δημιουργικές και καινοτόμες αντιλήψεις και προσεγγίσεις για την εκστρατεία. Εξ ονόματος της Ελβετικής Επιτροπής, θα ήθελα να εκφράσω τις ειλικρινείς μου ευχαριστίες στην Πρέσβυ Καλής Θελήσεως της UNESCO, κα Μαριάννα Βαρδινογιάννη, για τη δρομολόγηση της νέας της εκστρατείας με τίτλο «Return, Restore, Restart». Η εν λόγω πρωτοβουλία συνιστά ένα περαιτέρω βήμα προς την κατεύθυνση της ευαισθητοποίησης του κοινού, πράγμα που θα συμβάλει στην απόκτηση μεγαλύτερης στήριξης σε παγκόσμιο επίπεδο και θα ενώσει τις προσπάθειες των εθνικών Επιτροπών εντός του πλαισίου του Διεθνούς Συνδέσμου.

Διακαής επιθυμία της Ελβετικής Επιτροπής είναι να κερδίσουμε μελλοντικά επαρκώς δυναμική στήριξη για να πετύχουμε μια λύση επωφελή για όλους αλλά και για να επανενωθούν τα Μάρμαρα του Παρθενώνα στον τόπο καταγωγής τους. ■

discourse, which is inextricably linked with aesthetical, ethical and moral questions. From this perspective, the British Museum has little to lose, but a lot to gain. It stands to gain renown, respect, and the satisfaction of knowing that it has made a “classy” gesture, as the British actor Stephen Fry pointed out in a broadly discussed article. Our main task and objective is to influence public opinion, encouraging a majority of social, political and intellectual actors to put pressure on the British Museum and the British Government. New creative and innovative images and approaches to campaigning are needed. In the name of the Swiss Committee, I would therefore like to sincerely thank UNESCO Goodwill Ambassador Marianna Vardinoyannis for launching her new campaign “Return, Restore, Restart”. This initiative is a further step towards raising public awareness, generating greater support worldwide and unifying the efforts of the national Committees within the International Association. It is the dearest wish of the Swiss Committee that we will gain enough dynamic support in the future to reach a win-win solution and to reunify the Parthenon Marbles in the place where they belong. ■

¹ «Είμαι Έλληνας και Θέλω να Πάω Σπίτι», Κίνημα για τον Επαναπατρισμό Κλαπέντων Ελληνικών Αρχαιοτήτων, Greek Reporter, 5.8.2012. Βλέπε: <http://greece.greekreporter.com/2012/08/05/i-am-greek-and-i-want-to-go-home-movement-for-the-repatriation-of-looted-greek-antiquities/#sthash.TJs4rS7E.dpuf>

² Διαδικαστικοί Κανόνες της UNESCO για τη Διαμεσολάβηση και Συνδιαλλαγή σύμφωνα με το αρθ. 4., παρ. 1, του Καταστατικού της Διακυβερνητικής Επιτροπής για την Προώθηση της Επιστροφής Πολιτιστικής Κληρονομιάς στις Χώρες Προέλευσης ή της Αποκατάστασης σε περίπτωση Αθέμιτης Οικειοποίησης. CLT-2010/CONF.203/COM.16/7. Παρίσι 2010. Όλα τα αναφερόμενα άρθρα αφορούν στο παρόν κείμενο.

¹ ‘I Am Greek and I Want to Go Home’, Movement for the Repatriation of Looted Greek Antiquities, Greek Reporter, 5.8.2012. See: <http://greece.greekreporter.com/2012/08/05/i-am-greek-and-i-want-to-go-home-movement-for-the-repatriation-of-looted-greek-antiquities/#sthash.TJs4rS7E.dpuf>

² UNESCO Rules of Procedure for Mediation and Conciliation in accordance with Art.4., para 1, of the Statutes of the Intergovernmental Committee for Promoting the Return of Cultural Property to its Countries of Origin or its Restitution in case of Illicit Appropriation. CLT-2010/CONF.203/COM.16/7. Paris 2010. All quoted articles refer to this document.

Καθηγητής Άγγελος Δελιβορριάς
Διευθυντής του Μουσείου Μπενάκη

Professor Angelos Delivorrias
Director of Benaki Museum

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΣΤΗ ΔΙΕΘΝΗ ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΣΗ

Στο πρόγραμμα των εργασιών της ημερίδας, ως τίτλος της ομιλίας μου αναγράφεται «Ο ρόλος της τέχνης στη διεθνή ευαισθητοποίηση». Ωστόσο, αν ήμουν προσωπικά υπεύθυνος για την επιλογή του θέματος, αντί για την τέχνη θα αναφερόμουν στην επικάλυπτουσα έννοια του πολιτισμού. Ο πολιτισμός εξάλλου μπορεί να θεωρηθεί ως κοινός λόγος της ανθρωπότητας, και σαν τέτοιος, μόνο αυτός μπορεί να εξασφαλίσει τις προϋποθέσεις κάποιας διεθνικής συνεννόησης. Θα μου επιτρέψετε συνεπώς να μιλήσω και εγώ για την ακεραιότητα του Παρθενώνα. Ένα θέμα που το κατέχω καλύτερα όχι μόνο από τις σπουδές και τις μελέτες μου, αλλά και από τότε που συμμετείχα στις προσπάθειες για την επανένωση των γλυπτών του λεηλατημένου, μοναδικού στην ιστορία της ανθρωπότητας μνημείου. Και που είχα την τύχη να συνεργαστώ με ανθρώπους όπως ο Antony Snodgrass και η Λένα Cubitt.

THE ROLE OF ART IN RAISING PUBLIC AWARENESS

The title of my talk, as listed on the programme, is “The role of art in international awareness”. However, had it been up to me to select the topic, I would have referred to the overarching concept of culture rather than art. After all culture may be viewed as a universal common language, and as such, it alone can promote transnational understanding. Therefore, by your leave, I in turn shall speak about the integrity of the Parthenon. This is a subject with which I am more familiar, not just through my studies and research, but also as a result of my participation in the efforts to reunite the sculptures of this plundered monument, unique in the history of mankind. In this moreover I have been fortunate enough to work with people such as Anthony Snodgrass and Eleni Cubitt. I don't think anyone would disagree with the notion that integrity of form is one of the key prerequisites, not just in

Δεν νομίζω πως θα διαφωνούσε κανείς, αν υποστήριζα ότι η ακεραιότητα της μορφής είναι η βασικότερη ίσως προϋπόθεση όχι μόνο για τη σύλληψη, ούτε μόνο για την πραγμάτωση, αλλά και για την πρόσληψη μιας δημιουργίας. Για την όσο γίνεται δηλαδή πληρέστερη αναμετάδοση των μηνυμάτων της. Όπως άλλωστε δεν θα διαφωνούσε κανείς, αν προσέθετα ότι στην έννοια της μορφής εμπεριέχεται αυτόματα αποκρυσταλλωμένο και το νόημα του περιεχομένου της. Επειδή, όταν μιλάμε για τη μορφή και το περιεχόμενό της, εννοούμε μια ενότητα, ή μάλλον την ολότητα των αλληλένδετων επιμέρους συστατικών που συναποτελούν τον οργανισμό και καθορίζουν την ιδιαιτερότητα της ύπαρξης, την υπόσταση κάθε πνευματικής προσφοράς. Στο απόθεμα μάλιστα των πνευματικών καταθέσεων της ανθρωπότητας, στα πραγματικά περιουσιακά μας στοιχεία, θα μου επιτρέψετε να προσμετρήσω ως απολύτως ισότιμες και τις κατακτήσεις της καλλιτεχνικής έκφρασης, θεωρώντας —αντίθετα από τις μανιαϊστικές τάσεις της εποχής μας— ότι οι λειτουργίες της νόησης και της ευαισθησίας είναι συμπληρωματικά ενιαίες. Δεν υπάρχει, βεβαίως, αμφιβολία ότι η περίοδος, την οποία διανύουμε, δοξάζει και γενικότερα την αποδόμηση των πάντων, από την άρθρωση του θεωρητικού στοχασμού ως τη συγκρότηση των συνειδήσεων, από τη λογική της κριτικής διαδικασίας ως τη συνοχή των ιστορικών κριτηρίων, από το σεβασμό των γεωγραφικών προδιαγραφών του χάρτη της οικουμένης ως την ανεκτικότητα των φυλετικών και πολιτισμικών ετεροτήτων. Δύσκολα θα μπορούσε συνεισώμως να προβληθεί ως αίτημα, ως διακήρυξη πίστεως η ακεραιότητα της μορφής και του περιεχομένου, η ακεραιότητα του ύφους και του ήθους των πραγμάτων, η ακεραιότητα του χρέους μας απέναντι στον άνθρωπο και σε όσες αξίες έχει ο ίδιος σφυρηλατήσει, στην ακατάλυτη δηλαδή και ακατάμητη ενότητα του χώρου και του χρόνου που συνθέτει τη γοητευτική πολυμορφία των τελικά ομόλογων πολιτισμικών του κατακτήσεων. Μια ενότητα η σημασία της οποίας θα βαραινεί όλο και περισσότερο στη δυναμική του μέλλοντος, αποδυναμώνοντας μέχρι τελικής εξαφανίσεως κάθε διάθεση προσφυγής σε παρά φύσιν γνωστές «επιλύσεις» των προβλημάτων με την παραβίαση της διεθνούς τάξεως και την αποθέωση της αρχής του ισχυρότερου, με τους ανελέητους βομβαρδισμούς και τις αποικιακές εκμεταλλεύσεις, με την ανοχή, αν όχι την καλλιέργεια της υπο-

the conception or the realization of a work of art, but also for understanding it; that is to say for relaying its messages most comprehensively. I'm equally sure that no one would object if I added that the concept of form automatically contains the crystallized meaning of its content. Because, when we talk about form and its content, we mean an entity, or rather the totality of the interrelated individual components that make up the parts of an organism and determine the unique nature of its existence, the substance of each and every conceptual contribution. In fact, please allow me to include on equal terms alongside the stock of human knowledge—in what we might call our worldly assets—the achievements of artistic expression, because, contrary to current Manichaeian trends, I believe that the workings of the brain and the senses are entirely complementary. Of course, there is no doubt that the present day glories in the general deconstruction of everything: from the articulation of theoretical thinking to the formation of consciousness; from the reasoning of critical process to the cohesion of historical criteria; from respect for geographical specifications of the map of the world to tolerance of racial and cultural diversity. Thus, it would be difficult to make integrity of form and content a prerequisite or an article of faith; or to demand integrity in the style and character of things and in our obligation to our fellow men and the values they have forged in the indestructible and indivisible unity of space and time that ultimately makes up the fascinating diversity of their corresponding cultural achievements. The significance of this cohesion will put increasing pressure on future potential, completely undermining the tendency to resort to those well-known obscene solutions that rely on the violation of the international order and exalt the principle of survival of the fittest, involving merciless bombardments and colonial exploitation, while tolerating, if not actively promoting, underdevelopment in the name of economic prosperity for their own benefit. The Europe that we nevertheless continue to envision will be a Europe that will play a more active role in ensuring the unity and balance of the world, as well as respect for the integrity that safeguards its diversity. It will be a

ανάπτυξης, εν ονόματι μιας οικονομικής ευφορίας προς ίδιον όφελος. Η Ευρώπη που εξακολουθούμε, ωστόσο, να οραματιζόμαστε, θα είναι μια Ευρώπη η οποία θα παίζει ενεργότερο ρόλο στην εξασφάλιση της ενότητας του κόσμου και στην ισορροπία του, στο σεβασμό της ακεραιότητας που εγγυάται την πολυμορφία του. Θα είναι μια Ευρώπη που, πρώτα απ' όλα και πάνω απ' όλα, θα σέβεται τις αρχές οι οποίες θα έπρεπε να διέπουν τη δική της εσωτερική συνοχή, την ακεραιότητα του χρόνου και του χώρου της, την ακεραιότητα της γεωγραφικής και της ιστορικής της πραγματικότητας, την ακεραιότητα κυρίως του κοινού ανθρωπιστικού υπεδάφους, πάνω στο οποίο αρθρώνεται ο ενιαίος άξονας της παιδείας της: από την Αναγέννηση ως την εποχή του Διαφωτισμού και από τις πνευματικές κατακτήσεις του 19ου ως τις καυτές εμπειρίες και τις συγκλονιστικές περιπέτειες του 20ού αιώνα. Θα είναι μία Ευρώπη η οποία, πέρα από το ενιαίο νόμισμα, θα έχει εγκολπωθεί την ανάγκη να διατηρηθεί ακέραιη η όσο πολύμορφη τόσο και ενιαία πολιτιστική της παράδοση, την ανάγκη να επενδύει περισσότερο στις άφθαρτες αξίες της και στα διδάγματά τους, καθώς και την ανάγκη να την υπερασπίζεται ως μοναδική διέξοδο ασφαλείας μπροστά στην τρομακτικά ασφυκτική απειλή της τεχνοκρατικής ομοιομορφίας και τις ισοπεδωτικές τάσεις των νέων καιρών. Η ενιαία πολιτιστική παράδοση του ευρωπαϊκού κόσμου θα μου επιτρέψετε τώρα να υποστηρίξω—χωρίς βεβαίως να είμαι ο μόνος— ότι δεν κυοφορήθηκε κατά την εποχή του Καρόλου του Μέγα, ούτε όμως και κατά τη μακραίωνη περίοδο της βυζαντινής αυτοκρατορίας η οποία, μαζί με τις παρακαταθήκες της σοφίας των αρχαίων γραμμάτων, διαφύλαξε προστατευτικά και τα ανατολικά όρια της ευρωπαϊκής ηπείρου από τις συνεχείς επιδρομές. Δεν κυοφορήθηκε ούτε κατά την εποχή της ρωμαιοκρατίας, όταν, για πρώτη φορά πριν από την ανακάλυψη της Αμερικής, διαμορφώθηκαν οι συνθήκες μιας παγκοσμιοποίησης άλλης εντούτοις κλίμακας και άλλου τύπου, ούτε και με τη θεαματική είσοδο της Ανατολής στο προσκήνιο του δυτικού πολιτισμού, χάρη στο κοσμοπολιτικό πνεύμα που μετέλλαξε το χαρακτήρα των κατακτήσεων του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Αλλά σε μια απειροελάχιστη στιγμή του οικουμηνικού χρόνου, πάνω σε ένα αδιόρατο περίπου στίγμα του χώρου του ελληνικού: ανάμεσα στην ηρωική απόληξη μιας έξωθεν επιβουλής που

Europe that will first and foremost respect the principles that should govern its own internal cohesion, the integrity of its time and space, the integrity of its geographical and historical reality, and above all the integrity of the common humanistic bedrock on which the single axis of its culture hinges: from the Renaissance to the Enlightenment and from the intellectual achievements of the 19th century to the searing experience and shocking events of the 20th century. It will be a Europe which, over and above its single currency, will have embraced the need to keep intact a cultural tradition that is both diverse and unified; the need to invest more in its perennial values and their teachings as well as the need to defend that cultural tradition as the sole safety outlet in the face of the horribly stifling threat of technocratic uniformity and the levelling trends of modern times. I would venture to argue here—and, of course, I am not alone in saying this—that the common cultural tradition of the European world did not come out of the Carolingian era nor the long centuries of the Byzantine empire, which along with the repositories of the wisdom of ancient literature, protected and preserved the eastern boundaries of the European continent from continual raids. Nor did it come out of the Roman empire, when for the first time before the discovery of the Americas, the conditions were created for globalization, though on another scale and of another type to the global world we see today. Nor was it the result of the East's spectacular entrance onto the stage of western civilization, thanks to the cosmopolitan spirit that transformed the character of Alexander the Great's conquests. In fact, it emerged in an infinitesimal instant of universal time, at a virtually imperceptible point in Greek history: between the heroic repelling of foreign plotting that left the names of Marathon and Salamis indelibly etched on human memory and the collapse of the first form of government in history which continues to flatter expectations of change with the portentous word “Democracy”. A tremendous compression of the parameters of time and space led 5th century Athens to that epic explosion—its Big Bang— memorialized in the great discoveries in politics and education, in urban planning and architecture, in sculpture and painting, in music and theatre, in poetry, philosophy and history. The

χάραξε ανεξίτηλα στη μνήμη της ανθρωπότητας τα ονόματα του Μαραθώνα και της Σαλαμίνας, και στην κατάρρευση του πρώτου στην Ιστορία πολιτειακού σχήματος που εξακολουθεί να θωπεύει τις προσδοκίες κάθε αλλαγής με τη σημαδιακή λέξη Δημοκρατία. Η τρομακτική συμπίκνωση των παραμέτρων του χρόνου και του χώρου οδήγησε την Αθήνα του 5ου αιώνα π.Χ. στην έκρηξη, στο Big Bang της εποποιίας, την οποία καταγράφουν οι μεγάλες ανακαλύψεις της Πολιτικής και της Παιδείας, της Πολεοδομίας και της Αρχιτεκτονικής, της Γλυπτικής και της Ζωγραφικής, της Μουσικής και του Θεάτρου, της Ποίησης, της Φιλοσοφίας, και της Ιστορίας. Έχοντας κληροδοτήσει στην ανθρωπότητα το ανεξάντλητο απόθεμα των διδαγμάτων που εμπεριέχουν τα έργα του Αισχύλου και του Σοφοκλή, του Ευριπίδη και του Αριστοφάνη, του Ηροδότου και του Θουκυδίδη, του Φειδία και του Ικτίνου, του Πρωταγόρα και του Περικλή. Ένα απόθεμα συμπυκνωμένο με τη σειρά του, ή μάλλον φιλτραρισμένο με κρυστάλλινη καθαρότητα μέσα από τα πυκνοϋφασμένα φίλτρα της σημαντικής του Παρθενώνα. Ο Παρθενώνας, Κυρίες και Κύριοι, δεν είναι ένα οποιοδήποτε από τα αριστουργήματα της αρχιτεκτονικής του παρελθόντος. Θα έλεγα μάλιστα πως κακώς συγκαταλέγεται ισότιμα στα Επτά Θαύματα του αρχαίου κόσμου, καθώς δεν ξεχωρίζει ούτε για το μέγεθος ούτε και για το υλικό της κατασκευής του. Αλλά για μια μοναδική στην ιστορία των ανθρώπινων κατακτήσεων μεταστοιχείωση των ποσοτικών παραμέτρων σε ποιοτικές αξίες, των υλικών δηλαδή προϋποθέσεων σε πνευματικές αρετές. Είναι ένα μνημείο που σηματοδοτεί την αφύπνιση της ατομικής συνείδησης μέσα στο συλλογικό όμως κοινωνικό πλαίσιο που μόνο οι αρχές της Δημοκρατίας μπορούν να εγγυηθούν: την ισοτιμία των φύλων, των γενεών και των τάξεων, την άρση της αντίφασης που διακρίνει τον θεϊκό από τον ανθρώπινο κόσμο, τη βίωση της ιστορικότητας με την αναγωγή των συστατικών της σε παραδείγματα μυθικά, τη σημασία της μνήμης για τη διάπλαση της αυτογνωσίας, τα μέτρα της ανθρωπιάς και τις αξίες της ηθικής τάξης, το χρέος της προάσπισης του υποδείγματος της Πολιτείας και των Νόμων που το στηρίζουν, την αυτοσυνειδησία της υπεροχής του δημοκρατικού μοντέλου της διακυβέρνησης. Κι όλα αυτά υψωμένα ως σύμβολα ες αεί, μέσα από τη διαλεκτική της εναρμόνισης των αντιθέτων, με μια εντελώς ασυνήθη στις μέρες μας επίγνωση της αποτελεσματικότητας του έμμεσου, του υπαινι-

inexhaustible repository of teachings contained in the works of Aeschylus and Sophocles, Euripides and Aristophanes, Herodotus and Thucydides, Pheidias and Ictinus, Protagoras and Pericles is the legacy bequeathed to mankind. And this repository of art and culture is in turn condensed into, or rather filtered with crystalline clarity through the close-weave filters of the semantics of the Parthenon. The Parthenon, ladies and gentlemen, is not just one of the architectural masterpieces of the past. In fact, I would say it is a mistake to equate it with the Seven Wonders of the Ancient World, since it is neither remarkable for its size nor the materials used in its construction. It is remarkable as a transmutation, unique in the history of human achievements, of quantitative parameters into qualitative values, of material needs into spiritual virtues. It is a monument that signifies the awakening of the individual consciousness, albeit through a collective social framework that only the principles of democracy can guarantee: equality of gender, generation and class; the elimination of the contradiction that distinguishes the divine from the human world; the experience of history and relating its components to mythical examples; the importance of memory in developing self-awareness; the measures of humanity and the values of the moral order; the obligation to defend the model state and the laws that support it; and an awareness of the supremacy of the democratic model of governance. And all these things are elevated as eternal symbols, through the dialectics of harmonized opposites, with an awareness, completely unfamiliar nowadays, of the effectiveness of implicit, allusive discourse that stimulates both a sensitivity of understanding and the understanding of sensitivity. The desire for "discourse" that comes from viewing the Parthenon's decorative sculptures is intensified by the subordinating versus paratactic articulation of its narrative fields, by the ambiguous versus the explicit mechanisms that orchestrate their impact and aim to awaken numerous associative ideas. That is why the teachings it has contributed to our cultural experience find a simplified correlation in musical terms, rather than in any other similar artistic creation. I refer to words that each have their own specific gravity, such as harmony and

κτικού λόγου που ερεθίζει τόσο την ευαισθησία της νόησης όσο και τη νόηση της ευαισθησίας. Η διάθεση της «συνομιλίας» που προκαλεί η θέαση των γλυπτών του διακόσμου του, εντείνεται από την υποτακτική έναντι μιας παρατακτικής άρθρωσης των διηγηματικών πεδίων, από τους αφανείς έναντι των εμφανών μηχανισμών που ενορχηστρώνουν την εμβέλειά τους, στοχεύοντας την αφύπνιση πολλών συνειρμικών συσχετισμών. Γι' αυτό και το δίδαγμα που καταθέτει στις πολιτιστικές μας εμπειρίες θα έβρισκε την απλοποιητική του αντιστοιχία μάλλον σε όρους της μουσικής παρά σε παράλληλα οιασδήποτε άλλης καλλιτεχνικής δημιουργίας. Σε λέξεις δηλαδή με ξεχωριστό ειδικό βάρος, όπως αρμονία και σύνθεση, ρυθμός και μελωδία, στίξη και αντίστιξη, μέτρο, τονικότητα και συγχορδία.

Αν η αρχή της ακεραιότητας ισχύει ως γενικός κανόνας για κάθε δημιουργία, στην περίπτωση του Παρθενώνα, θα πρέπει να ομολογήσετε ότι αποκτά ένα απόλυτο κύρος. Γιατί μας επιβάλλει ως χρέος τον συνεχή εκείνο αγώνα που θα στοχεύει την ανασύνθεση του μνημείου σε μια υπέρβαση των επιπτώσεων της ιστορικότητάς του, των τραυμάτων που του προξένησε η καθιέρωση του χριστιανισμού και η οθωμανική κατοχή, η ανατίναξη του Μοροζίνι, η λεηλασία του Έλγιν και η διασπορά των συστατικών του. Για να ξανακερδηθεί κάποτε η ενότητα του συνόλου, να ξανακουστεί το απαραίτητο πάντοτε μήνυμα της ανθρωπιάς, που εκπέμπει, αλλά και να αποσοβηθεί η υποτίμηση ορισμένων από τις θεμελιακές αρχές που θα έπρεπε να αρθρώνουν την ευρωπαϊκή ιδέα. ■

composition, rhythm and melody, point and counterpoint, metre, tonality and polyphony.

If the principle of integrity applies as a general rule to any work of art, in the case of the Parthenon, you must admit that it acquires absolute validity. Because it obliges us to continue the struggle that aims to reconstruct the monument in an effort to transcend the effects of its historicity; the injuries that it suffered thanks to the advent of Christianity and the Ottoman occupation, Morosini's bombing, Elgin's looting and the dispersal of its components. And so we must strive to someday restore the unity of the whole, in order to hear once again the essential message of humanity that it transmits, but also to counteract the undermining of some of the fundamental principles that should constitute the European ideal. ■

Καθηγητής **Ηλίας Νικολακόπουλος**
Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης, Πανεπιστήμιο Αθηνών

Professor Ilias Nicolacopoulos
Dep. of Political Science, University of Athens

**Η ΔΥΝΑΜΗ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ ΩΣ ΜΟΧΛΟΣ ΠΙΕΣΗΣ –
Η ΠΡΩΤΗ ΔΗΜΟΣΚΟΠΗΣΗ**

Να ευχαριστήσω πολύ το Ίδρυμα Μαριάννα Βαρδινογιάννη και το Ίδρυμα Μελίνα Μερκούρη για την τιμητική πρόσκληση, αλλά και για την ευκαιρία που μου έδωσαν να ασχοληθώ ερευνητικά με τη στάση της κοινής γνώμης απέναντι σε ένα εξαιρετικά κρίσιμο θέμα της επανένωσης των μαρμάρων. Ένας λόγος που, ενώ είχε διερευνηθεί σε ευρωπαϊκό επίπεδο —ακούσαμε πριν και για τις βρετανικές έρευνες— δεν είχε διερευνηθεί σε ελληνικό κοινό, είναι ίσως γιατί θεωρούσαμε ότι προφανώς πρόκειται για μια αυτονόητα ομόφωνη στάση της ελληνικής κοινής γνώμης. Αυτό το βλέπουμε πάρα πολύ καλά και στην ερώτηση: «Εάν θεωρούν ότι πρόκειται για ένα πολύ σημαντικό θέμα». Μάλιστα, υπερβάλλοντας έχουμε και την απάντηση «εθνικό ζήτημα». «Εθνικό ζήτημα» και «Πολύ σημαντικό θέμα» ξεπερνάει το 90%, έχουμε δηλαδή μια ομόφωνη ουσιαστικά τοποθέτηση της ελληνικής κοινής γνώμης ως προς τη σημασία του θέματος. Ίσως επειδή διαισθανόμα-

**THE POWER OF CITIZENS AS LEVERAGE –
THE FIRST PUBLIC OPINION SURVEY**

I would like to express my sincerest thanks to the Marianna Vardinoyannis Foundation and the Melina Mercouri Foundation for honouring me with their invitation and for the opportunity to study public opinion on such a hugely critical issue as the reunification of the marbles. One reason why Greek public opinion has not been investigated, although studies have been carried out at European level, and earlier we heard about those in Britain, was perhaps because we considered that public opinion in Greece would obviously adopt a clear, unanimous stance. This is made particularly evident in the response to the question: “Do you think this is a very important matter?”. The answer was not only positive but in some cases exaggeratedly so, calling it a “national matter”. “National matter” and “Very important matter”

σαν ότι αυτή θα είναι η στάση της ελληνικής κοινής γνώμης, δεν την είχαμε διερευνήσει. Θα δείξω και μια ακόμη απάντηση που θεωρώ σημαντική: «Πώς χαρακτηρίζει η ελληνική κοινή γνώμη την απόσπαση των Γλυπτών του Παρθενώνα και την κατακράτησή τους στο Βρετανικό Μουσείο;». Είναι «κλοπή και αρχαιοκαπηλία». Μπορούσαν να δώσουν και δύο απαντήσεις. Οι δύο βασικές απαντήσεις είναι «κλοπή και αρχαιοκαπηλία». Ίσως ακριβώς επειδή αισθανόμασταν αυτή τη στάση της ελληνικής κοινής γνώμης, θεωρούσαμε ότι δεν χρειάζεται να διερευνήσουμε περαιτέρω το θέμα. Δυστυχώς, νομίζω ότι, όταν ξεκινάει κανείς μια καινούρια καμπάνια για την επανένωση των γλυπτών και μάλιστα το θέμα που μου ζήτησαν να διερευνήσω είναι η συμβολή της ελληνικής κοινωνίας, των Ελλήνων πολιτών ως μοχλός πίεσης για τη διεκδίκηση της επανένωσης, θα πρέπει να δούμε και λίγο περισσότερο την πραγματική τοποθέτηση και τα ελλείμματα στα οποία μια τέτοια καμπάνια όσον αφορά το ελληνικό κοινό πρέπει να απαντήσει. Το πρώτο θέμα λοιπόν είναι το ζήτημα της ενημέρωσης. Και βλέπουμε ότι στο θέμα της ενημέρωσης, το ελληνικό κοινό βρίσκεται περίπου διχασμένο. Οι μισοί, το 52% —αυτοί οι αριθμοί είναι πάντα σχετικοί σε μια έρευνα—ας πούμε οι μισοί θεωρούν ότι είναι ενημερωμένοι, αν και ένα σημαντικό κομμάτι τους λέει ότι «θα ήθελα να είμαι ακόμη πιο ενημερωμένος». Και, εάν προχωρήσουμε να δούμε πού εντοπίζεται το έλλειμμα ενημέρωσης, βλέπουμε ότι εντοπίζεται στις νεότερες ηλικίες. Εκεί όσοι αισθάνονται ότι είναι ενημερωμένοι είναι κάτω από το 50% και μάλιστα αυτοί που θεωρούν ότι είναι απόλυτα ενημερωμένοι είναι μόλις το 8%. Και βλέπουμε ότι αυτό το ποσοστό αυξάνει με την ηλικία. Μπορούμε να δούμε επίσης και το χάσμα του φύλου. Οι άνδρες θεωρούν ότι είναι πιο ενημερωμένοι σε σύγκριση με τις γυναίκες. Υπάρχουν και άλλα στοιχεία. Βλέπουμε ότι στην Αττική όπου υπάρχει το Μουσείο της Ακρόπολης το οποίο θεωρώ ότι παίζει ένα σημαντικό ρόλο στην ενημέρωση και στην προσέγγιση του θέματος της επανένωσης, έχουμε μια σαφώς καλύτερη ενημέρωση για το θέμα, σε αντίθεση με την υπόλοιπη χώρα. Και αυτό που επίσης είναι κρίσιμο και θα πρέπει να αποτελέσει αντικείμενο της εκστρατείας, είναι μια κοινωνική διαφοροποίηση. Θα μπορούσαμε να χρησιμοποιήσουμε και πολλούς άλλους δείκτες, επίπεδο μόρφωσης και τα λοιπά. Προτιμήσαμε να έχουμε μια πολύ συμπεκνωμένη διχοτομική θεώρηση των ερωτηθέντων, αφ' ενός ανώτερη και μεσοανώ-

account for 90% of responses; in other words, we see that the Greek public adopts an essentially unanimous stance with respect to the importance of the issue. And perhaps it is because we sensed that Greek public opinion would adopt this stance that we had not studied it. I will show you another response that I consider significant. “How does Greek public opinion characterize the removal of the Parthenon Sculptures and their retention at the British Museum?”: as “theft and illicit trade in antiquities”. Respondents could give two answers, and the two main ones were “theft and illicit trade in antiquities”. Again, perhaps, because we sensed that Greek public opinion would adopt this stance, we thought that we did not need to further investigate the matter. Unfortunately, I think that, beginning a new campaign to reunite the sculptures (and actually the issue I was asked to investigate was the contribution of the Greeks, of Greek citizens, as an instrument of pressure in the fight for reunification), we should look a little more closely at the actual situation and the deficits which such a campaign must respond to as regards the Greek public. So the first issue is one of information. And we see that here the Greek public is more or less equally divided. About half, 52% —these numbers are always relative in a study—believe they are up-to-date, although a significant portion says “I would like to be even better informed”. If we move on to see where the lack of information is located, we find that it is in the younger age groups. There, less than 50% feel they are informed and only 8% believe they are thoroughly informed. And we see that this percentage increases with age. We also see a gender gap: men think they are better informed in comparison to women. And the data do not end there. We see that in Attica, where the Acropolis Museum is located, which I think plays a very important role in providing information and in the approach to the issue of reunification, the public is slightly better informed about the matter, compared to the rest of the country. Another thing that is also critical and should become a focus of the campaign is that there is a social differentiation. There are many other indicators we could also use, level of education, and so on, but we preferred to have a very condensed dichotomous view of those questions between what we call upper and upper middle

τερη κοινωνική τάξη και αφ' ετέρου, κατώτερη και μεσοκατώτερη. Και εκεί είδαμε ότι οι διαφορές είναι πολύ σημαντικές. Από τη μια πλευρά έχουμε ένα 65% που θεωρεί ότι είναι ενημερωμένο. Στο κάτω μισό του πληθυσμού, η ενημέρωση είναι ούτε 45%. Άρα, νομίζω ότι για το θέμα της εκστρατείας, για το θέμα των Ελλήνων πολιτών ως μοχλού πίεσης για τη διεκδίκηση, υπάρχει χώρος σημαντικός με τον οποίο πρέπει να ασχοληθούμε. Το θέμα ακριβώς της ενημέρωσης, το εντοπίσαμε εμμέσως και σε μια άλλη ερώτηση: «πού βρίσκονται τα μάρμαρα του Παρθενώνα;». Όντως, όλοι σχεδόν ξέρουν, το 86%, ότι βρίσκονται στην Αγγλία. Αλλά το Βρετανικό Μουσείο, εκεί στο οποίο θα πρέπει κανείς να απευθυνθεί και ως Μουσείο της Ακρόπολης και ως ελληνική κυβέρνηση και ως διεθνείς οργανισμοί, αλλά και ως Έλληνες πολίτες, δεν είναι η αυτόματη απάντηση την οποία δίδουν οι ερωτώμενοι. Ένα έλλειμμα ακόμα το εντοπίζω στο πρόσωπο της Μελίνας. Είναι πασίγνωστο, τουλάχιστον έτσι θεωρούμε, ότι το αίτημα της επανένωσης είναι ένα αίτημα που διατυπώθηκε εδώ και 32 χρόνια στη Διάσκεψη της Unesco από τη Μελίνα Μερκούρη και μάλιστα όποιοι έχουμε αυτή την ηλικία, θυμόμαστε ότι πραγματικά ήταν μια συγκλονιστική στιγμή. Όμως, στις νεότερες γενιές, δυστυχώς, το όνομα της Μελίνας που έχει πεθάνει εδώ και 20 χρόνια, δεν είναι πλέον η αυτόματη αναφορά. Νομίζω ότι και εκεί της αξίζει να υπάρχει και μια συνεχής αναφορά στο όνομα της Μελίνας, ακόμη και αυτά τα λίγα στιγμιότυπα που είδαμε προηγουμένως. Τώρα, ποιος μπορεί να συμβάλει σε αυτό το αίτημα; Υπήρχαν πάρα πολλές απαντήσεις, σε κάθε μια ζητάγαμε μια συμφωνία ή μια διαφωνία. Αν ξεκινήσω από τη διαφωνία, βλέπουμε ότι οι ξένες κυβερνήσεις, τα ελληνικά ΜΜΕ και η ελληνική πολιτεία είναι οι τρεις φορείς, οι τρεις θεσμοί που συγκεντρώνουν τη μεγαλύτερη διαφωνία, τη λιγότερη εμπιστοσύνη στη συμβολή που μπορούν να έχουν. Οι Έλληνες πολίτες και οι ξένες προσωπικότητες στην κορυφή με 83% οι προσωπικότητες από το εξωτερικό, τα ιδρύματα και τα πολιτιστικά ιδρύματα από το εξωτερικό, η Unesco, τα διεθνή ΜΜΕ, βρίσκονται στην κορυφή. Να πω ότι η κυρία Μαριάννα Βαρδινογιάννη είναι και Unesco και διεθνής προσωπικότητα και ελληνική προσωπικότητα. Εμφανίζεστε να είσατε από τους πιο κατάλληλους ανθρώπους για την προώθηση ενός τέτοιου αιτήματος. Οι Έλληνες πολίτες βρίσκονται λίγο πιο χαμηλά και νομίζω ότι εκεί υπάρχει θέμα πραγματικά κινητοποίησης. Το ελληνικό κοινό έχει αρχίσει, ένα κομμάτι του εμφανίζεται λίγο πιο αποστασιοποιημένο,

class and lower and lower middle class. And we saw that the differences are considerable. In the former group we have 65% that believes it is informed; in the latter, fewer than 45%. It seems to me, therefore, that as regards the issue of the campaign, the issue of Greek citizens as an instrument of pressure in the fight, there are significant areas for us to focus on. Another question which helped identify how informed people are, was: “Where are the Parthenon marbles?”. To be sure almost everyone —85-86%— knows that they are in England. But those questioned did not automatically answer “the British Museum”, the place one must go to, whether as the Acropolis Museum, as the Greek Government, as an international organization, or as Greek citizens. I see another omission as regards Melina. Everyone knows, or so we think, that the request for reunification was first put 32 years ago by Melina Mercouri at a UNESCO Meeting and of course, those of us who are of a certain age remember it as a truly earthshaking moment. For younger generations, however, Melina, dead now for 20 years, is unfortunately no longer the automatic response. I think that Melina deserves that her name be cited more often, even through those few snapshots we saw earlier. Now, who can further this request? There were numerous answers, and for each one we asked respondents to agree or disagree. If I begin with the disagreements, we see that foreign governments, the Greek media and the Greek state are the three authorities, the three institutions that garner the most disagreement and the least trust with regard to the contribution they might make. Greek citizens and foreign personalities are at the top, with 83% for foreign-based personalities and foreign foundations and cultural institutions, UNESCO, international media topping the list. I would like to say that Mrs Marianna Vardinoyannis is a UNESCO ambassador, an international personage and a Greek personage. You seem to be one of the most suitable people to promote such a request. Greek citizens rank a little lower and I think the issue there is actually one of mobilization. The Greek public has begun. One part of it appears a bit more distanced, slightly more pessimistic, more sceptical of this request. And I see it here: “How likely do you think the reunification of the Parthenon Sculptures ultimately is?” Just over half answer “Likely” or “Very likely”.

λίγο πιο απαισιόδοξο, λίγο πιο σκεπτικιστικό απέναντι σε αυτό αίτημα. Και το βλέπω εδώ: «Πόσο πιθανή θεωρείτε τελικά την επανένωση των Γλυπτών του Παρθενώνα;» Το «πιθανή» και «πολύ πιθανή» μετά βίας ξεπερνάει την πλειοψηφία. Νομίζω ότι σε αυτή την εκστρατεία που ξεκινάει, το ευκαίο πρέπει να γίνει σαφές στο κοινό ότι μπορεί να είναι και εφικτό. ■

I think that in this campaign that is beginning, it must be made clear to the public that what is desired can become possible. ■

Άποψη της αρχαϊκής αίθουσας του Μουσείου της Ακρόπολης.

View of the Archaic gallery in the Acropolis Museum.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΟΙΝΗΣ ΓΝΩΜΗΣ
ΕΠΑΝΕΝΩΣΗ ΤΩΝ ΓΛΥΠΤΩΝ ΤΟΥ ΠΑΡΘΕΝΩΝΑ

OPINION POLL RESULTS
REUNIFICATION OF THE PARTHENON MARBLES

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

- Δείγμα N=1.001 Τηλεφωνικές Συνεντεύξεις (Computer Aided Telephone Interviews)
- Άνδρες & Γυναίκες
- Ηλικίας 16+ ετών
- Πανελλαδική κάλυψη, 13 Περιφέρειες (NUTS II)
- Μέση διάρκεια ερωτηματολογίου 11'
- Η δειγματοληψία πραγματοποιήθηκε με τυχαία επιλογή τηλεφώνων από ενοποιημένο κατάλογο
- Για τη διασφάλιση της αντιπροσωπευτικότητας του δείγματος εφαρμόστηκαν ποσοτώσεις (quota) σε επίπεδο φύλου * ηλικίας * περιφέρειας
- Το μέγιστο στατιστικό σφάλμα στο σύνολο του δείγματος είναι 3,1% σε επίπεδο εμπιστοσύνης 95%

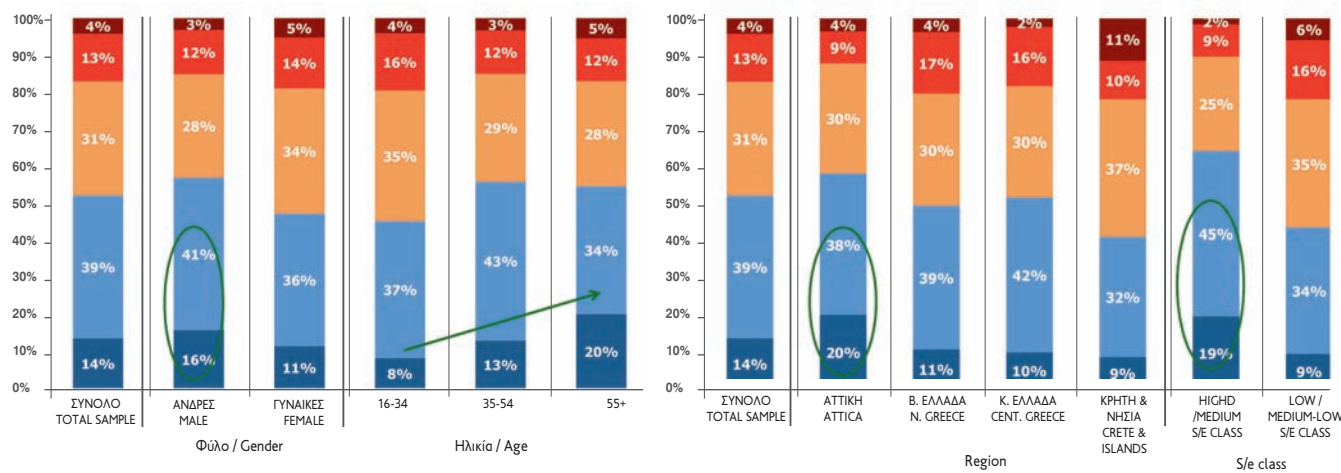
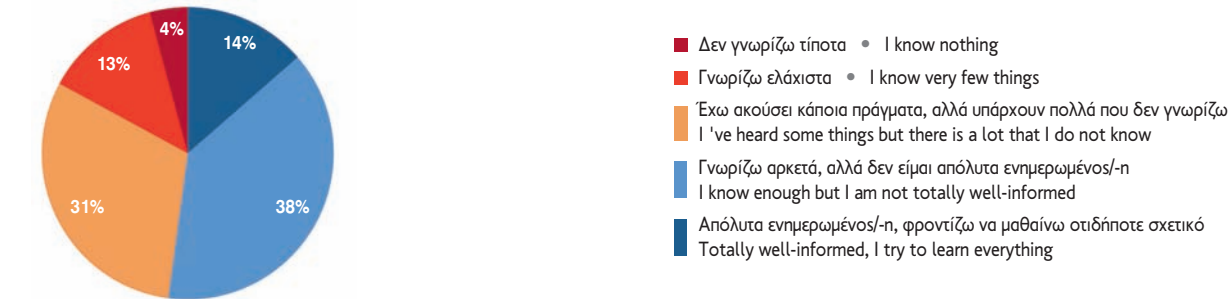
- Sample N=1.001 Computer Aided Telephone Interviews
- Male & Female
- Aged 16+
- Total Greece, all 13 NUTS II Regions
- Average interview duration 11'
- Random Sampling
- Representative quoted sample (2011 CENSUS) in terms of age * gender * region
- Maximum statistical error for total sample is 3,1% at 95% level of confidence
- Fieldwork has been conducted 13-18/6/2014 on behalf of Marianna V. Vardinoyannis Foundation

ΚΥΡΙΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ

MAIN FINDINGS

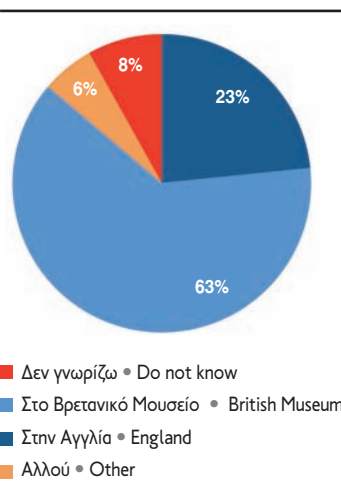
ΠΟΣΟ ΕΝΗΜΕΡΩΜΕΝΟΣ/-Η ΕΙΣΤΕ ΓΙΑ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΙΤΗΜΑ ΤΗΣ ΕΠΑΝΕΝΩΣΗΣ ΤΩΝ ΓΛΥΠΤΩΝ ΤΟΥ ΠΑΡΘΕΝΩΝΑ;

HOW WELL-INFORMED ARE YOU ON THE GREEK REQUEST FOR THE REUNIFICATION OF THE PARTHENON MARBLES?

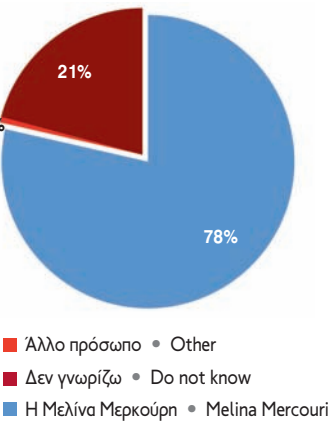
ΕΝΑ ΜΕΡΟΣ ΤΩΝ ΓΛΥΠΤΩΝ ΤΟΥ ΠΑΡΘΕΝΩΝΑ ΠΟΥ Η ΕΛΛΑΔΑ ΔΙΕΚΔΙΚΕΙ, ΒΡΙΣΚΟΝΤΑΙ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ. ΓΝΩΡΙΖΕΤΕ ΠΟΥ; Αυθόρμητες απαντήσεις

PART OF THE MARBLES THAT GREECE REQUESTS ARE ABROAD. DO YOU KNOW WHERE? Spontaneous Answers

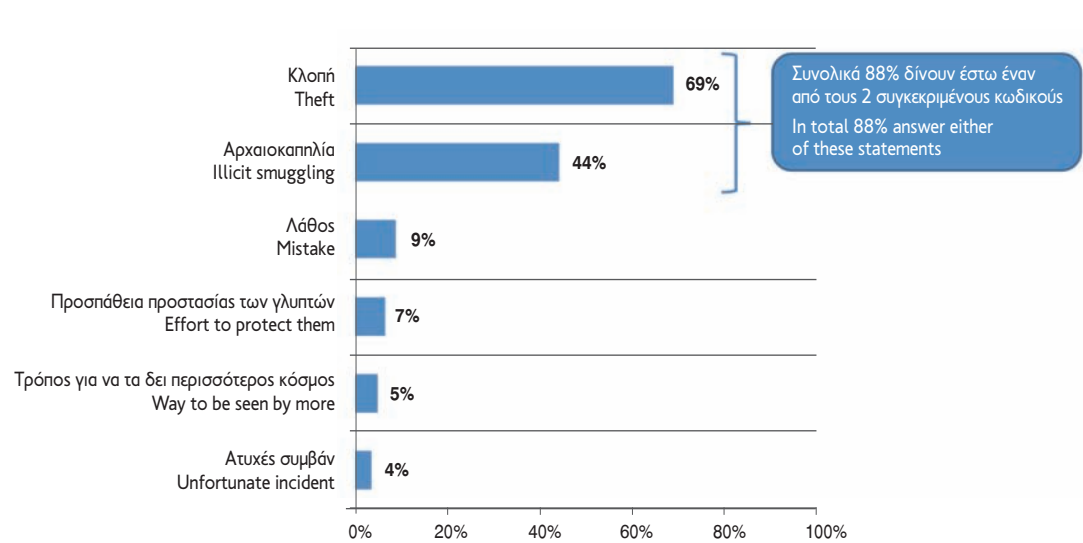

ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΔΕΚΑΕΤΙΑΣ ΤΟΥ '80 ΑΝΑΚΙΝΗΘΗΚΕ ΤΟ ΘΕΜΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗΣ ΤΩΝ ΓΛΥΠΤΩΝ ΤΟΥ ΠΑΡΘΕΝΩΝΑ. ΠΟΙΟ ΠΡΟΣΩΠΟ ΕΙΝΑΙ ΤΑΥΤΙΣΜΕΝΟ ΜΕ ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗΣ ΤΩΝ ΜΑΡΜΑΡΩΝ; Αυθόρμητες απαντήσεις

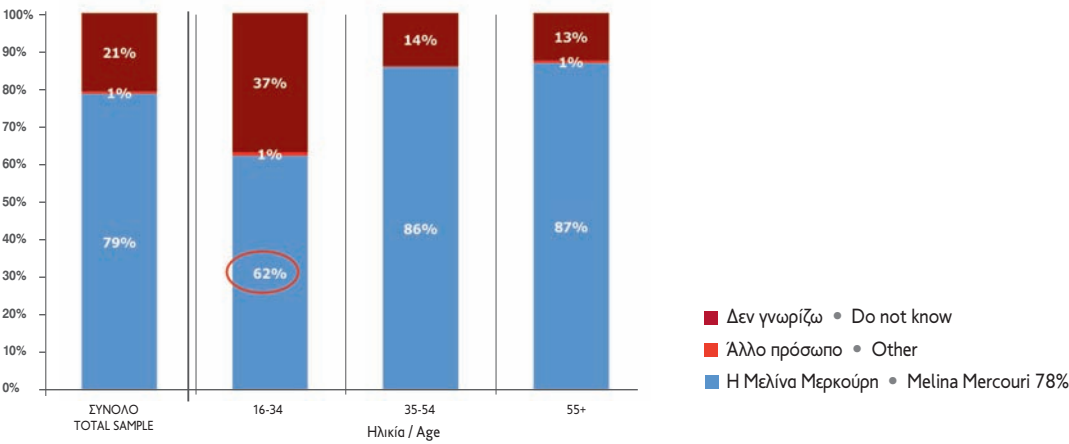
IN EARLY 80'S THE ISSUE OF THE REUNIFICATION HAS BEEN RE-RAISED. WHICH PERSON IS LINKED WITH THE ISSUE OF THE PARTHENON MARBLES' RETURN? Spontaneous Answers

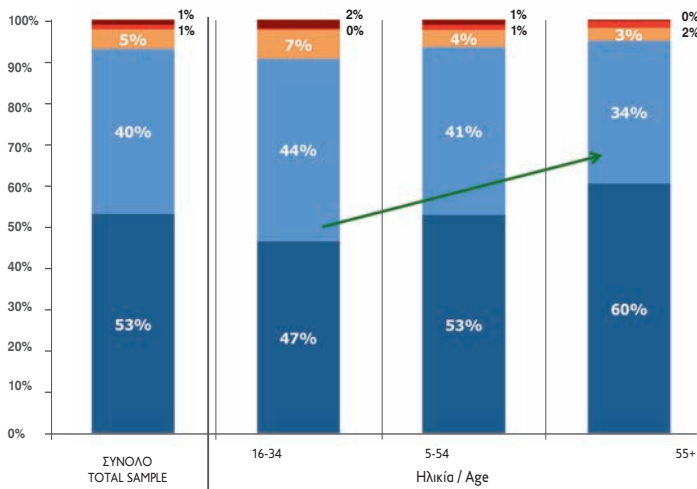
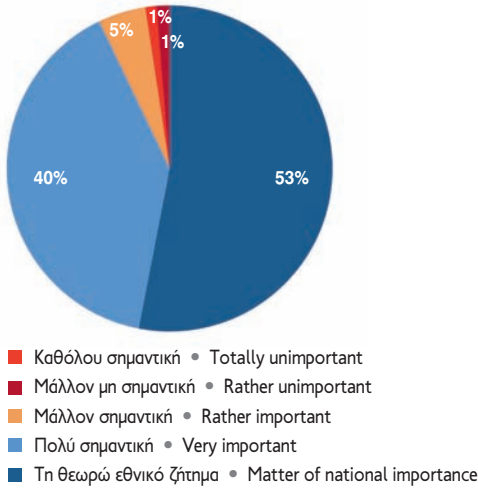
ΠΟΙΕΣ ΛΕΞΕΙΣ/ ΦΡΑΣΕΙΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΖΟΥΝ ΚΑΛΥΤΕΡΑ ΤΟ ΓΕΓΟΝΟΣ ΟΤΙ ΑΦΑΙΡΕΘΗΚΑΝ ΤΑ ΓΛΥΠΤΑ ΤΟΥ ΠΑΡΘΕΝΩΝΑ ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΕΡΘΗΚΑΝ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ; WHICH WORDS/ PHRASES BEST DESCRIBE THE FACT THAT THE PARTHENON MARBLES HAVE BEEN MOVED ABROAD?

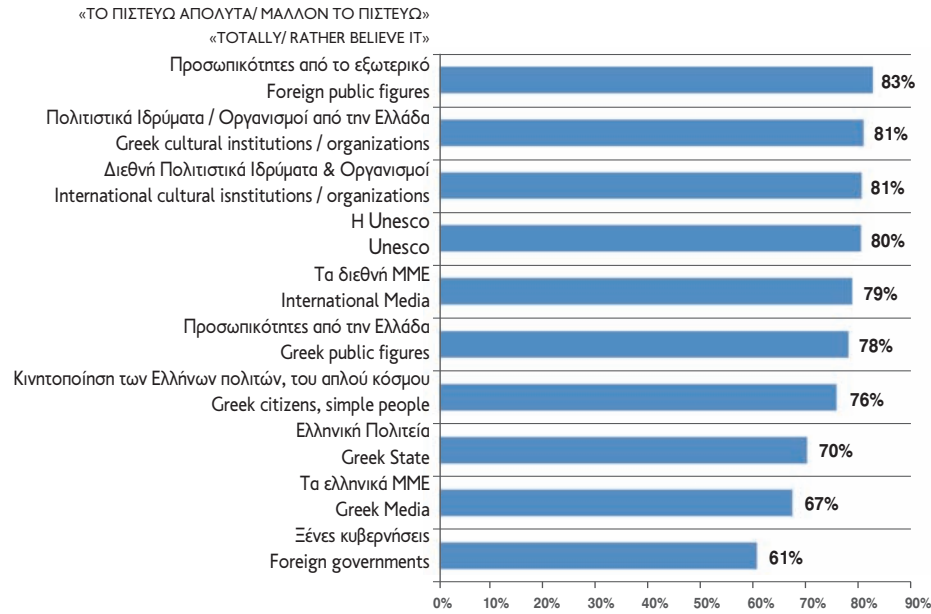
ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΔΕΚΑΕΤΙΑΣ ΤΟΥ '80 ΑΝΑΚΙΝΗΘΗΚΕ ΤΟ ΘΕΜΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗΣ ΤΩΝ ΓΛΥΠΤΩΝ ΤΟΥ ΠΑΡΘΕΝΩΝΑ.
ΠΟΙΟ ΠΡΟΣΩΠΟ ΕΙΝΑΙ ΤΑΥΤΙΣΜΕΝΟ ΜΕ ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗΣ ΤΩΝ ΜΑΡΜΑΡΩΝ;
Αυθόρμητες απαντήσεις
IN EARLY 80'S THE ISSUE OF THE REUNIFICATION HAS BEEN RE-RAISED. WHICH PERSON IS LINKED WITH THE ISSUE OF THE PARTHENON MARBLES' RETURN?
Spontaneous Answers

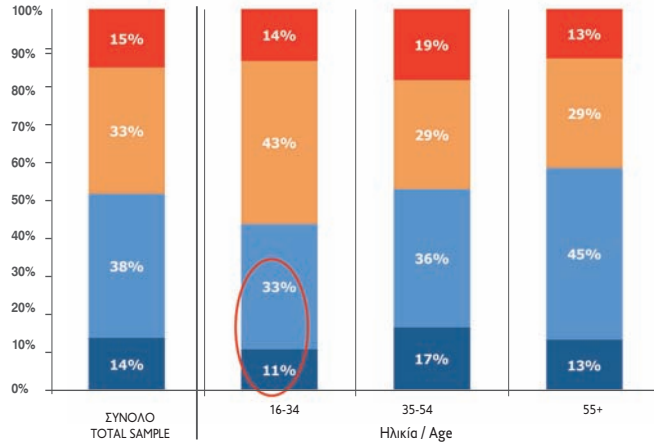
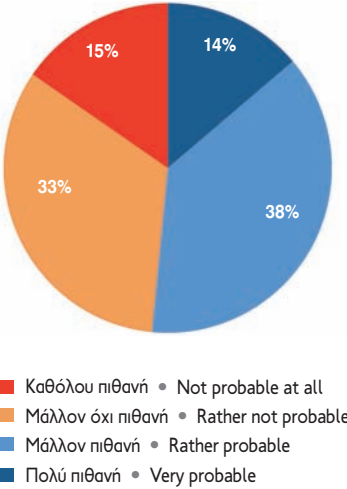
ΠΟΣΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΘΕΩΡΕΙΤΕ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΕΝΩΣΗ ΤΩΝ ΓΛΥΠΤΩΝ ΤΟΥ ΠΑΡΘΕΝΩΝΑ;
HOW IMPORTANT IS FOR YOU THE REUNIFICATION OF THE PARTHENON MARBLES?

ΣΕ ΠΟΙΟΝ ΒΑΘΜΟ ΠΙΣΤΕΥΕΤΕ ΟΤΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΑΚΟΛΟΥΘΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ, ΦΟΡΕΩΝ, ΘΕΣΜΩΝ ΣΤΗΝ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΕΠΑΝΕΝΩΣΗΣ ΤΩΝ ΓΛΥΠΤΩΝ ΤΟΥ ΠΑΡΘΕΝΩΝΑ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΗ;
TO WHICH EXTENT DO YOU BELIEVE THAT EACH OF THE FOLLOWING PERSONS/ INSTITUTIONS/ ORGANIZATIONS CAN CONTRIBUTE IN THE CAMPAIGN FOR THE REUNIFICATION OF THE PARTHENON MARBLES?

ΠΟΣΟ ΠΙΘΑΝΗ ΘΕΩΡΕΙΤΕ ΤΗΝ ΕΠΑΝΕΝΩΣΗ ΤΩΝ ΓΛΥΠΤΩΝ ΤΟΥ ΠΑΡΘΕΝΩΝΑ;
HOW PROBABLE DO YOU THINK THE REUNIFICATION IS?

Παύλος Τσίμας
Δημοσιογράφος

Pavlos Tsimas
Journalist

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΜΕΣΩΝ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ – ΝΕΕΣ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Δύο λόγια στην τελευταία παρέμβαση της ημέρας. Καταρχήν, επιτρέψτε μου να ευχαριστήσω το Ίδρυμα Μελίνα Μερκούρη, το Ίδρυμα Μαριάννα Βαρδινογιάννη και την κυρία Βαρδινογιάννη προσωπικά για την τιμή που μου έκανε να μου αναθέσει να συντονίσω τη σημερινή ημέρα. Και αν μπορώ να προσθέσω μια προσωπική νότα σε αυτό, θα έλεγα το εξής: σήμερα υπάρχει ένα πολύ ωραίο αμερικανικό ρητό που λέει πως αν αγαπάς τους ελέφαντες, μην κάνεις ρεπορτάζ το τσίρκο, που σημαίνει ότι οι δημοσιογράφοι δεν πρέπει να έχουν συναισθηματική, ιδεολογική, αξιακή εμπλοκή με το αντικείμενο της δουλειάς τους. Πρέπει να είναι ψυχροί και ουδέτεροι. Προσπαθούμε. Πολλές φορές, παραβιάζουμε τον κανόνα χωρίς να το καταλαβαίνουμε. Μερικές φορές παραβιάζουμε τον κανόνα συνειδητά. Σε ό,τι με αφορά, η υπόθεση των Μαρμάρων είναι μια από τις υποθέσεις στις οποίες παραβιάζω αυτό τον ιερό κα-

THE ROLE OF MASS MEDIA – NEW POTENTIALS – CONCLUSIONS

A couple of words in the last intervention of the day. To begin with, allow me to thank the Melina Mercouri Foundation, the Marianna Vardinoyannis Foundation and Mrs Vardinoyannis personally for the honour of appointing me coordinator of today's event. And if I may add a personal note, I would say that there is a very apposite American saying, that if you love elephants don't cover a circus, meaning that journalists should remain emotionally, ideologically and morally uninvolved. They should remain aloof and neutral. We try. Often, we break the rule without realizing it. Sometimes, we consciously break the rule. In my case, the subject of the marbles is one of those cases in which I break this sacred rule of journalism consciously. Why? Because it so happened that in December 1993, shortly before Christmas, I met Melina

νόνα της δημοσιογραφίας συνειδητά. Γιατί; Γιατί έτυχε το Δεκέμβριο του 1993, λίγο πριν τα Χριστούγεννα, να συναντήσω τη Μελίνα Μερκούρη για μια τηλεοπτική συνέντευξη. Ήταν η τελευταία φορά που την είδα. Ήταν η τελευταία της τηλεοπτική συνέντευξη. Ήταν η τελευταία φορά που μίλησε για τα Μάρμαρα στην ελληνική τηλεόραση. Και μου έτυχε να είμαι εγώ εκεί. Και ένιωσα μετά ότι αυτή η συζήτηση με στοιχειώνει κατά κάποιο τρόπο. Την κράτησα μέσα μου. Πολύ περισσότερο που δυστυχώς ο σταθμός έχασε την κασέτα της συνέντευξης. Προβλήθηκε μια φορά και δεν υπάρχει πια. Δεν μπορώ να την περιλάβω στο βίντεο. Και η δεύτερη στιγμή είναι μετά από πολλά χρόνια, όταν ο κύριος Παντερμαλής ετοιμάζε το Μουσείο της Ακρόπολης. Σκέφθηκα να κάνω μια εκπομπή που να ανατρέχει σε αυτό το θέμα. Και είχα την τύχη να με δεχθεί στον περίφημο πύργο που είχε χτίσει ο περίφημος πρόγονός του στην εξοχή της Σκωτίας, ο σημερινός λόρδος Έλγιν, ο μακρινός απόγονος του έβδομου κόμη που απέσπασε τα Μάρμαρα από τον Παρθενώνα. Με υποδέχτηκε όχι στην είσοδο, αλλά στην πλαϊνή μπαλκονόπορτα του σπιτιού. Άνοιξα την μπαλκονόπορτα και ήταν ένας θαυμάσιος, ευγενέστατος, θερμός άνθρωπος, τον συμπαθούσες από την πρώτη ματιά. Και με οδήγησε στο καθιστικό. Είχε ένα τζάκι. Πάνω στο τζάκι ήταν ένα ρωμαϊκό αντίγραφο μιας κεφαλής αλόγου από τη ζωφόρο του Παρθενώνα. Του 2ου αιώνα ήταν το ρωμαϊκό αντίγραφο, του 2ου π.Χ. αιώνα, 1ου κάτι τέτοιο. Απέναντι από το τζάκι ήταν ένα μικρό μαρμάρινο θρονίδιο. Μου είπε γελώντας ότι αυτός είναι θρόνος Ελλανοδίκη από το Στάδιο της Αρχαίας Ολυμπίας. Και όλοι οι τοίχοι ήταν στολισμένοι με ρωμαϊκά αντίγραφα κυρίως αθηναϊκών αρχαιοτήτων. Και έπειτα με ανέβασε στον επάνω όροφο όπου ήταν η βιβλιοθήκη. Μου έδειξε κάτι παλιά, δερμάτινα μεγάλα κουτιά μέσα στα οποία είναι φυλαγμένα όλη η αλληλογραφία του Έλγιν με τους ανθρώπους του στην Αθήνα, οι λογαριασμοί που του στέλνανε, τόσα γρόσια για πριόνια, τόσα γρόσια για σκάλες, τόσα για μεταφορικά. Τόνοι ολόκληροι από χαρτιά. Και όπως τα άγγιζα, πρέπει να σας ομολογήσω ότι ένιωσα μια συγκίνηση που υπερβαίνει τη δημοσιογραφική και την κρατώ και αυτή μαζί μου. Από την έρευνα που είδαμε προηγουμένως, υπάρχουν δύο προκλήσεις για το ρόλο των μέσων ενημέρωσης, για το ρόλο των πολιτών. Η μία πρόκληση είναι το κενό ενημέρωσης που διαπιστώνεται και το οποίο πρέπει να καλύψουμε.

Mercouri for a television interview. It was the last time I saw her. It was her last television interview. It was the last time she spoke about the marbles on Greek television. And I was fated to be there. And since then that discussion has somehow haunted me. I held it inside me. To make matters worse, the station unfortunately lost the recording of the interview. It was aired once and does not exist anymore. I cannot include it in the video. And the second time was many years later when Mr Pantermalis was getting the Acropolis Museum ready, and I thought that I would do a retrospective on this issue. And I was fortunate enough to be allowed to visit the famous tower built in the Scottish countryside by the infamous predecessor of the present Lord Elgin, a distant descendant of the 7th Earl who removed the marbles from the Parthenon. He received me not at the entrance but at the terrace door at the side of the house. I opened the door and came face to face with a lovely, polite, welcoming man, whom you couldn't help liking at first glance. He led me to the drawing room, which had a fireplace. And on the fireplace was a Roman copy of an equine head from the Parthenon's frieze. It was a 2nd century Roman copy, 2nd century BC, or perhaps 1st. Opposite the fireplace was a small marble throne. He laughingly said that this was the throne of a Hellanodikos (Ancient Olympic Games judge) from the Stadium of Ancient Olympia. And all the walls were decorated with Roman copies of mostly Athenian antiquities. He then led me to the upper floor where the library was. He showed me some large old, leather boxes in which all of Elgin's correspondence with his people in Athens was kept, the bills he has sent, so many piastres for saws, so many piastres for ladders, so many for transport. Whole tons of paper. And as I touched them I must confess that what I felt was so intense that it surpassed my journalistic fervour, and that is something else I hold on to. From the study we saw previously, there are two challenges for the role of the media, the role of the people. One challenge is the information gap which has been brought to light and which we must fill. The second is the lack of trust. Lack of trust in the media, lack of trust in ourselves, in the Greek public, in their ability to play a role here. And this must be invalidated.

Η δεύτερη επισήμανση είναι η έλλειψη εμπιστοσύνης. Η έλλειψη εμπιστοσύνης στα μέσα ενημέρωσης, η έλλειψη εμπιστοσύνης στον εαυτό μας, στους ίδιους τους Έλληνες πολίτες, στην ικανότητά τους να παίξουν ένα ρόλο σε αυτό. Και αυτό πρέπει να το διαψεύσουμε. Γι' αυτό νομίζω, έχω καταλάβει, ότι αυτή η καμπάνια, κυρία Βαρδινογιάννη, πέρα από το εξωστρεφές του χαρακτήρα της, ότι κοιτάζει έξω, ότι κοιτάει τον έξω κόσμο, προσπαθεί να θέσει πειστικά, αποτελεσματικά αυτό το παλιό αίτημα, θα είναι στραμμένη και στο εσωτερικό. Θα είναι στραμμένη σε μια προσπάθεια, οι Έλληνες πολίτες και τα ελληνικά μέσα ενημέρωσης να συμμετάσχουν σε αυτή την καμπάνια, να αλλάξουν αυτά τα δεδομένα, αυτή την εικόνα και της ενημέρωσης, αλλά και της εμπιστοσύνης στις δυνάμεις μας.

Όπως ξέρετε το πρώτο μιντιακό γεγονός γύρω από τα Μάρμαρα δεν το έκανε δημοσιογράφος, το έκανε ένας ποιητής. Το 1812 ο λόρδος Byron, στον Childe Harold, η δεύτερη ωδή είναι αφιερωμένη στη μεταφορά των Μαρμάρων του Παρθενώνα από την Αθήνα στην Αγγλία. Ένας άλλος ποιητής, Έλληνας, ο Κωνσταντίνος Καβάφης είχε γράψει στα τέλη του 19ου αιώνα δύο άρθρα σε μια εφημερίδα της Αλεξάνδρειας για το θέμα αυτό. Έχει μια φράση που είναι πάρα πολύ ωραία που έχει γράψει ο Καβάφης ότι «ο θάνατος κάθε μεγάλης πολιτικής ή διεθνούς υπόθεσης είναι η λήθη». «Ευτυχώς», έγραφε, «η υπόθεση των Μαρμάρων του Παρθενώνα δεν πέφτουν να εγκαταλειφθεί στη λήθη». Ο πρώτος ρόλος λοιπόν των μέσων ενημέρωσης και της καμπάνιας που θα μας βοηθήσει σε αυτό, είναι να αποτρέψουμε τη λήθη ή το συμβιβασμό με το status quo, με την κανονικότητα της διάσπασης του μνημείου, ένα μέρος στην Αθήνα, ένα μέρος στο Λονδίνο. Αυτό είναι το πρώτο που πρέπει να κάνουμε.

Το δεύτερο που πρέπει να κάνουμε είναι η τεκμηρίωση, η θεμελίωση, η αυθεντική θεμελίωση του θέματος, της ηθικής του αξίας, της εθνικής του σημασίας, της ιστορικής του σημασίας, έτσι όπως σήμερα συζητήθηκε και παρουσιάστηκε, όχι ως ένα μεγάλο φλέγον πατριωτικό αίτημα, αλλά ως ένα αυθεντικά οικουμενικό αίτημα το οποίο η Ελλάδα έχει χρέος και ο κάθε Έλληνας πολίτης πρέπει να νιώθει ότι έχει χρέος να φέρει σε πέρας.

Το τρίτο είναι να καλύψουμε το κενό της άγνοιας. Και το τέταρτο είναι να επιτύχουμε την εμπλοκή των πολιτών. Και νομίζω ότι στο σύγχρονο κόσμο, στο σύγχρονο περιβάλλον

That is why I think, I have understood, that this campaign of Mrs Vardinoyannis', beyond its outward-looking character—the fact that it looks out, at the outside world—which attempts to put forward this old request convincingly, effectively, will also be turned inwards. It will be directed towards an effort to make Greek citizens and the Greek media participate in this campaign, to change these figures, this image of both the information and of our confidence in our power.

As you know the first media event concerning the marbles was not the work of a journalist, but of a poet. In 1812, Lord Byron dedicated part of the second canto of Childe Harold's Pilgrimage to the removal of the Parthenon marbles from Athens to England. At the end of the 19th century another poet, a Greek, Konstantinos Kavafis, wrote two articles in an Alexandria newspaper about this issue. There is a lovely phrase that Cavafy wrote about this: "the death of every great political or international matter is oblivion". "Hopefully", he wrote, "the matter of the return of the Parthenon Marbles will not be forgotten". So the first goal of the media and of the campaign which will help us with this is to avert oblivion or a reconciliation with the status quo, with becoming accustomed to the monument's fragmentation, one part in Athens, one part in London. That is the first thing we have to do.

The second thing we have to do is to substantiate, establish, the authentic foundation of the matter, of its moral value, its national significance, its historical significance, as it was discussed and presented today, not as a grand, burning patriotic request, but as a truly universal request which Greece and every Greek citizen ought to feel obliged to see through.

The third is to cover the ignorance gap. And the fourth is to accomplish getting the citizens involved. And I think that in the modern world, in the modern media environment, the media offer amazing possibilities, and not only by traditional means, to get the public involved, to create discussion forums, to create action communities which reach throughout Greek society and communicate with the outside world. And I think that this should be one of the things we ought to do.

These are not today's symposium's last words. I think that today's symposium will remain carved in the memories of

των μέσων ενημέρωσης δίνονται μεγάλες δυνατότητες, μέσα από τα μέσα ενημέρωσης και όχι μόνο με τους παραδοσιακούς τρόπους, να υπάρξει εμπλοκή πολιτών, να υπάρξουν κοινότητες διαλόγου, να υπάρξουν κοινότητες δράσης που να εξακτινώνονται σε όλη την ελληνική κοινωνία και να επικοινωνούν και με τον έξω κόσμο. Και αυτό νομίζω ότι πρέπει να είναι ένα από τα πράγματα που πρέπει να κάνουμε.

Δεν είναι αυτή η τελευταία λέξη του σημερινού συμποσίου. Το σημερινό συμπόσιο για όσες και όσους το παρακολουθήσαμε, νομίζω ότι θα μείνει χαραγμένο στη μνήμη μας. Ήταν μια σημαντική ημέρα, με πολύ σημαντικές παρεμβάσεις που στ' αλήθεια δίνουν τη δυνατότητα μιας επανεκκίνησης. Τόσο στην τεκμηρίωση του αιτήματος, θέμα για το οποίο στην πρώτη συνεδρία ακούσαμε από τέσσερις διαφορετικές οπτικές γωνίες, όχι πάντα σε συμφωνία μεταξύ τους, πολύ ενδιαφέρουσες σκέψεις και ιδέες που νομίζω ότι θα βοηθήσουν το διεθνές ντοσιέ της υπόθεσης πάρα πολύ αποτελεσματικά. Και στο δεύτερο μέρος της συζήτησης, νομίζω ότι πήραμε αρκετή ενθάρρυνση και από τους φίλους που ήρθαν από το εξωτερικό και από τη συζήτηση που έγινε εδώ για την επιτυχία και την αποτελεσματικότητα αυτής της καμπάνιας που είμαι βέβαιος ότι θα διαψεύσει την απαισιοδοξία. Πόση είναι Ηλία, 40%, όχι; 30% είναι αυτοί που πιστεύουν ότι είναι εφικτό; 52% το θεωρούν αυτό. Είναι λίγο. Πρέπει να το κάνουμε 72. Αυτή είναι η δουλειά για το εσωτερικό της χώρας κυρίως. Να κάνουμε το 52, 82.

Κυρία Βαρδινογιάννη, σας ευχαριστώ πάρα πολύ. Κύριε Αργυρόπουλε, σας ευχαριστώ πάρα πολύ. Ευχαριστώ όλες και όλους που ήσασταν σήμερα εδώ και προπάντων τους ανθρώπους που πήραν το λόγο, που παρένβησαν στη σημερινή συζήτηση. Το ξαναλέω, νομίζω ότι θα μείνει στη μνήμη μας χαραγμένη και ελπίζω ότι θα αποδειχθεί στην πορεία εξαιρετικά χρήσιμη και εξαιρετικά αποτελεσματική. Μια μέρα θα θυμόμαστε, όταν ο κύριος Παντερμαλής θα υποδέχεται το πρώτο γλυπτό από το Λονδίνο, θα θυμόμαστε ότι ήμασταν εδώ και το συζητάγαμε. ■

all of us who attended it. It was an important day, with very important interventions that truly give the possibility to launch a restart. Both with regard to the foundation of the request, an issue which in the first session we heard discussed from four different viewpoints, not always in accord, with very interesting thoughts and ideas that I think will help the case's international dossier in a very effective manner. And in the second part of the discussion I think we received quite a lot of encouragement both from our friends who came from abroad and from the discussion that was held here on the success and the effectiveness of this campaign which I am sure will disprove the pessimism. How many did you say, Ilia, 40%? No? Those who believe it is possible, 30%? 52% believe it. It is not much. We must make it 72%. This is mainly a domestic job. To turn the 52 into 82.

Mrs Vardinoyannis, thank you very much. Mr Argyropoulos, thank you very much. I thank everyone who was here today and primarily those who took the floor, who participated in today's discussion. I will say it again. I think it will remain carved into our memory and I hope it will prove exceptionally useful and exceptionally effective in the course of events. One day, when Mr Pantermalis welcomes the first sculpture from London, we will remember that we were here discussing it. ■

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΙΓΜΙΟΤΥΠΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΗΜΕΡΙΔΑ

PHOTOGRAPHS FROM THE CONFERENCE

1. Δρ Mounir Bouchenaki, Μαριάννα Β. Βαρδινογιάννη.
1. Dr Mounir Bouchenaki, Marianna V. Vardinoyannis.
2. Κωνσταντίνος Τασούλας, Μαριάννα Β. Βαρδινογιάννη, Όλγα Κεφαλογιάννη.
2. Konstantinos Tasoulas, Marianna V. Vardinoyannis, Olga Kefalogianni.
3. Μαριάννα Β. Βαρδινογιάννη, Κώστας Λαλιώτης.
3. Marianna V. Vardinoyannis, Kostas Laliotis.
4. Καθ. Δημήτριος Παντερμαλής, Μανουέλλα Παυλίδου, Καθ. Mark Vlasic, Fabrizio Micalizzi, Όλγα Κεφαλογιάννη, Μαριάννα Β. Βαρδινογιάννη, David Hill, Κωνσταντίνος Τασούλας, Χριστόφορος Αργυρόπουλος, Marlen Taffarello-Godwin, Πάυλος Τσίμας, William St Clair, Άγγελος Δελιβορριάς.
4. Prof. Dinitrios Pantermalis, Manouella Pavlidou, Prof. Mark Vlasic, Fabrizio Micalizzi, Olga Kefalogianni, Marianna V. Vardinoyannis, David Hill, Konstantinos Tasoulas, Christoforos Argyropoulos, Marlen Taffarello-Godwin, Pavlos Tsimas, William St Clair, Angelos Delivorrias.
5. Μαριάννα Β. Βαρδινογιάννη.
5. Marianna V. Vardinoyannis.
6. Το σήμα της εκστρατείας και ο φάκελος της Ημερίδας.
6. The logo of the campaign and the folder of the Conference.

ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΕΙΚΟΝΩΝ

ΑΡΧΕΙΑ / ΦΩΤΟΓΡΑΦΟΙ

ΑΡΧΕΙΟ ΥΣΜΑ: φωτογραφία εξωφύλλου.

ΑΡΧΕΙΟ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΚΑΡΟΝ: φωτ. Σ. Μαυρομμάτης: σελ. 4 (αριστερά), 54, 69 • Μ. Καπόν: σελ. 27 (κάτω) • σελ. 27 (πάνω) φωτ. Δ. Πλάντζος • σελ. 38, 39.

© ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ: φωτ. Σ. Μαυρομμάτης: σελ. 12 (πάνω), 15, 51 (πάνω), 59 (πάνω) 77.

ΑΡΧΕΙΟ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΜΕΛΙΝΑΣ ΜΕΡΚΟΥΡΗ: σελ. 47 φωτ. Αφοί Αναγνωστόπουλοι.

Η Επανένωση των γλυπτών του Παρθενώνα, Υπουργείο Πολιτισμού, Αθήνα, 2015: σελ. 4, 12 (κάτω), 51 (κάτω), 59 (κάτω).

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ ΗΜΕΡΙΔΑΣ: Δημήτρης Πανουλής

SOURCES OF ILLUSTRATIONS

ARCHIVES / PHOTOGRAPHERS

YSMA ARCHIVE : Cover illustration.

KARON EDITIONS ARCHIVE: phot. S. Mavrommatis: pp. 4 (left), 54, 69 • phot. M. Karon: p. 27 (down) • p. 27 (up) phot. D. Plantzos • pp. 38, 39.

© ACROPOLIS MUSEUM: phot. S. Mavrommatis: pp. 12 (up), 15, 51 (up), 59 (up) 77.

ARCHIVE MELINA MERCOURI FOUNDATION: p. 47 phot. Anagnostopouli Bros.

Phot. S. Mavrommatis: pp. 12 (down), 51 (down), 59 (down).

The Reunification of the Parthenon Sculptures, Ministry of Culture, Greece, Athens, 2015: p. 4, 12 (down), 51 (down), 59 (down).

PHOTOGRAPHS FROM THE CONFERENCE: Dimitris Panoulis

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΡΑΧΗΛ ΜΙΣΔΡΑΧΗ-ΚΑΡΟΝ
ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΟΣ ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ: ΜΩΥΣΗΣ ΚΑΡΟΝ
ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΙΝΩ ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΚΕΙΜΕΝΩΝ: ΝΤΙΑΝΑ ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΥ

ARTISTIC DESIGNER: RACHEL MISDRACHI-KARON
ARTISTIC ADVISOR: MOSES KARON
EDITOR: INO KONSTANTOPOULOU
COPY EDITOR: DIANA ZAFEIROPOULOU